

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

Історико-філософський факультет

ГУМАНІТАРНИЙ КОРПУС
Випуск 48

**Збірник наукових статей з актуальних проблем
філософії, культурології, історії, психології та педагогіки**

2022

УДК 159.9+1+37+93](063)
ББК 88я431+87я431+74я431+63я431
Г94

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Історико-філософського факультету НПУ імені М.П. Драгоманова
(протокол № 6 від 15 грудня 2022 р.)*

*Конференцію зареєстровано УкрІНТЕІ в базі науково-технічних заходів, запланованих на 2022 рік
(посвідчення № 451 від 17 жовтня 2022 р.)*

Редакційна колегія:

Герчанівська П.Е. – доктор культурології, професор, професор кафедри культурології та міжкультурних комунікацій Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв
Глушко Т.П. – доктор філософських наук, професор кафедри філософії Історико-філософського факультету Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
Дичковський С.І. – доктор культурології, доцент, директор Інституту практичної культурології та арт-менеджменту Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв
Долінська Л.В. – кандидат психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Педагогічного факультету Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, заслужений працівник освіти України
Дробот І.І. – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії та філософії історії Історико-філософського факультету Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
Кабардіні А.В. – в.о. голови Наукового товариства студентів та аспірантів Історико-філософського факультету Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, студент
Мелешенко Т.В. – кандидат історичних наук, професор, в.о. декана з наукової роботи Історико-філософського факультету Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
Меднікова Г.С. – доктор філософських наук, професор, професор кафедри богослов'я, релігієзнавства та культурології Історико-філософського факультету Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
Савельєв В.Л. – доктор історичних наук, професор кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики Історико-філософського факультету Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
Синьов В.М. – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, почесний декан факультету спеціальної та інклюзивної освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, президент Асоціації корекційних педагогів України
Stępaniuk Joanna – Doktor nauk społecznych, Państwowa Uczelnia im. Stefana Batorego w Skierniewicach, Uniwersytet Warszawski
Черній Людмила Віталіївна – завідувач кафедри соціології та публічних комунікацій соціально-правового факультету Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, доцент соціальних та публічних комунікацій, кандидат історичних наук

У збірнику подано наукові статті за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток освіти і науки як стратегія формування культури майбутнього» (02 грудня 2022 р.), яка відбулась з використанням сервіса відеоконференцій ZOOM.

У працях вчених з України та Польщі висвітлено актуальні теоретичні та прикладні проблеми психології, філософії, культурології, історії, педагогіки, а також представлено міждисциплінарні пошуки та здобутки.

Рецензенти:

Альчук М.П. – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри теорії та історії культури Львівського національного університету імені Івана Франка

Овчарук О.В. – доктор культурології, професор, завідувач кафедри культурології та міжкультурних комунікацій Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

Упорядники:

Русаків С.С. – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри богослов'я, релігієзнавства та культурології Історико-філософського факультету Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

Можжін Віктор – міжфакультетські кандидатські культурологічні студії, Факультет міжнародних і політичних досліджень, Ягеллонський університет в Кракові

За точність викладених фактів та коректність цитування відповідальність несе автор

Гуманітарний корпус: [збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії] – Випуск 48. – Київ : ТОВ «НВП Інтерсервіс», 2022. – 98 с.

УДК 159.9+1+37+93](063)
ББК 88я431+87я431+74я431+63я431
ISBN 978-966-999-311-3

© Автори статей, 2022
© Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 2022
© Видавництво ТОВ «НВП Інтерсервіс», 2022

NATIONAL PEDAGOGICAL DRAHOMANOV UNIVERSITY
Faculty of History and Philosophy

HUMANISTIC CORPUS
Issue 48

**Collection of scientific articles on contemporary problems of
philosophy, cultural studies, history, psychology and pedagogy**

2022

*Recommended for publication by the Academic Council
Historical and Philosophical Faculty of NPU named after M.P. Drahomanova
(protocol No. 6 of December 15, 2022)*

*The conference was registered by UkrINTEI in the database of scientific and technical events planned for 2022
(certificate No. 451 dated October 17, 2022)*

Members of Scientific Board:

Herchanivska Polina, Doctor of Sciences in Cultural Studies, Professor, Professor of the Department of Cultural Studies and Intercultural Communications of National Academy of Government Managerial Staff of Culture and Arts
Hlushko Tetyana, Doctor of Sciences in Philosophy, Professor, Faculty of History and Philosophy of National Pedagogical Drahomanov University
Dychkovsky Stepan, Doctor of Sciences in Cultural Studies, Associate Professor, Director of the Institute of Practical Cultural Studies and Art Management of the National Academy of Government Managerial Staff of Culture and Arts
Dolynska Lyubov, PhD in Psychology, Professor, Chair of the Psychology Department, Faculty of Education of National Pedagogical Drahomanov University, Meritorious Worker of Education of Ukraine
Drobot Ivan, Doctor of Sciences in History, Professor, Chair of the Department of History and Philosophy of History, Faculty of History and Philosophy of National Pedagogical Drahomanov University
Kabardin Andriy, Chairman of the Scientific Society of Students and Postgraduates of the Faculty of History and Philosophy of National Pedagogical Drahomanov University, student
Meleshchenko Tetyana, PhD in History, Professor, Acting Dean of the Faculty of History and Philosophy of National Pedagogical Drahomanov University
Mednikova Halyna, Doctor of Sciences in Philosophy, Professor at the Department of Theology, Religious Studies and Cultural Studies, Faculty of History and Philosophy of National Pedagogical Drahomanov University
Savelyev Volodymyr, Doctor of Sciences in History, Professor of The Department of Social Philosophy, Philosophy of Education and Educational Policy, Faculty of History and Philosophy of National Pedagogical Drahomanov University
Syniov Viktor, Doctor of Sciences in Pedagogy, Professor, full member of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, honorary Dean of the Faculty of special and inclusive education of National Pedagogical Drahomanov University, President of the Association of Correctional Pedagogues of Ukraine
Stepaniuk Joanna, Doktor nauk społecznych, Państwowa Uczelnia im. Stefana Batorego w Skierniewicach, Uniwersytet Warszawski
Chernii Lyudmila Vitaliyvna, Head of the Department of Sociology and Public Communications of the Socio-legal Faculty of the National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov, Associate Professor of Social and Public Communications, Candidate of Historical Sciences

This collection features scientific articles based on materials of the International scientific conference “The development of education and science as a strategy for shaping the culture of the future” (December 2, 2022), on the basis the ZOOM – video conferencing service.

Works by undergraduate, postgraduate and young scientists from Ukraine and Poland address contemporary theoretical and applied problems of psychology, philosophy, cultural studies, history and pedagogy, and present interdisciplinary research and findings.

Reviewers:

Alchuk Maria, Doctor of Philosophy, Professor, Head of the Department of Theory and History of Culture, Ivan Franko National University of Lviv
Ovcharuk Olha, Doctor of Cultural Studies, Professor, Head of the Department of Cultural Studies and Intercultural Communications of the National Academy of Management of Culture and Arts

Compiled by:

Rusakov Serhii, PhD in Philosophy, Associate Professor at the Department of Theology, Religious Studies and Cultural Studies, Faculty of History and Philosophy of National Pedagogical Drahomanov University
Możgin Wiktor, mgr, Faculty of Cultural Studies Doctoral Studies, Faculty of International and Political Studies of the Jagiellonian University in Krakow

The author is responsible for the accuracy of the facts and correctness of citation.

Humanistic Corpus: [collection of scientific articles on contemporary problems of philosophy, cultural studies, psychology, pedagogy and history] – Issue 48. – Kyiv: NVP Interservice Publishing House, 2022. – 98 p.
ISBN978-966-999-311-3

© Article authors, 2022
© National Pedagogical Drahomanov University, 2022
© NVP Interservice Publishing House, 2022

PHILOSOPHY

МЕТАФІЗИЧНІ ВИМІРИ СВОБОДИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ

*Астапова-Вязьміна Олена Ігорівна,
доцентка кафедри філософських і політичних наук
Черкаського державного технологічного університету,
ast.elen.ig@gmail.com*

Одним із фундаментальних метафізичних вимірів свободи української філософської думки є її не-адаптивність. Імовірно, це поняття слід розглядати через контекст відповідальності за своє-виявлення, своє-розуміння. Відповідальність за благо, мудрість, суспільно значущу мету і заперечення егоїзму в усіх його проявах.

Українська класична філософська думка презентована в контексті літературної, громадської діяльності, складаючись як мозаїка із різнобарв'я філософських думок вітчизняних мислителів. Ми не можемо констатувати жодну завершену теоретичну систему чи позицію і крім дослідження власне творів видатних митців, маємо звернутися до вивчення епістолярного спадку, листування, що являло собою розмисли-діалоги, позначені різноманітною символікою. Відомо, що листування як жанр спілкування, унікальний за своїми індивідуальними, соціальними характеристиками. Суттєва ознака листа – його тривалість. Він (лист) не просто відправлений, на нього не просто чекають, він, перш за все, триває. Гайдеггер в «Основних проблемах феноменології», підкреслюючи особливість тривалості, вказує на відсутність в ній фіксації часових змін: минулого, теперішнього та майбутнього, темпоральність підкреслює і виявляє існування. Лист не тільки написаний текст, лист – це, перш за все, розмова, яка завжди триває, триває в чомусь і заради чогось. «...будь-яке взагалі заради чого, ми називаємо свободою. Переступати до світу є сама свобода» [1,208].

В роботі «Що таке метафізика» М. Гайдеггер наголошує, що «Світ має ґрунтовну рису *заради чого...* причому в тому вихідному розумінні, що він перш за все ставить внутрішню можливість для будь-кого *заради себе, заради нього, заради цього* тощо, що визначаються фактично. Але те, заради чого екзистує присутність, є ним самим. До самості належить світ; він за своєю суттю є віднесений до присутності» [1,202]. І далі: «Теза: присутність екзистує заради себе, але не містить жодного егоїстично-онтичного цілепокладання в інтересах сліпого себелюбства конкретно фактичної людини», і як підсумок: «Лише оскільки присутність як така визначається через замість, я-самість здатна вступити у відношення до ти-самості. Самостність є передумовою для можливості Я, що розмикається завжди тільки в Ти» [1,202].

І в цьому розкритті Я – вся вітчизняна філософія з її максимально символізмом, образами, літературними героями. І не можна не погодитись із думкою Д. Чижевського, що кожна нація є тільки обмеженим і однобічним розкриттям людського ідеалу. Але лише в оцих обмеженнях і однобічних здійсненнях загальнолюдський ідеал є живий [2,6]. Так, наприклад, характеризуючи філософію Григорія Сковороди, Д. Чижевський зауважує, що «Сковорода одріжняється від досократиків тим, що він має за собою велику традицію філософічного розвитку, усю «апаратуру», увесь «інструментарій» понять античної філософії, патристики і почасти середньовіччя. Але він бере їх, як образи і символи, ставить до них, так би мовити, як дитина, і *грається* (курсив - наш) з ними, відбудовуючи замість сухих конструкцій живі символічні будови, що не є, одначе, безсистемні, беззмістовні і філософічно незначні. Сковорода сам признається до своєї символічної традиції» [2,44].

Сковорода був сучасником І. Канта, Д. Юма, А. Моцарта, А. Баумгартена, Ж.-Ж. Руссо, Вольтера, Г.Ф. Генделя, І. Баха. Імовірно, був знайомий із творчим спадком Климентія Зиновіїва, Василя Барського, що подорожував тогочасною Європою, Палестиною, Єгиптом, був в Константинополі і на Афоні.

Відтак, певний спосіб презентації так званих вічних проблем, самоствердження себе як діяча у творах, спосіб розмислів і дій, що собі змогли дозволити вітчизняні мислителі, утверджують глибоку відповідальність як за зміну свого власного життя, так і соціальні умови власного існування. І головне, вітчизняна філософія заперечує інертність, окреслюючи етичні, пізнавальні, екзистенційні, політичні виміри свободи.

Список джерел:

1. Хайдеггер М. Что такое метафизика? / Пер. с нем. В.В. Бибихина. 2-е изд. М.: Академический Проект, 2013. 288 с. (Философские технологии).
2. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. К. 1992. 230 с.

СУЧАСНИЙ СТАН ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Рилова Ольга Юрійвна

*викладач кафедри філософських і політичних наук
Черкаського державного технологічного університету
o.rylova@chdtu.edu.ua*

У більшості країн після Другої світової війни для вищої освіти став характерним стрімкий розвиток і перехід від елітних систем до систем масової або універсальної участі (за визначенням М. Трой) [1]. За даними Саймона Маргінсона, на сьогоднішній день у світі в середньому кожна третя молода людина вступає до закладу вищої освіти [2], що значною мірою сприяє збагаченню людей, соціальному добробуту, розбудові нації та технологічному прогресу.

Розвиток вищої освіти суттєво випереджає прогрес в інших сферах життєдіяльності суспільства. Так з 1970 по 2013 рік кількість вступників у закладах вищої освіти зросла у 6,12 раз, у той час як чисельність населення збільшилась на 1,93 [3]. Таке розширення пояснювалося різними причинами. Прихильники теорії людського капіталу давали економічне обґрунтування цьому процесу, стверджуючи, що витрати на вищу освіту насправді є інвестицією в економічне зростання. Послідовники ідеї рівності можливостей давали йому соціальне виправдання. У багатьох розвинених країнах вища освіта перетворилася на найбільш експортовану галузь, за рахунок дітей представників зростаючого середнього класу з країн, що розвиваються. Крім того проведення фундаментальних та прикладних досліджень стимулювало збільшення інвестицій в університети як з боку держави, так і з боку бізнесу.

Однак масовий попит на вищу освіту має і низку негативних наслідків, одним з яких є, наприклад, падіння рівня заробітної плати серед людей з університетськими дипломами. За оцінками експертів, дуже часто витрати на здобуття вищої освіти не варті вкладених у неї коштів з точки зору майбутніх доходів фахівця. Ці люди були б у кращому фінансовому становищі, якби взагалі не вступили до університету. Більше того 61 відсоток респондентів, які брали участь в опитуванні щодо ставлення до вищої освіти, проведеному в 11 країнах, зазначили, що у 2020 році диплом про вищу освіту є менш цінним, ніж 10 років тому [5].

Зменшення переваг від наявності вищої освіти збігається зі збільшенням плати за навчання, що спростовує аргумент про рівність можливостей для бідніших студентів. Неєфективне управління закладами вищої освіти, прагнення посісти високі місця у міжнародних рейтингах, заснованих переважно на результатах досліджень та гонитва за покращення матеріальної бази призводять до зростання витрат університетів. Як свідчить звіт ОЕСР в 13 країнах між 1995 і 2015 роками загальні витрати на

одного студента у сфері вищої освіти зросли удвічі [6].

Усе це свідчить про те, що існуюча модель вищої освіти неспроможна й на далі забезпечувати розширення галузі та її продуктивність. Тим не менше уряди певних країн й надалі продовжують підтримувати вищу освіту на достатньо високому рівні.

Однак існують деякі фактори глобальних змін, які впливають на всі сфери життєдіяльності людей і від яких не може бути повністю захищена жодна інституція. Одним із таких факторів є демографічні зміни. У ряді країн, в тому числі і в Україні, спостерігається старіння населення, низький рівень народжуваності та зменшення кількості людей працездатного віку 25–64 років по відношенню до тих, кому 65 років і старше. В інших країнах навпаки рівень народжуваності значно перевищує коефіцієнт старіння, що призводить до збільшення кількості молоді та зростання середнього класу.

Системи вищої освіти по всьому світі по-різному реагують на такі зміни. Наприклад, Китай та Індія інвестують значні кошти у власні заклади та їх вдосконалення, а в США, Канаді, Великобританії та Австралії продовжують покладатися на збільшення кількості іноземних студентів. Однак через загальносвітову тенденцію зміщення попиту від традиційного університетського навчання до більш професійних та практичних курсів, а також через пандемію закладам вищої освіти, які пов'язують своє майбутнє з іноземними студентами, варто переглянути свою стратегію.

Ще одним фактором глобальних трансформацій можна вважати четверту промислову революцію, яка без сумніву супроводжуватиметься зміною способу навчання та закладів, які його забезпечуватимуть, як це було під час трьох попередніх революцій. Сьогодні людство перебуває на ранніх етапах роздумів про відповідні зміни, необхідні в освіті, але вже цілком зрозуміло, що здатність до трансформації буде критично важливою для всіх закладів освіти, щоб вони могли реагувати на мінливість світу.

Наступною рушійною силою, яка призвела до змін на сучасному етапі є «клієнтоорієнтованість». Якщо раніше правила гри диктували заклади вищої освіти, а потенційні студенти здебільшого або не знали про кращі альтернативи, або не могли ними скористатися через своє соціальне, матеріальне чи географічне становище, то сьогодні завдяки доступності інформації через Інтернет і соціальні мережі та можливості швидких і безперешкодних переміщень перевага на боці споживачів освітніх послуг. За останні кілька десятиліть на ринку вищої освіти посилилася конкуренція і пропозиції університетів мають відповідати попиту з боку абітурієнтів.

До певних змін підштовхнула і пандемія, яка прискорила перехід, від масового очного до масового дистанційного навчання. Протягом багатьох років у сфері освіти велися розмови про необхідність переходу до змішаного або гнучкого навчання, коли традиційний спосіб передачі знань від вчителя до учня доповнювався б різноманітними онлайн-ресурсами. Після запровадження карантину заклади освіти по всьому світу змушені були швидко реагувати на нові виклики. І тепер шляху назад вже немає. Відповідаючи на потреби «клієнтів», які не бажають відриватися від

роботи чи витратити багато часу, щоб дістатися до закладу освіти, надалі університетські курси будуть впроваджуватися переважно за допомогою технологій дистанційного навчання і лише доповнюватимуться особистою підтримкою викладача. В той же час попит на заклади освіти, які пропонуватимуть традиційні форми навчання, залишатиметься, хоча вони перейдуть до розряду меншості.

Сьогодні переважна більшість закладів вищої освіти все ще перебувають на роздоріжжі і вирішують в якому напрямку їм слід рухатися далі. Але чи не єдиним шляхом до виживання та процвітання у сучасному світі для більшості з них є цілеспрямована та активна трансформація.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Trow M. A. Problems in the transition from elite to mass higher education. 1973. 57 p. URL: <https://eric.ed.gov/?id=ED091983> (Last accessed: 28.11.2022).
2. Marginson S. Higher education and the common good. Melbourne : Melbourne University Press, 2016. 312 p. URL: <https://cutt.ly/V1Rj6T> (Last accessed: 28.11.2022).
3. Marginson S. Elite, mass and high-participation higher education. *The Encyclopedia of International Higher Education Systems and Institutions*. Springer, Dordrecht, 2017. 370-377 p. DOI: 10.1007/978-94-017-8905-9.
4. Britton J., Dearden L., van der Erve L., Waltmann B. The impact of undergraduate degrees on lifetime earnings. Institute for Fiscal Studies, 2020. 86 p. URL: <https://cutt.ly/41RJA9> (Last accessed: 28.11.2022).
5. Universities: perceptions, impacts and benefits. Higher education around the world. June 2020. URL: <https://cutt.ly/71RKq7q> (Last accessed: 28.11.2022).
6. Resourcing Higher Education: Challenges, Choices and Consequences, Higher Education, Paris : OECD Publishing, 2020. 168 p. DOI: 10.1787/735e1f44-En.

MECHANIZM STABILIZOWANIA OBROTU PODATKOWEGO JAKO PRZYCZYNA KRYZYSU NAUKOWEGO (UJĘCIE FILOZOFICZNO-PRAWNE)

Szatkiewicz Adrian

Uniwersytet Warszawski, Magister (doktorant)

Przedmiotem pracy jest udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy obecna koncepcja przedawnienia w prawie podatkowym w sposób prawidłowy i skuteczny pozwala na realizację założonych funkcji, a więc przede wszystkim wygaszanie zadawnionych zobowiązań podatkowych. To bowiem *a natura rei* przedkłada się na pewny stopień efektywności krajowego systemu podatkowego, który w pierwszej kolejności dąży do zabezpieczenia fiskalnych potrzeb aparatu państwowego. Niniejsza praca stanowi zatem próbę zbadania obowiązujących regulacji dotyczących mechanizmu stabilizowania w zakresie wypełniania założonych przez ustawodawcę celów (*ratio legis*).

Tym samym, instytucja przedawnienia zaległości podatkowych poprzez wygaszanie zadawnionych zobowiązań podatkowych *in concreto* stanowi w pewnym stopniu papieriek lakmusowy dla weryfikacji rzeczywistej efektywności polskiego systemu podatkowego. Wobec czego, w aspekcie konstrukcyjnym, zweryfikowano ją z czterech indywidualnych perspektyw dotyczących funkcjonalności, podstaw normatywnych związanych z procesem kreacji zobowiązań podatkowych, a także normatywnych przesłanek zatrzymania biegu terminu przedawnienia, *ergo* indywidualnie zawieszenia oraz przerwania.

W pracy dokonałem filozoficznoprawnych porównań celem relatywnie prostego egzemplifikowania sytuacji, w jakiej obecnie znajduje się ustawodawca. Można ją bowiem utożsamiać z próbą odpowiedzi na egzystencjalne pytania dotyczące aborcji, kary głównej, czy też eutanazji. Tym samym, nawiązałem do stanowiska Prof. B. Wolniewicza, wyrażonego w tematyce Filozofii i wartości, co *a natura rei* umożliwiło Mi przeniknięcie zarówno sfery etyki abstrakcyjnej i konkretnej, zwłaszcza w kontekście przykładów wynikających wprost ze Starego Testamentu, jak i natury sumienia. To z kolei pozwoliło spojrzeć w sposób kompleksowy na różne podejścia do niniejszego tematu, w szczególności w społeczeństwie amerykańskim, które cechowało się silnym relatywizmem, zakorzenionym u podstaw ich wartości aksjologicznych (moralnych).

Poza tym, poddałem również analizie materię kary głównej i eutanazji jako egzystencjalnych pytań posiadających aktualny wydźwięk społeczny. Wiąże się to ze stanowiskiem m.in. Immanuela Kanta i Maritza Beccarii, czy też Elzenberga, który w kontekście śmierci (eutanazji) również posiadał wiele do powiedzenia. Dodatkowo, nie pominięto wątku lekarskiego w ramach niniejszego problemu bytowego (kodeksy etyczne i przygotowanie do wykonywania zawodu).

CULTURAL STUDIES

ЗНАЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЦЕРКОВНІЙ ТРАДИЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Рощина Юлія Миколаївна
к. держ. упр., доцент кафедри українознавства,
документознавства та інформаційної діяльності
Придніпровської академії будівництва та архітектури
roshchyna.yuliia@pdaba.edu.ua

Спочатку було Слово,
і Слово було у Бога, і Бог був Слово [4].

Самобутність народу визначається рівнем його культурних і мовних надбань. Релігія, мова, усна народна творчість, обрядова діяльність – віддзеркалення його історичного поступу, а значить неможливо будувати майбутнє без знання минулого.

Саме тому українці повинні знати свою справжню історію, говорити своєю мовою, дотримуватися своїх традицій і шанувати свої символи.

Українська культурна традиція повинна відтворюватися українською мовою, яка є як об'єднувачим символом народу, так і джерелом інформації.

Іван Огієнко, відомий мовознавець, культурний і церковний діяч, вважає, що в мові відображено національний дух народу. На думку дослідника, українська нація відмінна від інших завдяки мові [2].

Протягом тривалого історичного періоду українську мову знищували, насаджували ідею про її меншовартісність, доводили теорію про спільне коріння з російською. На жаль, нині ми знову порушуємо питання мови. Говоримо про її націєтворчу, державотворчу, культурну функції. Попри те, що Україна має незалежність, а держава гарантує дотримання статті 10 Конституції України, ми виборюємо право говорити українською мовою. Попри все потрібно пам'ятати, що меді суверенної держави визначаються не лише її територією, але й мовою.

З огляду на це доцільно говорити про роль української мови в розбудові держави, збереженні територіальної цілісності, відродженні культурних і духовних традицій.

Зазвичай, осередком культурного життя українського народу була церква, яка намагалася зберігати українську богослужбову традицію, закликала читати книги і проповідувати українською мовою.

Пізнання Слова Божого рідною мовою – важлива складова духовного розвитку особистості, культурного становлення нації. «Обмеженість чоловічого ества – пише єпископ Кременецький Діонісій до своєї пастви, - є причиною тому, що чоловік за часу свого перебування на землі не інакше може виявити в життю образ Божий і подібність Йому, як в обмежених де

формах побуту людського. Нація – то є найкраща і найвдатніша форма того побуту, і от для чого кожний народ шанує своє національне походження, береже, як око своє, свої національні черти і дбає більш усього про свою самобутність та свободу виявлення свого національного духа. Найбільше значіння в життю народів має національна ідея в часи загальної розрухи, коли не можуть втриматися від напору стихій навіть могутні народи і не мають на що опертися. Розруха ця несе народам гибель, ежेलі тільки вони не схаменуться і не вспам'ятаються своїй національній самобутності» [4].

Сприяти цьому, на думку Івана Огієнка, повинна націоналізація церкви, яка передбачає:

1. Усі служби Божі повинні правитися зрозумілою народові мовою – живою, народною, рідною.
2. Вище духовенство може бути тільки національним, тому єпископів-чужинців часто примушують покинути територію.
3. У церковному управлінні може брати участь лише національне духовенство.
4. Церква повинна бути незалежною від жодної іншої церкви [4].

Добре розуміючи це, державні діячі різних часів усіляко сприяли перекладацькій і проповідницькій діяльності. Ураховуючи потреби суспільства релігійну літературу перекладали на мову народну (живу), оскільки церковнослов'янська мова болгарської редакції була застарілою й почасти незрозумілою не лише громадянам, але й духовенству. Проповідники виголошували Слово Боже українською мовою, записуючи помітки на сторінках книг. Результатом такої діяльності стала низка перекладів, зокрема Пересопницького Євангелія, яке були чинним у церкві аж до Катерини II. Зауважимо, що московська та інші церкви східного обряду на той час не мали подібних праць.

У 16-17 століттях на території України було утворено церковну «казань» з посадою «казнодія» - проповідника, який навчав Євангельським істинам виключно рідною мовою. Його діяльність не обмежувалася релігією, а спрямовувалася на відродження культурної традиції, віри, мови, підтримуючи національне виховання [3].

Право на таку діяльність існувало до 17 століття. Уже після відокремлення від Вселенського патріархату і привласнення собі влади московська церква починає тиск на Українську церкву, забороняючи друк богослужбової літератури, змінюючи догмати віри. Патріарх Яким у 1690 році накладає анафему на книги і в такий спосіб сприяє викоріненню української мови [3]. Зміцнення позиції московської церкви на території України відбувається за часів Катерини II через запровадження московської вимови і зміну наголосів, а переклад Біблії повинен узгоджуватися зі святійшим синодом, який не давав дозволу на друк. Церква стала інструментом імперської влади, яка послідовно змушувала українців забувати свою мову, культуру, традицію.

Отже, московська церква доклала чимало зусиль аби поставити в українських церквах своїх священників, запровадити інші традиції,

визнати московську редакцію церковнослов'янської мови єдиною канонічною. Ця інституція ставила за мету проведення антиукраїнської політики, спрямованої на розхитування національної єдності. Результатом такої діяльності стала зміна святкових символів, запровадження відмінних богослужбових традицій.

Нині, у 21 столітті, на території незалежної України московська церква продовжує повноцінно функціонувати і насаджувати чужоземні традиції, правити служби церковнослов'янською мовою в її московській редакції, проповідувати російською мовою, незважаючи на отримання нашої церквою Томосу.

Враховуючи зазначене, можемо дійти висновку, що українська мова повинна домінувати не лише в політичному, культурному, соціальному середовищі, але і в церковному. Хоча церква відділена від держави, її очільники повинні сприяти відродженню української церковної традиції, сприяти відновленню історичної правди і відтворенню прадавньої фонетичної, лексичної, акцентуаційної, граматичної, синтаксичної форм української мови в церкві. Особливу увагу слід зосередити на дослідженні святкових традицій і символів нашого народу. Адже це є запорукою не лише національної єдності, але й територіальної цілісності.

Список використаної літератури

1. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – с. 8. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Іван Огієнко. Мова українська була вже мовою церкви: нариси з культурного життя церкви української. – Тарнів, 1921, С. 3, 10
3. Іван Огієнко. Світовий рух за утворення живої народньої національної церкви. – Тарнів, 1921, С. 43
4. Острозька Біблія. – Львів: Благодійний фонд «Книга», 2006, с. 5-6

**ПОШУК КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ВИМІРІВ ФЕНОМЕНУ
СУСПІЛЬНОГО ІДЕАЛУ УКРАЇНИ: УКРАЇНА –
МУЛЬТИКУЛЬТУРНИЙ ФРОНТИР**

Боришполь Ганна Іванівна,
аспірантка НАКККиМ, м.Київ
<https://orcid.org/0000-0002-9014-6657>
angolovatska@gmail.com

*Науковий керівник –
доктор культурології, професор,
в.о. завідувача кафедри академічного і естрадного вокалу та
звукорежисури, заслужений діяч мистецтв України
С.М. Садовенко*

На початку 2022 року низка українських істориків Українського інституту майбутнього об'єдналися, щоб запропонувати новий підхід до українського минулого, створити нову концепцію, яка не віддзеркалювала б російські наративи і не потопала у псевдопатріотичних міфах. Ключем до нової схеми історії України стало поняття «мультифронтиру» – стану одночасного існування на одній території кількох фронтірних зон між трьома-чотирма відмінними суспільствами. Контакти, конфлікти, протиріччя та культурні відмінності в просторі «мультифронтиру» упродовж тисячоліть сформували ту Україну, яку ми знаємо сьогодні.

Фронтір (від англ. *frontier* — «кордон», «прикордонна смуга»; Великий кордон) – довгий час не виділявся в спеціально з ширшого поняття і феномена кордону. Це «широка смуга земель, яку тривалий час не в змозі поставити під свій надійний контроль жодне із суспільств <...>по обидва її боки...ознаками фронтиру. е...наявність об'ємного обширу вільних, слабко контрольованих будь-ким земель, не поглинутих жодним суспільним утворенням, по-друге, можливість проникнення сюди рухливого населення з обох боків, по-третє, комплекс різносуб'єктних і різнохарактерних стосунків» [1]. Наприкінці XIX століття так позначалась зона, яка простяглася між європеїзованими, колоніальними штатами Америки та індіанськими суспільствами корінного населення Америки.

В світі починається осмислення поняття, фронтити знаходять по всьому світу. До XVIII століття фронтірність була нормою, а не винятком: всі суспільства стикались між собою за відсутності чітких кордонів, культура прикордонної взаємодії була дуже поширена. Україна – така територія, де сходились не один, а декілька фронтирів. Таку одночасну багатокультурну взаємодію автори історичної концепції пропонують називати «мультифронтиром». З одного боку, Україна мала вплив умовно західної цивілізації: західну версію християнської релігії, суспільного устрою (Литовський Статут, Магдебурзьке право), культури

містобудування, барокового мистецтва. З іншого, через розлогий степ Україна сполучена з цивілізаційною культурою Китаю, а третина території України – степова кліматична зона. З північно-східного залісся був вплив християнства московітів з культурою сили, тоталітаризму, ідеями імперіалізму. На півдні Україна мала морські прибережні території, пов’язана з середземноморськими та чорноморськими культурними колами еллінів, візантійців, італійців та турків-осман. Україна наділена також двома великими масивами гір: Карпатських та Кримських гір, з двома окремими унікальними культурами таврів та кримських готів в кримських територіях.

В цьому дослідженні актуалізується інноваційний пошук культурологічних вимірів і змістоутворюючих компонент феномену суспільного ідеалу України як мультикультурального фронтиру, поперше, за рахунок відходу від класичного алгоритму в дослідженні соціокультурного простору України: козацька доба – серцевина і основа, а кримські татари – одвічні вороги (хоча б тому, що не існувало б запорізьких козаків без кримських татар). Вся історія України – величезне перехрестя і місце зустрічі цивілізацій. Наприклад, існування європейського бароко та явище українського (козацького, «мазепінського») бароко корелюється з теорією «мультифронтиру»: культура бароко в Центральній Європі і бароко на степовому сході є різними.

По-друге, розглянути нині актуалізовану в науковому публічному просторі проблему деколонізації України з точки зору культурного впливу України на історію та суспільство росії: з культурної та політичної точки зору Україна здійснювала на росію потужний вплив від часів Київської Русі та ранньої російської імперії періоду (до Катерини II) через привнесені з України культурні інститути та культурні традиції буття. Саме такий аспект в дослідженні корелюється з запропонованим раніше конструктом «ребрендингу архетипу України» і дозволить сприяти поверненню дійсних ролі та місця України в світовій культурно-історичній спадщині.

Усвідомлення власного соціокультурного потенціалу колективного «першообразу» як комплексу «наскрізних символічних структур» (за С.Кримським), його актуалізації у феномені мультикультурального фронтиру протягом хронотопу України в максимально достовірних культурологічних вимірах потребує українське суспільство. Це нагальна необхідність і важливий важіль для створення суспільного ідеалу соціокультурного простору України і успішного подолання вад минулого. Це означає «подолати <...>історичне <...>минуле» і сьогодні згадати все власне заради формування майбутнього. Усвідомлення і розуміння сучасним українським суспільством «хто ми не є» (за Я.Грицаком) повинно передувати розумінню «хто ми таки є» (так само) – це момент сингулярності (від лат. *ingularis* – окремий, особливий) для самоідентифікації як функції, яка прагне нескінченності.

Також для визначення суспільного ідеалу соціокультурного простору України в хронотопі початку XXI століття будемо виходити з позиції виключно української культурної традиції: кардіоцентризму як

аргументованої філософії та ідеї софійності в мудрості речей і світу, які зберігають «першообразну» інформацію, породжують смисли і створюють картини зовнішнього світу, яких особистість прагне дійти. Ідея святості особистості, яка проходить найдовший шлях пізнання – шлях до самої себе, аргументується філософією серця, яка завжди була присутня в українській літературі, духовності і ментальності. Тому це теж стає наскрізною структурою. Суттєвою відмінністю української культурної традиції від культури інших націй є вміння висловлювати бажання і зчитувати відповіді зовнішнього світу речей та природи, творити власну мелодію, долучаючись до Божественної мудрості, а не тільки милуватись і обожнювати їх. Власне, про українську глибинну потенційну здатність бути вправними в поводженні з речами та явищами зовнішнього світу важливо пам'ятати і не втрачати цієї майстерності. В українській історії непересічні історичні особистості та групи як «лідери думок» екстраполювали в соціокультурний простір свого історичного часу через особисту військово-політичну, дипломатичну, культурно-просвітницьку діяльність саме цей безмежний потенціал. Готовність чи неготовність суспільства, внутрішні та зовнішні виклики дозволяли реалізувати бажане, частково або повністю, на короткий або на довший час, і впливати на розгортання хронотопу дійсності. Для цього дослідження науковий інтерес і окремий напрям культурологічного пошуку складає дослідження життя і діяльності Василя-Костянтина Острозького, руського князя, військового, політичного, культурного і релігійного діяча, мецената; одного з найзаможніших і найвпливовіших магнатів, сенатора Речі Посполитої, засновника Острозької академії.

Значний історичний культурний матеріал минулого, накопичений людством за період свого існування, демонструє, що в усі історичні епохи всі народи як нації виходили з кризових станів, коли породжували потужну культурну відповідь на жорстокий виклик: культура епохи Ренесансу стала відповіддю на пандемію чуми в Європі XIV століття, а Україна долала наслідки періоду Руїни із заснуванням Києво-Могилянської академії та концептуалізацією Феофаном Прокоповичем ідеї синтезу західно-європейської і слов'янської культур (надалі «запозичення» її Петром I і заснування ним «російської імперії» не зробило цей народ культурною нацією). Саме про таку необхідність «пригадування» власної культурної спадщини йшлося вище.

І нарешті, на шляху відновлення української ідентичності і окреслення культурологічних вимірів суспільного ідеалу соціокультурного простору в хронотопі подій початку XXI століття необхідно визначити дефініції послідовності мислення щодо понять «свобода», «воля» та «індивідуальна свобода особистості» як українських культурно-філософських феноменів. Індивідуальна свобода особистості українця, система цінностей і смислів українського суспільства, сформованого в колективному архетипі філософії серця і прагнення здійснення волі є системною відповіддю на виклики унікального культурно-історичного, географічного, суспільно-політичного існування країни як фронтира. Українцям в умовах мультикультуральної

фронтирності доводилось і доводиться покладатись на себе, свої ресурси, проявляти волю і діяти. Це призвело до зростання цінності свободи та рівня індивідуалізму передовсім (інша річ, «індивідуалізм» в європейській культурній традиції). З іншого боку, таке існування українців в умовах гіпертрофованої свободи загрожує скочуванням в анархізм. А недовіра до чужої влади легко переноситься на недовіру власній владі.

«Здатність українського суспільства долати зовнішні та внутрішні кордони й узгоджувати ідентичності, створені ними» [5]... – це унікальна культурна особливість українського суспільного простору: *modus vivendi* (з латини, згода сторін співіснувати з різними поглядами на певний об'єкт незгоди), «спосіб жити» з Іншим. «Культурний та соціальний простір, створений рухом кордонів, був і залишається неоднорідним»[там само]. Отже, пошук культуротворчих закономірностей та змістоутворюючих структур суспільного ідеалу соціокультурного простору з точки зору його мультикультуральної фронтирності в хронотопі України ХХ – початку ХХІ століть, буде продовжено.

Література:

1. Енциклопедія історії України (Т. 10: Т-Я) в електронній бібліотеці. – Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?termin=frontyr> (дата звертання: 26.11.2022)
2. Когут О. В. Архетипні сюжети й образи в сучасній українській драматургії (1997–2007 рр.): монографія / Нац. ун-т вод. госп-ва та природокористування. Рівне : НУВГП, 2010. 440 с.
3. Кримський С. Б. Архетипи української культури. Феномен української культури: методологічні засади осмислення. Київ: Фенікс. 1996. С.91-112.
4. Личковах В. А. Дивосад культури: Вибрані статті з естетики, культурології, філософії мистецтва. Чернігів: Деснянська правда, 2006.160 с.
5. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності / Пер. з англ. Р. Ключко. – Харків, 2016. – 496 с.
6. Садовенко С. М. Семантичний топос культури у контексті теорії архетипів. Вісник. Київ: НАКККіМ, 2019.№ 4. 2013. С. 66–71.
7. Смолій, В., Ясь, О. Суспільні ідеали та уявні проєкції українського майбутнього у репрезентації «діючих» генерацій інтелектуалів ХХ – початку ХХІ ст. / За ред. В. Смолія; Київ: НАН України, ІУ, 2019.– 302 с.
8. Юнг К. Г. Про архетипи колективного несвідомого. Переклад А. М. Руткевича. http://wanderer.org.ua/book/psy/jung/ob_arhetipah.html (дата звернення: 27.04.2022).

УКРАЇНСЬКИЙ ВЕРТЕП У СУЧАСНОСТІ

*Сокол Діана Романівна,
аспірантка Харківської державної академії культури
poltawasokol@gmail.com*

*Науковий керівник –
доктор мистецтвознавства, професор С.Б. Рибалко*

Український вертеп є відображенням дійсності суспільно-політичний, релігійних, соціально-побутових, культурних, мистецьких та інших аспектів сучасних реалій.

Оглядаючись на події від 24 лютого 2022 року та роль вертепу в суспільстві і його актуалізації, сьогодні починають формуватися образи та сучасна інтерпретація в культурному полі України.

Так, особливо гостра реакція у відображенні на переломні моменти в суспільстві України, наприклад,

- 2004 рік Помаранчева революція – Політичний вертеп;
- 2009 рік Різдвяний газовий вертеп;
- 2013-2014 роки Революція гідності;
- 2021-2022 роки Путін у ролі Ірода.

Політичний аспект у вертепі завжди торкався актуальних подій в конкретний даний момент та мав віддзеркалення і в культурному просторі, а саме вертепу. Львові, Різдво 2021, 2022 років, де постановка Путіним у ролі Ірода стала пророкою і являється яскравим прикладом відображення суспільно-політичної ситуації через вертепне дійство.

Точкою відліку становлення сучасного вертепу стає, як не дивно Хелловін, де 31 жовтня 2022 року вже сформований образ вертепного дійства побачив світ у місті Охтирка. Молодь створила «живий» вертеп з Іродом в ролі Путіна в труні, де учасники курсували містом.

Постановки вертепу 2023 року стануть відображенням дійсності сьогодення за мотивах релігійного сюжету. Де янголи - захисники воїни ЗСУ, Ірод - Путін, три волхви - гетьмани України Мазепа, Хмельницький, Сагайдачний та перенесенні на образи інших героїв вертепу риси збірних образів сформовані в мас-медіа культурі, як Привид Києва, волонтер, захисник/захисниця, орк, бурят та інших.

ЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДИДЖИТАЛІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

*Горбул Тарас Олександрович,
аспірант кафедри культурології та міжкультурних комунікацій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*

Диджиталізація сприяє створенню нових можливостей для демонстрації культурної спадщини, яка формує культурний досвід завдяки розробці нових інтерактивних, мультимедійних інструментів для відвідувачів музеїв, архівів та бібліотек. Відновлення нашого минулого у цифровому форматі актуалізує низку етичних питань, розв'язання яких допоможуть розвитку цифровізації на новому більш осмисленому рівні.

Культурна спадщина взаємопов'язана з культурним різноманіттям культур народів світу. Л.Ф. Приходько, підкреслює, що 2 листопада 2001 р. було прийнято Загальну декларацію ЮНЕСКО про культурну різноманітність, де «обов'язковість її збереження для нинішніх і майбутніх поколінь проголошено етичним імперативом» [1, С.73]. Тому в нашому дослідженні ми зупинимось на етичному аспекті диджиталізації культурної спадщини.

На думку Д. Келлнера, «культура є, серед іншого, головним передавачем і генератором цінностей, і культуролог, який чутий до самої природи та функції культури, повинен усвідомлювати етичний вимір культури» [5]. Тому вважаємо за необхідне дослідити етичну глибину та складність процесів цифровізації, яка є необхідною умовою збереження, захисту та популяризації культурної спадщини на початку XXI ст.

У 2017 р. в Україні було опубліковано колективну монографію «Соціально-етичні основи збереження цифрової історико-культурної спадщини в Україні», де актуалізовано нашу проблематику. Наприклад, М. Рогожа М. пише: «Власне етичні аспекти збереження та доступу до цифрової історико-культурної спадщини охоплюють кластер питань, різноспрямованість яких повною мірою відображає специфіку галузі» [2, С.142]. Авторка наголошує на ціннісному аспекті сфери, важливості дотримання принципів етики працівниками архіву, а також роль репутації архівних установ в публічній площині.

З. Манжух актуалізує етичні питання диджиталізації культурної спадщини, що розглядаються в контексті важливої ролі установ пам'яті (музеї, бібліотеки, архіви) для розвитку суспільства. Дослідниця підкреслює про «вплив оцифрування на життя/цінності/поведінку/потреби конкретних спільнот і людей, а також численні приклади роботи для спільнот і з ними для розробки методів відбору, представлення та організації оцифрованого контенту спадщини в Інтернеті для забезпечення багатше, динамічніше та інклюзивніше залучення до минулого» [6, С.13].

Цагсма Г. підкреслює, що цифрові архіви культурної спадщини

формують суспільне сприйняття історії, тому попри такі переваги як зручність, доступність та мобільність цифрових колекцій, дослідникам варто враховувати «очевидні виклики та ширші етичні питання щодо глобальної нерівності, коли йдеться про доступ до цифрової культурної спадщини» [3]. Автор пропонує такі рішення розв'язання етичного питання диджиталізації культурної спадщини: 1) створення «керівних принципів прозорості цифрової культурної спадщини» які заохочуватимуть установи надавати більше інформації про те, як складаються та створюються їхні цифрові ресурси; 2) розвиток цифрової архівної грамотності; 3) переосмислення ролі аналогових архівів та приділення ним достатньої уваги.

Отже, актуалізація етичного питання в контексті диджиталізації культурної спадщини свідчить про новий рівень розуміння ролі цифрових технологій у сфері культури, який стане основою для формування нових цифрових знань, умінь та навичок. Розробка етичного аспекту диджиталізації культурної спадщини сприятиме позитивній культурній динаміці та розвитку цифровізації загалом, а також, на нашу думку, створить більш привабливі можливості для здобуття культурного досвіду в архівах, бібліотеках та музеях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Приходько, Л. (2019). Збереження цифрової культурної спадщини—імператив XXI століття (за документами ЮНЕСКО і Європейського Союзу). *Науково-практичний журнал «Архіви України»*, 2(319), 67-92.
2. Тюрменко, І. І., Рогожа, М. М., Божук, Л. В., Курченко, Т. Є., & Халецька, Л. П. (2017). Соціально-етичні основи збереження цифрової історико-культурної спадщини в Україні.
3. Gerben Zaagsma, Digital History and the Politics of Digitization, *Digital Scholarship in the Humanities*, 2022;, fqac050, <https://doi.org/10.1093/lc/fqac050>
4. Gorbul, T., & Rusakov, S. (2022). Cultural heritage in the context of digital transformation practices: experience of ukraine and the baltic states. *Baltic Journal of Economic Studies*, 8(4), 58-69.
5. Kellner, D. (2015). Cultural Studies and Ethics. *University of California Los*.
6. Manžuch, Z. (2017). Ethical issues in digitization of cultural heritage. *Journal of Contemporary Archival Studies*, 4(2), 4.

РОЛЬ ВЕСТЕРНІЗАЦІЇ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРНОГО КОМПЛЕКСУ ЯПОНІЇ

*Некивайко Ірина,
студентка Хмельницького гуманітарно-педагогічної академії
nekyvaikoi.0813@gmail.com*

*Науковий керівник –
кандидат філософських наук, доцент О.В. Калашинік*

Сучасна культура перебуває в процесі глобалізації, що сприяє уніфікації та кризі ідентичності, але водночас більшість намагається досягнути ідеї мультикультуралізму. Сьогоднішні культурні утворення в спробах модернізуватися, можуть втратити власну ідентичність. Яскравим прикладом модернізації без втрати власної культури – вестернізована Японія.

Японія в XIX столітті була в пошуках рівноваги між традиційними та інноваційними етапами розвитку. Ця боротьба велася одночасно проти індивіда та всього світу, викликаючи соціальні, політичні та культурні перевороти.

Цікавість до японської культури в сучасному світі пояснюється дивовижними науковими досягненнями, успіхами в економіці та своєрідною культурою, традиціями. Найбільше на формування сучасної японської ідентичності вплинула революція Мейдзі, завдяки цьому, сьогодні Японія одна з провідних країн світу. Усі ці процеси, в Японії XIX століття, отримали назву вестернізації, тобто складного процесу запозичення західних рис культури, що впливають на зміну організації суспільства та можуть призвести до втрати соціокультурної ідентичності нації.

Японці мають дивовижну здатність запозичувати і розвивати досягнення різних етнічних груп, зберігаючи при цьому своє - державне та неповторне.

Модернізована Японія стрімко почала наздоганяти Захід у всіх процесах. Масштабні реформи змінювали країну з кожним днем. Стерті межі між соціальними класами призвели до перших кроків демократичної Японії.

Можна виділити кілька основних напрямків реформ:

- Пробудження національної свідомості, створення нової державної ідеології, яка була заснована на шануванні імператора. Тоді ж з'явилася державна символіка, в тому числі, знаменитий японський прапор - червоне коло на білому тлі. Були уніфіковані релігійні обряди, синтоїзм був очищений від буддистських вкраплень. Необхідно відзначити те, що реалізуючи всі ці заходи, Муцухіто не піддається радикалізму. Він обмінювався з західними правителями посольств і охоче запозичував краще у чужинців: науку, технічні досягнення, одяг європейського зразка.

- Демократизація суспільства.
- Реформа державного правління. За зразком західних країн, в Японії з'явився поділ влади на законодавчу, виконавчу і судову гілки.

- Освітня реформа. Згідно з указом імператора, створювалися численні світські школи, де багато уваги приділялося «політінформації» - школярів обов'язково знайомили з усіма указами імператора. Крім того, стали з'являтися університети та інститути, упорядкування судової системи. У країні з'явилися академії адвокатури і система нагляду за діяльністю суддів та створення міцної вертикалі влади. Вершиною політичних перетворень імператора Муцухіто стало видання в 1889 році конституції, яка закріплювала основи державного устрою, а також права та обов'язки громадян.

- Зміна соціальної структури суспільства з метою згуртування нації.

- Ще одним серйозним аспектом перетворень стали реформи в економічній сфері. По-перше, була проведена аграрна реформа. Уряд дозволив купівлю - продаж землі і почав визнавати право на приватну власність. Саме цей земельний податок став основним джерелом поповнення державного бюджету. По-друге, уряд вжив ряд заходів, спрямованих на розвиток капіталізму - уряд вкладав величезні гроші в промислові підприємства і приваблював іноземні інвестиції.

- Введення загальної військової повинності. Якщо раніше основною бойовою силою Японії були самураї, кожен з яких підпорядковувався особисто своєму феодалові, то тепер імператор міг опиратися на державне військо.

- Ще одним напрямком реформ були зміни в галузі науки і техніки. Був запозичений європейський календар, в якому рік починався з 1 січня; створювалися телеграфні та телефонні лінії; розпочали друкувати та використовувати паперові гроші і поштові марки; з'явилися державні нагороди, створені на західний манер.

Для того, щоб створити нову людину, потрібно зменшити вплив на неї традиційного суспільства. На практиці, це означало зміну умов соціалізації та зменшення кількості часу, проведеного дитиною в сім'ї і соціальному оточенні.

Введення в 1872 р. загальної обов'язкової чотирирічної освіти створювало принципово нову культурну ситуацію, коли соціалізація всіх японців, в значній мірі, стала здійснюватися поза межами сім'ї і відповідно до прямих вказівок держави. Японія стала однією з перших країн у світі, яка ввела загальну освіту. Шкільна реформа була проведена під впливом ліберальних індивідуалістичних ідей, які були тоді провідними в уряді. У преамбулі розпорядження про створення школи говорилося, що знання важливі для досягнення особистого успіху.

Активна взаємодія з Заходом вплинула на кожен аспект японської культури. Чоловіки та жінки почали поєднувати традиційний одяг із західними елементами. Змінилися кольори та візерунки, додалися нові зачіски та аксесуари. Згодом європейський одяг став повсякденним для

чиновників.

Образотворче мистецтво спершу було поглинуте західними мотивами, художники зверталися до реалізму, імпресіонізму, постімпресіонізму. З часом відновлювалася увага до різних видів традиційного мистецтва.

Японські архітектори починають, в ці роки, використовувати нову європейську техніку і нетрадиційні матеріали в спорудах національного характеру: театрах, музеях, буддійських і синтоїстських храмах. Також з'являються будівлі та вулиці в європейському стилі.

Процес засвоєння західних впливів включав появу нових форм, які поєднували повернення до власних традицій і використання нових західних стилів. Зокрема, вдалими були спроби використати давно відомі в Європі нові техніки живопису.

Японія зусиллями імператора перетворилася в розвинену країну, яка за кілька десятиліть змінилася від Середньовіччя до сучасності, провівши перетворення в культурній і в соціальній сферах, змінивши докорінно традиційне японське суспільство.

Варто відзначити, що незважаючи на глобальні зміни Японії в результаті вдалося, як і раніше, взяти від іншої культури найцінніше і адаптувати під свої реалії, зберігши при цьому власну культуру і самоідентичність.

Вестернізація Японії, що розпочалася ще з доби Мейдзі здійснювалася не на основі зречення традиційних структур, а лінією їх інтенсивного використання. В ході розвитку японської культури, можна простежити ці зміни. Колективізм у суспільстві, йде в розріз із самотністю індивіда, класовою ізоляцією, та інтровертністю самої особистості, творця. Аскетизм японського суспільства, який створювався під впливом буддизму та конфуціанства, ближче до ХХ століття набуває відтінків гедонізму, який більшою мірою приходить до них із заходу. Опанування іноземного досвіду обумовлювалося, в першу чергу, політичними цілями, а також цей процес виступав під контролем правління. Зрештою, це сприймалося як те, що відповідало потребам суспільства і не відкидало японської традиції.

Незважаючи на те, що Японія стрибнула на хвилю нового «західного», вона не забула про свої традиції, які накопичувалися в період майже двохсотлітньої ізольованості від навколишнього суспільства. Японці змогли сприймати все нове в синтезі з минулим, і внаслідок цього, швидко удосконалили свою концепцію управління державою, військову справу та економіку.

Список використаних джерел

1. Кітагава Дж. М. Релігія В Історії Японії. 2005. С. 588.
2. Фредерік Луї. Повсякденне Життя Японії В Добу. 2007. С. 352.
3. Curtis Andressen. A short history of Japan From Samurai to Sony. Crow's Nest : Allen Unwin. 2002. P. 252.
4. Ellington L. Japan: a global studies handbook. Santa Barbara. 2002. P. 307.
5. Mikiso Hane. Modern Japan : a historical survey. Philadelphia : Westview Press. 2009. P. 578.
6. Suzuki D. T. Zen and Japanese culture. 2019. P. 334.
7. Tanaka S. The self in Japanese culture from an embodied perspective 2018. P. 283.
8. Treat J. W. Japan is interesting: modern Japanese literary studies today. 2018. P. 421.

СОЦІАЛІЗАЦІЯ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Андрусичин Мар'яна,
студентка Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
k11.mariannaandrusyshun@gmail.com

Науковий керівник –
кандидат педагогічних наук, доцент О.В. Поліщук

Процес соціалізації охоплює людину протягом усього його життя. Формування особистості починається із соціуму. Людина починає формуватися ще з раннього віку. Дитина починає вивчати світ, щоб дізнатись більше інформації, вона залучається до певної групи (дитячі садки, школи, гуртки), а також в сім'ї. З часом, розвивається її розширене бачення про світ, людей. Пізніше, дитина виростає і стає підлітком, вибирає людей із якими їй буде цікаво і за спільними інтересами, які почали формуватися, а у дорослому віці з'являються нові групи людей (в роботі, у ЗВО і т.д.).

Соціалізація включає в себе спосіб виховання. Цілеспрямований вплив на індивіда для виховання в нього безпосередніх навичок та вмінь, які доповнюються при цьому практикою в соціальному занятті індивіда: участю його в різних неформальних групах і т.д. Відзначається і факт широкого самоврядування індивіда у процесі соціалізації. Будучи продуктом суспільства, він вільний обирати різні цінності та установки, орієнтуючись здебільшого не на регулятивні принципи, а на власні схильності і у результаті соціалізації грає як пасивну роль (засвоєння досвіду та цінностей), так і активну роль (вироблення конкретної системи орієнтирів, установок тощо). Але ця активність сконцентрована лише на самовдосконаленні і не поширюється на середовище соціалізації [1].

У всіх сферах свого життя людина пов'язана з іншими людьми безпосередньо або опосередковано, пасивно або активно, постійно або ситуативно. Суспільні зв'язки мають різні фактори і багато різних відтінків, що залежать від індивідуальних якостей індивідів, які вступають у зв'язок. Нагромадження цих зв'язків відбувається поступово від легких форм до важких. Суспільні зв'язки індивіда, який опинився в нечисленній групі, є кількістю взаємодій, що складаються з вчинків і зворотних реакцій на них. Утворюється складна система взаємодій, у якій включено різну чисельність індивідів[2].

У XXI столітті інноваційний розвиток набував великих змін. Після події у грудні 2019 року світ змінився, бо саме тоді з'явився вірус Covid – 19, який спричинив великі масштаби трагедії. Щоб пандемія не розповсюджувалась, було прийнято рішення про закриття шкіл та ЗВО на карантин і впровадження дистанційної форми навчання.

Проблема в організації дистанційного навчання завжди стояла під питанням. Більшість дітей та студентів не мали можливості вчитись онлайн,

адже проблема поставала в матеріально – технічному забезпеченні. Багато хто не міг дозволити собі придбати ноутбук. Хоча в кожного є смартфон або планшет, але він не завжди ефективний в тому плані, щоб, наприклад: потрібно написати наукову статтю, презентацію або інший вид роботи. Все це ускладнюється і впливає на психіку студента або учня.

У питанні соціалізації під час дистанційного навчання постає і психологічний фактор. Коли організують очне навчання, дітям або студентам важко пристосуватись після довгого часу за ноутбуком або смартфоном. Після тривалого часу в ізоляції, пристосування до навколишнього світу стає проблемним, адже більшість звикли бути в ізоляції. Потрібно було говорити з людьми в реальності, відповідати на запитання вчителя або викладача. Хоча для людей – екстравертів – це навпаки – звільнення від чогось важкого і вони готові до нових знайомств або знову бути в соціумі. Але людям – інтровертам – це важко вдається, але при цьому вони під час дистанційного навчання дуже активні у виконанні певних видів робіт.

Соціалізація представляє собою розвиток особистості, пристосування та засвоєння правил суспільства, накопичення важливих для соціуму певних характеристик мислення та поведінки для врегулювання взаємовідносин із суспільством. Ми всі поглиблені у світ Інтернету і від цього важко позбутись. Інтернет став одною із важливих частин людського життя.

Отже, на сьогоднішній день, сучасні Інтернет технології створюють умови для активної і швидкої комунікації з людьми під час дистанційного навчання. Засоби комунікації під час навчання онлайн являються як і представником другорядної соціалізації, так і альтернатива соціальних інститутів, що здійснюють первинну соціалізацію, так як, це сприяє активності в реальному житті. Хоча, з іншого боку, дистанційне навчання може призвести до поганих наслідків, ізолювавши себе від реальних людей і не маючи з ними прямого живого контакту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Соціологія. Базовий курс: Підручник. К.: Каравела. 2005. 312 с.
2. Москаленко В. К Соціалізація особистості: монографія: Фенікс, 2013. 540 с.

КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ АРТКУРАТОРСТВА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО АРТРИНКУ

*Колодій Роксолана В'ячеславівна,
студентка IV курсу напряму «Культурологія»
Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова*

Нині вивчення та дослідження теми арткураторства набуває популярності, адже виступає сполучною ланкою між менеджментом культурних проєктів та сучасною культурологією. Тому актуальним є комплексний підхід до вивчення ролі та функцій арткуратора, зокрема в контексті сучасного артринку.

У праці «Кураторство: як кураторство заволодило світом мистецтва та всім іншим» Девід Бальзер вказує: «Ми не можемо знати, хто організував першу художню виставку. Ще важче запропонувати теорію кураторства...» [1, с.32]. Тобто, ми можемо переконатися у складності та відсутності сталого обґрунтування арткураторства. Водночас досліджуючи теоретичну базу можемо посылатися на різного роду концепції, особливо крізь призму артринку як визначальної екосистеми, яка формує потенціал діяльності арткуратора.

Чому саме контекст артринку? Чи саме це явище найкраще допомагає усвідомити феномен арткураторства? Досліджує тему арткураторства Дженіфер Раустелі, професора Бейлорського університету(США), і пропонує для інтерпретації починати із занурення в питання як галереї, музеї, виставки, артпростори визначають роль куратора [1, с.34]. Спираючись на вищесказане під час дослідження арткураторства як явища, варто описувати через сферу його активності як транслятора для результату та фіксації досягнень.

Схожий погляд висловлює Елліс Беркоу, відомий професор музеології та праці «Вступ до музейної роботи», який визначає арткуратора як «... особу, яка відповідає за музейну колекцію або, за розширення музейного відділу чи меж спеціальності» [1, с.34]. Цей підхід можемо застосувати під обставини артринку та прокоментувати арткуратора як особу, яка створює та організовує простір зайнятості, адже він займається ініціацією, плануванням, втіленням та моніторингом процесу. Крім того, він є відповідальним за функціонування системи налаштувань артринкових дій та збагачення культурного ландшафту через досягнення результату.

Культурологічний огляд теми кураторства дозволяє у сучасному світі також вивчати арткураторство як явище художника нового типу, і М.Байскар пояснює це через досягнення Харальда Земана та ін. Мається на увазі процес видозміни параметрів артринку та його життєдіяльності через роботу арткуратора. М.Байскар наводить приклад М. Дюшана «Фонтан» як нового нового виду арткураторської діяльності, і саме це є

місцем зародження концептуалістичного періоду в інтерпретації мистецтва в артринку (коли відбувається обростання поясненнями і контекстами) [9, с.77]. Таким чином арт-кураторство на тлі арт-ринку функціонує в якості власника та автора ініціативного простору та креатора різновидних сенсів.

Г.У. Обрист вивчає функціональну складову кураторства і вказує що формування архіву та візуалізаційна складова мистецтва створюється кураторським принципом, М.Баскар говорить, що принцип кураторства як втілення конкретизації, скорочення та категоризації в культурному просторі [8, ст 81]. Таким чином, безпосередньо куратором, завдяки тематичним художнім образам для презентації арт-ринку, створюється та розвивається інший вид мислення через візуалізацію (наприклад гнучкість створення? чи то 3D чи цифровий запис виставок, інсталяції які можна легко перевозити та підлаштовувати під різні локації та поширювати для аудиторії. Безпосередньо куратором, завдяки тематичним художнім образам для презентації артринку, створюється та розвивається інший вид мислення через засоби та методи налаштування та існування культурного продукту.

Одним з перспективних культурологічних напрямів дослідження артринку є вивчення обігу творів мистецтва [8]. На думку С.С. Русакова в рамках культурологічних студій потрібно також виокремити вивчення обігу творів, що допоможе глибшому розумінню ціннісних орієнтацій у різні періоди, в тому числі сьогоденні.

Виокремлення культурологічної складової артринку, яка містить світоглядно-ціннісні аспекти, виглядає послідовною в контексті концепції німецького філософа Герхарда Шульца, який запропонував теорію розвитку суспільства вражень, «яке приходить на зміну суспільству споживання, що ґрунтується на ціннісних трансформаціях людей, насамперед, молоді» [5, с. 124]. Культурологічний підхід як спосіб осмислення соціокультурної ситуації сприяє комплексному розумінню сучасного розвитку світу, де виникає спільне поле глобальної культури (культурна глобалізація) і артринку як простору функціонування мистецтва.

Таким чином методологічна аргументація арткураторства ґрунтується на різних підходах і є одним із основних понять для пояснення функціонування феномену артринку. Згідно з Баскаром виділяємо імпліцитний (робота в біенале галереях виставках) та експліцитний (видозміна роботи організації через діяльність куратора) напрям арткураторства, які, на нашу думку, постають основними теоретичними засадами вивчення цього явища. Одним із прикладів експліцитного дослідження кураторства є думка Майкла Баскара про необхідність конструювання універсальності принципу кураторства у сучасному світі та його місця в артринку. Він коментує це історією розвитку кураторства і зупиняється на Інтернеті як посереднику, що допоміг набути глобального масштабу для цього явища. Допустимо якщо ми звернемося до онлайн блогів, соціальних мереж із виставками та культурними проектами що мають на меті застосування ринкових відносин, то поняття артринку функціонує на новому рівні через діджитал та створює нові сенси в роботі арткуратора (ведення соціальних мереж,

віртуальне представлення продукції, комунікація із ЗМІ, онлайн маркетинг та реклама).

Осмислюючи арткураторський принцип з різних точок зору в контексті артринку, важливо підкреслити, що він артикулює висловлювання, через презентацію інформації, та вводить його в дискурсивне поле. Підтвердженням цього є теорія Пола О'Нілл зазначає, що виставки, у будь-якій формі окреслюють місце, де інформація та ідеї про мистецтво реалізуються, зберігаються і транлюються у світ [7 с. 74].

Отже, відповідно до проведеного огляду концепцій арткураторства та його культурного поля діяльності можемо підсумувати що існують різні підходи щодо інтерпретації цього феномена. У дослідженні було здійснено аналіз авторських концепцій дослідників та науковців культурології, артменеджементу, філософії та суміжних сфер. Варто підсумувати, що через структурування концепцій згідно векторів інтерпретації дослідників феномена арткураторства в контексті арт-ринку:

- контекстуальна концепція (Д.Раустелі: контекст інституційних специфік та огляд культурного поля діяльності; Г. Шульц: соціокультурний контекст у суспільстві вражень);
- продактивна (product) (Е.Беркло: робота арткуратора як розширення меж спеціальності та інституції яку представляє; М.Байскар: креативна взаємодія та створення нових сенсів через розвиток);
- новітня – застосування діджитал та нових технологій (Г.У.Обрист: формування архіву та візуалізаційна складова мистецтва);

Отже, можемо виділити закономірність актуальності теми дослідження, адже арткураторство набуває функцій транслятора для результату та фіксації досягнень в процесі формування культури. Водночас арткураторство як феномен потребує збільшення теоретико-методологічної бази для усвідомлення важливості цієї діяльності у створенні культурних сенсів та розширення культурного досвіду людства.

Література:

1. Jennifer L. Restauri, M.A., *Artist/Curators in Contemporary Practice* - 2012. – с. 28-45.
2. *Artist/Curators in Contemporary Practice* by Jennifer L. Restauri
3. Neuendorf H. *Art Demystified: What is the Role of the Curator?* | artnet News. Artnet News.
4. Held, D., McGrew, A., Goldblatt, D., Perraton, J. (1999). *Contents and Introduction in Global Transformations: Politics, Economics and Culture*. Stanford: Stanford University Press, 1-31.
5. Засва А. Арт-ринок як регулятор взаємовідношень художника і публіки. *Культура народів Причорномор'я*. - 2022. - №228. – с. 137-141.
6. Баскар, Майкл. *Принцип кураторства. Роль вибору в епоху переизбытка* / М. Баскар. — М.: Ад Маргинем Пресс, 2017. — 360 с. — (Garage Pro).
7. Русаков С.С. Феномен арт-ринку як проблема сучасної культурології / С.С. Русаков // *Культурологічна думка. Збірник наукових праць. Том 16 №2, 2019. С. 175-183.*
8. Русаков С.С. (2021). Обіг творів мистецтва як сфера культурологічних досліджень / С.С. Русаков // *International scientific conference «Cultural Studies and art: European development direction»*. Publishing House “Baltija Publishing” С. 104-107.
9. Paul O’Neill, *The Culture of Curating and the Curating of Culture(s)* / Massachusetts Institute of Technology, – 2012

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ МІФОЛОГІЧНИХ ПЕРСОНАЖІВ У СУЧАСНІЙ ПОДІЄВІЙ КУЛЬТУРІ

Железняк Дарина

*студентка IV курсу напряму «Культурологія»
Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова*

Міфологія завжди була невіддільною частиною нашого життя. Наші предки поклонялись богам, богиням та силам природи в очікуванні допомоги та добробуту. Сьогодні вже не так розповсюджено влаштовувати свята та релігійні дійства на честь різних богів та покровителів, однак ця традиція все ж зберігалась в деяких країнах світу, в тому числі і в Україні, у вигляді фестивалів. Ми розглянемо індійську Богиню Калі та фестиваль в її честь Калі-Пуджа, але для початку пропонуємо з'ясувати основні такі основні поняття як міфологічний персонаж та подієва культура.

Міфологічний персонаж – це герой окремого міфу. Дж. Кемпбел називав міфологічного героя “тисячеликим” [4, с.391], що передбачає його поліфункціональність. А Ірина Костюк у своїй праці «Міфологічний герой: походження, призначення, функції» [5, с.384] проаналізувала та узагальнила інформацію про міфологічних персонажів у роботах багатьох дослідників й запропонувала наступну типологію їх функцій і ролей: шлях до себе самого, духовний пошук і духовне вдосконалення; становлення і розвиток особистості, походження, розвиток і становлення свідомості; моральний зразок; організатор життя і символ справедливості; захисник людей перед богами, посередник між ними; іпостасі бога та іпостасі природи; сила, яка долає будь-які труднощі, символ розуму, хоробрості, хитрості; борець зі злом, захисник слабких; сила, яка здобуває через свої подвиги безсмертя; зразок для виконання певних обрядів, особливо ініціації. Було проведено не одне дослідження з теми «Міфологічні персонажі та їх вплив на сучасність». Водночас у дослідженні ми будемо підтримуватись підходу, який висвітлено у працях І. Костюк, Дж. Кемпбела та Левшана В. [6, с.87].

Другим важливим визначенням для нашого дослідження є «подієва культура». На жаль, чіткого визначення цього терміну не має. Як зауважила науковиця Кириленко Катерина: «подієвість лежить в основі культури як сукупності духовних процесів, які втілені у площині суспільно-політичного життя. Від часів промислової революції культура загалом і окремі культурні явища, зокрема, дедалі більше самі стають подіями, такими, що є частиною великого виробничого процесу. Разом з тим, термін «подія» не є предметом висвітлення ні філософської, ні культурологічної довідникової літератури. Термін з'являється в Європейському словнику філософій, але як синонімічний до терміну «happening», який має самостійний термінологічний еквівалент в українській мові, що був калькований з англійського вжитку, та інший денотативний ряд» [10]. Іноземні

дослідники у визначенні цього терміну фокусуються на характеристиках особливих подій та причинах організації. Однак, як підкреслила С. Оборська у своїй праці, цього замало. Г. Бровдін вважає, що «подія — організований захід і складається з кількох різноманітних, але пов'язаних функцій»; Д. Тассіопулос пише, що події поділяються на особисті, дозвіллі, культурні та корпоративні й, відповідно, організуються для досягнення певної мети: «події можуть бути описані як перехідні, і кожна подія є унікальним поєднанням його тривалості» [7, с.393]. О. Савченко у своїй праці «Роль менеджера в розвитку подієвої культури» зазначила, що подієва культура тісно пов'язана з івент-індустрією та інформаційними технологіями. Івенти творять сучасну культуру у всіх її сферах: мистецтві, науці, освіті, моралі, політиці, комунікаціях, технологіях; мистецький проект, як унікальна цільова культурно-творча подія, створюється для досягнення конкретних результатів, пов'язаних зокрема з економікою та суспільством [9, с.157].

Важливо також зазначити, що ми розглядаємо репрезентацію міфологічних персонажів у подієвій культурі, тому варто згадати репрезентацію як ключовий процес у методології Cultural Studies для вивчення динаміки сучасної культури [8].

Міфологічним персонажем у нашому дослідженні є Темна Мати – Калі. А подією – фестиваль «Калі-Пуджа». Богиня Калі - це богиня материнства, охоронниця дітей і водночас, богиня смерті. Одразу заворожує таке незвичне поєднання в одному божестві, це дуже не звично якщо порівнювати з іншими міфологічними персонажами, адже більшість з них відповідають за щось одне. Легенд про її подвиг багато і вони відрізняються сюжетом, однак, суть однакова. Темна Мати врятувала усіх богів та світ від демонів, але їй так сподобався смак крові, що вона продовжила вбивати усіх, хто, як вона вважала, зробив помилку. Це був своєрідний танець і щоб зупинити її, Шива впав перед її ногою, аби вона наступила та зупинилась. З цієї історії пояснюється асоціації Махакалі з полем бою та місцями, де проводиться кремация. Калі переживала, що зробила боляче своєму чоловіку, тому прикусила язик. Згідно з цією легендою, весь її гнів випарувався в той момент, коли вона наступила на свого чоловіка, оскільки вся її лють була поглинута самим Шивою, який таким чином урятував світ [3]. Тому Калі зображують з прикусаним язиком та мундмалою на шії. Мундмала – намисто з людських голів чи черепів, що означає низку людських втілень. У богині на шії рівно 50 черепів, що представляють шістнадцять голосних і тридцять чотири приголосних санскритського алфавіту. Черепи також показують її здатність звільняти розум від ідентифікації себе з тілом. Також мундмала є символом мудрості та сили. Волосся богині – елокеші – є скуйовдженим та створює таємну завісу смерті, яка обертає усе життя.

Маловідомий загалу фестиваль на її честь Калі-Пуджа святкується за місячним календарем в один день з фестивалем Дивалі. Це тантрична пуджа, яку проводять тільки опівночі в Амавасью (ніч молодика) у листопаді. У минулих століттях день богині Калі відзначався щороку, але не був досить відомим. Відновив це свято та приніс йому популярність

в XIX столітті онук Кришаначандрі Ішварчандрі та бенгальська еліта. Заможні землевласники стали опікуватися святом з розмахом [1]. Поряд з Дурга-Пуджа, Калі-Пуджа є найбільшим святом у Бенгалії та Ассамі. Калі-Пуджа здійснюється, щоб звернутися за допомогою до богині у знищенні зла і отримати її благословення на щастя, здоров'я, заможність та мир. Однією з причин проведення Пуджі також є звернення за допомогою до богині у знищенні зла – як у зовнішньому світі, так і всередині нас. Хоч і основне дійство відбувається вночі, вдень проводиться фестиваль для дітей, місцевих та туристів, що гарно позначається на економіці міста. У цей день люди поклоняються глиняним статуеткам богині або вдома, або в пандаях. Інколи можна побачити момент поклоніння їй у містах де проводиться кремація, адже вірять, що вона мешкає саме там. Вночі проводяться тантричні обряди та читають мантри. В підношення їй люди несуть кров тварин в черепах, рибу, м'ясо, солодощі та рис [1]. Момент з підношенням є досить архаїчним і чудово підкреслює суть богині та давність «свята». Також все прикрашено квітами червоного гібіскуса- вважається, що це улюблені квіти Махакалі. Біля храмів стоять лавки з підношеннями та прикрасами. Усе місто збирається аби поклонитись богині. Йдуть підготовки до нічних ритуалів, девадасі танцюють індійські танці та ставлять червону точку на чолі усім охочим [2]. Ритуальність цієї події показує нам, що цей фестиваль по більшій частині є саме релігійним, однак й проводиться також з економічної точки зору. Також своєрідна реклама фестивалю сталась з-за допомоги додатку «Клуб романтики», де автори написали історію «Калі: поклик темряви» та описали Калі-Пуджу зі своєї точки зору. В історії богиня представлена як сила, яка повинна поглинути наш світ, але відтягне цей момент за ритуальні жертвоприношення.

Якщо порівнювати історичний контекст свята з сучасним, то можемо побачити як відмінності, так і схожість. Піднесення та жертвопринесення залишились, як і поклоніння вдома до Темної Матері. Однак у сучасному варіанті усе стало більш розширеним та орієнтованим не так на місцевих, як на туристів. Історична Калі відрізняється від тієї, що нам пропонує сучасна література. У літературі вона репрезентована більш жорстокою та норовливою ніж в наукових та історичних джерелах.

Отже, незалежно від форми та змісту, подія завжди властиве вміння дивувати людей. Тому не дивно, що релігійне та особливе для індуїзму свято перетворили на великий фестиваль. Цей спосіб залучання до своєї культури є дієвим та прийдеється кожному до смаку. Також такі свята як Калі-Пуджа є важливими аби мешканці не забували власну історію та любили свою культуру.

Література

1. BookPuja. Kali- Puja Significance, Puja Vidhi, UPD: <https://www.bookpuja.com/puja-blogs/kali-puja/>
2. Curlytales. Why is Kali-Puja celebrated? UPD: <https://curlytales.com/why-is-kali-puja-celebrated/>
3. Mark Cartwright. Kali, 2013. UPD: <https://www.worldhistory.org/Kali/>

4. Кемпбел Дж. Герой із тисячею облич, 1999. — 391 с.
5. Костюк І. Міфологічний герой: походження, призначення, функції,- 384 с.
6. Левшан В.Ю. Основи релігієзнавства, 2005. – 87 с.
7. Оборська С.В. Сучасна проблематика подієвого менеджменту мистецьких проєктів / С.В. Оборська // Культура України. Серія: Мистецтвознавство, - 2018. - Вип. 61. - С. 389-397..
8. Русаков С.С. Репрезентація арт-ринку у популярній культурі / С.С. Русаков // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Випуск 33/2019 С.90-96.
9. Савченко О. Роль менеджера в розвитку подієвої культури, 2021.– 157 с.
10. Філософія подієвої культури: історія та сучасність, 2021 UPD: <http://knukim.edu.ua/filosofiya-podiyevoyi-kultury-istoriya-ta-suchasnist-2/>

HISTORY

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ, ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ І РОЗВИТОК ОСВІТИ ЯК СТРАТЕГІЯ ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО: МІЖНАРОДНО-ПОЛІТИЧНИЙ, ІСТОРИКО-ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ І КРЕАТИВНИЙ АСПЕКТИ

Ціватий Вячеслав Григорович,

кандидат історичних наук, доцент,

Заслужений працівник освіти України,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

член правління Наукового товариства історії дипломатії

та міжнародних відносин (м. Київ, Україна)

tsivatyi@gmail.com

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-1505-7483>

Поліцентричний світ і сучасне глобалізоване суспільство XXI століття характеризуються такими міжнародно-політичними маркерами як – інституціоналізація, інтернаціоналізація, комунікація, інформатизація, цифровізація багатьох сфер життя, у тому числі – їх міжнародного, культурного, політико-дипломатичного, наукового та освітнього дискурсів. В умовах сьогодення дослідження актуальних проблем сучасного суспільства з позицій історії, міжнародного права, міжнародних відносин, політології, соціології, стає важливим і затребуваним для представників модернізованого суспільства XXI століття [1, с. 26-29].

Соціокультурний напрям такого історіософського, інноваційного та політико-системного осмислення набуває актуальності та нового вмотивування, застосування прикладного аналізу та осмислення етапів інституціонального розвитку соціуму. Суспільство ставить перед собою завдання віднайти відповіді на прагматичні запитання про соціальні регулятори та їх місце в сучасному суспільстві, про індивідуальності в глобалізованому світі сьогодення, про особливості міжнародних відносин сьогодення [1, с. 26-29].

Глобалізація сприяє безперервним процесам культурного взаємобміну, інституціоналізації освітніх і наукових знань, збагаченню суспільного та соціокультурного досвіду, які тісно пов'язані з телекомунікаційними та інформаційно-комунікаційними технологіями (ЗМІ, інтернет-спілкування, автоматизований переклад мов, онлайн-навчання, відео-конференції тощо). У відповідь на нові інтелектуальні виклики сучасна система освіти і модель професійної освіти повинні оперативнo оновлюватися, щоб відповідати актуальним вимогам часу, а сформовані професійні компетентності й актуалізовані здібності до міжкультурної комунікації та публічного спілкування – пріоритетна умова успішної інтеграції у світовий простір з використанням різного інноваційних інструментів і технологій освіти,

науки і дипломатії, стратегія формування моделі культури XXI століття [2; 3].

Концепт «міжкультуральність» означає відносини обміну та рівноправного спілкування між культурними групами, які різняться за критеріями, такими як етнічність, релігія, мова чи національність тощо. Інтеркультуральність та кросскультуральність мають на меті побудувати більш демократичне суспільство. Це стосується процесів взаємозв'язку і передачі знань, кодів, закономірностей і цінностей між різними культурними групами, розуміння того, що існує рівність між суб'єктами, незалежно від того, яке місце вони займають в інституціональній соціокультурній системі. UNESCO називає це поняття на своєму вебсайті як «...побудова справедливих відносин між людьми, громадами, країнами та культурами» [4, р. 6-7].

Інтеркультуральність в освіті і науці – це новий тренд сьогодення. Термін міжкультурність набирає важливого значення у визначенні державної політики для побудови більш справедливих соціальних відносин. У цьому сенсі існують різні ініціативи в галузі освіти, науки, бізнесу – як фундаментальний засіб формування цінностей. Кросскультуральність, інтеркультуральність і міжкультурна освіта стосується декількох стратегій, які необхідно поєднувати.

Термін «міжкультурна комунікація» виник у 1970-х роках у роботі Л. Самовара та Р. Портера «Комунікація між культурами» («Communication between Cultures») [5]. Сучасні ж вчені продовжують теоретико-методологічні дискусії з цієї проблематики, але більшість розуміють цей концепт як «спілкування носіїв різних культур, які для спілкування використовують мовне різноманіття (спілкування багатьма мовами)», «... міжкультурна комунікація є особливою формою комунікації двох або більше представників різних культур, у ході якої відбувається обмін інформацією та культурними цінностями взаємодіючих культур...». Дослідження міжкультурної комунікації інституціоналізується в міждисциплінарну предметну сферу, її широко досліджують міжнародники, філологи, історики, етнологи, етнолінгвісти, семіотики, психологи, етнопсихологи тощо. Об'єктом насамперед стають проблеми комунікативних невдач та їх наслідків для соціокультурного середовища, і насамперед у сфері та ситуаціях міжкультурної комунікації. Національно-культурні чинники істотно впливають як на елементи мовного коду, так і на власне процес міжкультурного спілкування. Для забезпечення ефективного спілкування між представниками різних культур подолання мовного бар'єру недостатньо, адже існує культурний бар'єр – національно-специфічні відмінності [1, с. 26–29; 6].

Звернення до нової наукової парадигми в педагогіці та психології навчання, а саме – формування навичок та професійних компетентностей міжкультурної комунікації та майстерності публічних виступів, зумовлене розширенням ділових міжнародних контактів України, появою нових сфер та напрямів професійної діяльності, призвели до радикальних

змін вимог, що висуваються перед власником диплома про вищу освіту в гуманітарній сфері. На сьогодні ми спостерігаємо перехід до нових/інноваційних форм культурних і креативних індустрій. У них зникає чіткий розподіл на виробників і споживачів контенту/ У міру переходу від індустріального суспільства до інтелектуального (цифрового; інформаційного), творчий підхід до вирішення завдань стає важливим фактором конкурентоспроможності [3, с. 24–28; 6].

Креативні індустрії – це один із нових підходів інноваційного розвитку культури інформаційного суспільства. Він володіє великими можливостями і величезним потенціалом для розвитку культурного кластера в сучасних умовах. Креативні (творчі) індустрії – це тип соціально-культурних практик, домінуючою і об'єднуючою ідеєю в яких виступають творчі й культурні компоненти. Виходячи зі сформованих на сьогодні концепцій і підходів, до креативних індустрій відносять діяльність в області виконавських і візуальних мистецтв; дизайну і ремесел (виробів ручної роботи); кіно, телебачення і медіа, історико-культурного туризму тощо. Креативні індустрії можна також визначити як галузь економіки, сфера бізнесу, що об'єднує підприємців та підприємства, продукція яких несе в собі потенціал створення, виробництва та експлуатації творчої інтелектуальної власності [7].

Розвиток креативних індустрій виступає як один із вагомих факторів соціально-економічного розвитку постіндустріальної економіки та туристичних регіонів України [8, с. 154-156]. Успішна міжкультурна професійна взаємодія ділових партнерів та інституціональних акторів у сфері міжнародних відносин – це означає адекватну комунікативну поведінку в процесі взаємопізнання (перцептивний рівень), взаєморозуміння (комунікативний рівень), встановлення взаємовідносин професійного співробітництва (інтерактивний рівень) і, отже, передбачає поряд з іноземною мовою, вміння адекватно інтерпретувати та приймати соціокультурне різноманіття партнерів і відповідні моделі міжкультурного спілкування [7; 8, с. 154-156].

В умовах професіоналізації соціокультурного середовища та нової вищої освіти інституціоналізується концепт «професійна міжкультурна комунікація»: поєднання двох типів комунікативної поведінки – загальнокультурні норми (етикетні норми) та норми професійної поведінки (професійна етика та службовий етикет). Важливо також наголосити, що комунікативно-поведінкове вміння визначається сукупністю норм і традицій спілкування та етикетних норм народу тієї чи іншої лінгвокультурної сукупності [9, с. 24–28].

У процесі навчання професійному міжкультурному спілкуванню необхідно формувати у студентів оволодіння компетентностями стратегічного інструментарію для ведення професійного комунікативного діалогу [7; 10, с. 364–369]. Сумісність аспектів реалізації зазначених підходів дозволяє інтегрувати їх у викладанні іноземної мови з метою формування навичок міжкультурної (крос-культурної) комунікації та крос-культурних

компетентностей [11, с. 424-436; 12, с. 50-55; 13, с. 48-53]. Культурні та креативні галузі вважаються попередниками нових, динамічних форм економічної діяльності [14, с. 30-33; 15, с. 67-76; 16].

Таким чином, інноваційність міжкультурної комунікації та «поворот до культури» у нових умовах модернізації України, вимагає інших культурологічних, інституціональних, туристичних і громадських систем відповідно до вимог часу та їх адаптації в умовах поліцентричного світу XXI століття (інтеркультуральність, інтернаціоналізація освіти, кросскультуральність, міжкультурна комунікація тощо). Культурні та креативні індустрії – це новий інструментарій культурної, гастрономічної та публічної дипломатії України в умовах культурного й туристичного простору комунікаційного та інформаційного суспільства XXI століття.

Міжкультурна комунікація є важливим новим напрямом у формуванні професійних компетентностей випускників закладів вищої освіти (ЗВО) та їх систематичне оновлення через постійно діючу систему підвищення кваліфікації.

Пріоритетними та актуальними питаннями для наукових досліджень є наступні: публічний простір і міжкультурна комунікація; освітня дипломатія і наукова дипломатія в контексті міжкультурної комунікації; інтернаціоналізація освіти і міжкультурна комунікація в умовах поліцентричності; інформаційний простір і міжкультурна комунікація; мовна міжкультурна комунікація; міжкультурні історичні зв'язки; міжкультурна комунікація студентів-іноземців у процесі фахової підготовки; міжкультурна комунікація в процесі європейської та євроатлантичної інтеграції; міжкультурна комунікація в умовах глобалізації та ін.

Інституціональна історія та розвиток міжнародних контактів, метою яких є обмін інформацією та застосування її в подальшій міжнародній, політико-дипломатичній і діловій діяльності, в умовах глобалізаційних процесів – сприяє зацікавленню в розробці стратегій розвитку міжкультурних комунікацій, моделей міжкультурної комунікації, у підвищенні рівня міжкультурної комунікації та якості практичного володіння іноземними мовами в умовах поліцентричного та глобалізованого соціокультурного простору XXI століття.

Список використаних джерел і літератури:

1. Циватий В.Г. Поліцентричність сучасного світоустрою: мегатренд XXI століття (інституціональний контекст). *Зовнішні справи*. 2014. № 08. С. 26–29.
2. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація. Київ: ЦУЛ, 2012. 288 с.
3. Global Diplomacy: An Introduction to Theory And Practice. (The Sciences Po Series in International Relations and Political Economy). Thierry Balzacq, Frédéric Charillon, Frédéric Ramel, William Snow. 1st ed. Paris, 2020. 374p.
4. Knight, J. Internationalization: A Decade of Changes and Challenges. *International Higher Education*. 2008. N. 50. P. 6–7.
5. Samovar L. Communication Between Cultures / L. Samovar, R. Porter, E. McDaniel, C. Roy. Belmont, 2013. 432 p.
6. Scollon R. Intercultural Communication: A Discourse Approach / R. Scollon, S. W. Scollon, R. H. Jones. John Wiley & Sons, 2012. 311 p.

7. Культурологічний альманах: збірник наукових праць / За ред. С.С. Русакова. Вінниця–Київ, 2019. Вип. 11. 126 с.
8. Циватий В.Г. Культурні та креативні індустрії в публічному просторі України: наука, освіта, інтеркультуральність (теоретико-методологічний, історичний та інституціональний дискурс). *Розвиток освіти, науки та бізнесу: результати 2021*: збірник наукових праць. Дніпро: ФОП Мареніченко ВВ, Україна, 2021. С. 154–156.
9. Циватий В.Г. Культурна спадщина, культурні та креативні індустрії в умовах поліцентричного світоустрою XXI століття: інституціональна історія і сучасні міжнародні відносини (темпоральний дискурс). *Креативний простір: електрон. науковий журн.* 2022. № 10. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2022. С. 24–28.
10. Циватий В.Г. Застольний/столовий етикет, традиції питаня і тренди української національної кухні: інституціонально-регіональне измерение. *Традиционная культура в современном мире. История еды и традиции питания народов мира.* 2015. С. 364–369.
11. Циватий В.Г. Гастрономическая дипломатия и дипломатическая гурманистика: еда в политико-дипломатическом диалоге культур (институциональный аспект). *Традиционная культура в современном мире. История еды и традиции питания народов мира.* 2016. С. 424–436.
12. Циватий В.Г. Публічна та культурна дипломатія Республіки Польща XXI століття: інституційний аспект. *Зовнішні справи.* 2012. № 11. С. 50–55.
13. Циватий В.Г. Дипломатія та дипломатична служба Китайської Народної Республіки в умовах глобалізаційного простору: інституційний аспект. *Зовнішні справи.* 2012. № 9. С. 48–53.
14. Кочубей Ю. М. Імідж дипломата – імідж країни. *Науковий вісник Дипломатичної академії України.* 2001. Вип. 5. С. 30–33.
15. Подрез Ю.В., Жуков О.В. Стратегічне партнерство між КНР, ЄС та США у сфері енергетики та міжнародної охорони довкілля (2000-2016 рр.). *Консенсус.* 2022. № 2. С. 67–76. URL: <https://doi.org/10.31110/consensus/2022-02/067-076> (дата звернення: 01.12.2022).
16. *Modern Diplomacy in Practice.* Written and Edited by Robert Hutchings, Jeremi Suri. Springer Nature Switzerland AG, 2020. 260 p.

РОЛЬ УКРАЇНОЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ

Щербина Світлана Вікторівна,
кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України,
археології та краєзнавства Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка,
svitlana.scherbyna@gmail.com

У сучасній системі гуманітарного знання особливе місце посідають українознавчі дисципліни. Від 1991 року на посткомуністичному просторі постала гостра необхідність формування якісно нової освітянської концепції, яка б відповідала основним критеріям розвитку світу та розбудові незалежних національних держав, становлення нової методології етнологічних досліджень, а отже і нового змісту програмного матеріалу викладання на університетському рівні. Перспектива побудови демократичної держави на

принципах людиноцентризму та верховенстві права вимагає нових підходів і у гуманітарних науках. Вчені зосереджуються на принципово нових напрямках досліджень, наукової актуальності набувають заборонені у СРСР теми. Українознавча тематика набуває неабиякої актуальності. Незалежний погляд на походження українського етносу, його традиції матеріальної і духовної культури стали головними напрямками наукових досліджень істориків та етнологів.

У XXI ст. проблема національної ідентичності набула особливого значення, в тому числі у контексті питань національної безпеки. Залежно від того чи ідентифікує населення себе з державою, чи в повному обсязі реалізуються культурні, мовні, етнічні, релігійні та політичні інтереси залежить територіальна цілісність країни, стан взаємовідносин між різними групами населення (етнічними, політичними, соціальними, релігійними), ступінь консолідованості та визначеності суспільства щодо власного майбутнього в межах певного державного утворення, повага й довіра до державних органів, символів тощо [1, с.114].

19 листопада 2021 року у Верховній Раді було зареєстровано проект Закону України № 6341 «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», де були окреслені основні засади та ціннісні орієнтири державної політики. «Українська національна ідентичність» у законодавчому акті визначалась як «стійке усвідомлення особою належності до української нації як самобутньої спільноти, об'єднаної назвою, символами, географічним та етносоціальним походженням, історичною пам'яттю, комплексом духовно-культурних цінностей, у тому числі українською мовою і народними традиціями». Згідно запропонованого проекту, під «українською громадянською ідентичністю» розуміється «стійке усвідомлення громадянином України свого політико-правового зв'язку з Україною, українським народом та громадянським суспільством» [2].

Значну роль у генеруванні національної ідеї, на засадах якої повинна формуватися національна ідентичність, відіграє держава. Проблема зародження та існування національної ідентичності є серйозним фактором і міжнародної, і національної безпеки [3, с. 11 – 12]. Актуальність і нагальна потреба подання законодавчого акту до розгляду Верховною Радою була викликана зовнішньою загрозою з боку Російської Федерації. Викривлені факти про історичні події, процес етногенезу слов'янських народів, озвучені російськими чиновниками і засобами масової інформації, сформували у світі фальшиві образи, пов'язані з Україною. Маніпуляції відомостями зі спільної історії стали підґрунтям кривавих подій, які розгорнулись на українській території з 2014 року.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації 24 лютого 2022 року призвело до незворотних людських втрат та ліквідації пам'яток матеріальної культури, що дало підстави говорити про політику геноциду. Цілеспрямовані дії російських військових з руйнування українських музеїв, історичних пам'яток, християнських святинь, знищення українських книг,

підручників, заборона використання української мови на підконтрольних окупантам територіях – це спроба знищити будь-які самобутні прояви української культури. Незважаючи на це, українці довели всьому світу, що здатні боронити не лише власну територію, але і національну ідентичність. Дев'ять місяців війни зміцнили етнічну згуртованість не лише в Україні, але і серед представників української діаспори.

Після 24 лютого 2021 року українознавча проблематика набула нових завдань і пріоритетів. Підвищення інтересу до всього українського стало актуальною світовою тенденцією. Закономірним виявом цього процесу постала необхідність побудови нової освітянської концепції, яка б відповідала головним критеріям розвитку світу та розбудові незалежних національних держав. Відтепер важливим є оновлення змісту освітніх програм, з обов'язковим залученням дисциплін українознавчого циклу, які виступають не лише каналом передачі певної історичної інформації, але і чинником формування національної ідентичності. Реалії війни визначили нове соціальне замовлення, яке передбачає виховання підрастаючого покоління на основі національних та європейських цінностей, зокрема, повага до національних символів, активна участь громадсько-політичному житті країни, готовність захищати суверенітет і територіальну цілісність України.

Росія десятиліттями використовувала питання національної ідентичності та історію як зброю проти України, здійснюючи політику, спрямовану на маніпуляцію суспільною думкою і створення викривленого уявлення про самобутність українського народу та його прагнення до незалежності. Події сьогодення призвели до глибокої трансформації свідомості викладача і студента. Тривалі кризові явища викликали гостру необхідність створення нової моделі освіти та готовність працювати в кризових умовах. Сучасна система вищої освіти повинна формувати національно-патріотичну свідомість студентів. Неабиякої актуальності набуває врахування в національній системі освіти особливостей української культури, менталітету та традицій. Наповнення гуманітарних навчальних дисциплін українознавчим змістом є запорукою успішного формування національної і громадянської ідентичності українців. Українознавчий компонент у XXI ст. повинен виступити потужним чинником генерування свідомого і мотивованого патріотизму, проявом якого буде національно-державницький світогляд. Елементи українознавчих дисциплін, присутні в освітніх програмах, підручниках мають забезпечити подолання відчуження української науки, освіти, системи виховання від українського національного життя. Глибоке знання історії та традицій власного етносу дозволять зберігати і захищати національну ідентичність.

Література:

1. Сладкий Д. Національна ідентичність як фактор національної та міжнародної безпеки. *Політичний менеджмент*. 2008. № 2(29). С. 110-119.
2. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». URL: <https://ips.ligazakon.net/>

PRODUKTYWNOŚĆ GOSPODARKI CYFROWEJ W POLSCE

*Biernacki Mateusz,
Doktorant Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie
Instytut Ekonomii, Finansów i Zarządzania
Mateusz.biernacki@doctoral.uj.edu.pl*

Wstęp

Produktywność to kategoria ekonomiczna, która przedstawia stosunek wielkości produkcji wytworzonej w określonym czasie do wielkości zasobów zużytych do jego wytworzenia. Inaczej można powiedzieć, że jest to stosunek efektów końcowych procesu produkcyjnego do poniesionych nakładów. Badanie tej miary jest o tyle istotne, iż jest jednym z lepszych wskaźników pokazujących czy nakłady, jakie ponosi zarówno pojedyncze przedsiębiorstwo, jak i cała gospodarka, są efektywnie wykorzystywane. Jak wskazywane między innymi przez Komisję Europejską, jednym z najbardziej wiarygodnych wskaźników konkurencyjności gospodarki i wzrostu gospodarczego jest właśnie produktywność [3, s. 7]. W niniejszym tekście produktywność będzie domyślnie oznaczać produktywność pracy. Przypisywana jest jej szczególnie istotna rola, a jej wysoki poziom i wzrost jest wyznacznikiem wyższego poziomu dobrobytu w danym kraju [5, s. 17].

Produktywność badana może być dla gospodarki jako całości, i tak też najczęściej ta miara jest ujmowana. Jednakże, aby móc badać jakie są różnice i zależności pomiędzy danymi obszarami gospodarki, jak najbardziej zasadne jest zwężenie obszaru badawczego wyłącznie do jednego sektora. Dziedziną wybraną do badania została gospodarka cyfrowa. Przez Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) definiowana ona jest jako forma, w której czynnikiem produkcji są dane [10, s. 11-21]. Z kolei Międzynarodowy Fundusz Walutowy (IMF) rozróżnia pomiędzy pojęciami gospodarki cyfrowej a sektora cyfrowego. Rekomenduje on jednocześnie, iż z uwagi na brak jednoznacznej i ogólnie przyjętej definicji gospodarki cyfrowej wskazane jest skoncentrowanie wysiłków w badaniach na konkretnym zakresie działalności gospodarczej w świecie cyfrowym. Podążając za tymi zaleceniami w niniejszym tekście gospodarka cyfrowa zawężona została wyłącznie do sektora ICT (Information and Communications Technology) zgodnie z definicją Komisji Europejskiej, a nazwa ta będzie stosowana zamiennie z nazwą sektor cyfrowy [4].

Produktywność pracy

Produktywność jest miarą wydajności pracy. Może być mierzona zarówno jako wydajność pracownika, jak i sprzętu bądź maszyny. Do jej mierzenia stosuje się poniższą formułę:

$$\text{Produktywność} = \text{wartość wytworzonych produktów lub usług} / \text{zużyte zasoby pracy}$$

W kontekście tematyki niniejszej pracy poprzez wartość wytworzonych produktów i usług rozumiane będzie PKB kraju, zaś zużytymi zasobami pracy – liczba zatrudnionych osób:

$$\text{Produktywność} = \text{Produkt Krajowy Brutto} / \text{liczba pracujących}$$

W kategorii gospodarki jako całości, wzrostu produktywności nastąpić może gdy zwiększony zostanie Produkt Krajowy Brutto przy niezmienionej liczbie pracujących, bądź gdy zmniejszona zostanie liczba pracujących przy niezmienionym Produkcie Krajowym Brutto. Rozpatrując jednak wszystkie sektory gospodarki osobno, poprzez zmniejszenie liczby pracujących niekoniecznie trzeba mieć na myśli zwolnienia, lecz przesunięcie pracowników z jednych sektorów, będących mniej produktywnymi do innych, bardziej produktywnych. Do podobnych wniosków doszli Bukowski, Magda, Marć i Zawistowski w swoim badaniu, gdzie przy wykorzystaniu metody dekompozycji Solowa wykazali, iż wzrost produktywności może nastąpić wtedy, gdy przeniesiona zostanie siła robocza z nisko produktywnego rolnictwa do wysoko produktywnych usług czy przemysłu [2, s. 6-8]. Inni badacze, którzy zajmowali się produktywnością pracy w rolnictwie wskazywali tożsamo, iż jest ona zdecydowanie niższa niż w innych sektorach gospodarki [9, s. 68-76]. Zatrudnienie w tej gałęzi gospodarki w niektórych województwach kraju wynosi nawet ponad 30% całkowitej liczby pracujących, co przy jednoczesnym udziale sektora rolniczego w PKB kraju poniżej 3% pokazuje, jak rozkład siły roboczej ma wpływ na produktywność gospodarki jako całości [8, s. 13].

Rozwojowi gospodarstwu zawsze towarzyszą pojawiające się dysproporcje ekonomiczne i różnice w rozwoju poszczególnych regionów kraju, jedynie ich nasilenie może być większe bądź mniejsze. Jednakże wraz ze wzrostem produktywności pracy maleją różnice pomiędzy regionami [6, s. 257-269]. Identyfikacja sektorów gospodarki w Polsce, które wyróżniają się zarówno pod względem produktywności pracy, jak i wzrostu tej produktywności w danym okresie ma na celu pomóc w utrzymaniu długookresowego, wysokiego tempa wzrostu gospodarczego. W efekcie pozwolić to może zmniejszyć nierówności, jakie występują pomiędzy Polską, a krajami wysokorozwiniętymi. Jak podkreśla wielu ekonomistów, z trwałym wzrostem gospodarczym można mieć do czynienia wyłącznie wtedy, gdy wielkość produkcji wytwarzanej przez przeciętnego pracownika systematycznie wzrasta na przestrzeni lat [7, s. 134]. Co więcej, to właśnie wzrost produktywności pracy wskazywany jest jako

główna przyczyna tego, że PKB Polski z lat 2004-2015 wzrosło aż o 54% [1, s. 11-23].

Udział sektora cyfrowego w PKB i zatrudnieniu Polski

Dane, na podstawie których przeprowadzone zostały obliczenia prezentowane w tekście pochodzą z bazy danych Eurostatu. Przedział czasowy, dla którego zostały pobrane analizowane wartości obejmuje lata 2010-2019. Dolny zakres jest maksymalnym, dla którego możliwe było pobranie wszystkich danych, górny zaś ma na celu wykluczenie z badania niekorzystnych, nieprzewidzianych efektów jakie przyniosła pandemia COVID-19. Wszystkie wartości pieniężne przedstawione zostały w cenach stałych z 2019 roku, zdyskontowane za pomocą stopy inflacji pochodzącej również z danych Eurostatu.

Tabela 1 przedstawia dane na temat całkowitego Produktu Krajowego Brutto Polski w badanych latach, procenta PKB jaki stanowił sam sektor ICT oraz wartości Produktu Krajowego Brutto zawężonego wyłącznie do omawianego sektora cyfrowego. Wyznaczone zostały również przyrosty wartości omawianych miar w poszczególnych latach. Analiza danych skłania do przedstawienia następujących wniosków. Po pierwsze, realne PKB Polski rosło niemal w każdym badanym roku, z wyjątkiem trzech lat (2012, 2013 oraz 2016). Ogółem pomiędzy rokiem 2010 a 2019 zaobserwowano przyrost PKB o 123 mld EUR, czyli o ponad 30%. Średnioroczne przyrosty w tym okresie wynosiły ponad 3%. Po drugie, udział sektora ICT (według kodów działalności zgodnych z definicją Eurostatu [4]) był stabilny, z tendencją wzrostową, i wynosił pomiędzy 3% a 3,6%. W pierwszych badanych latach udział bliższy był wartości 3%, zaś w ostatnich badanych latach przekraczał 3,5%. Po trzecie, realne PKB Polski zawężone wyłącznie do sektora cyfrowego rosło niemal w każdym badanym roku, z wyjątkiem dwóch lat (2012 i 2013). Pomiedzy rokiem 2010 a 2019 odnotowano przyrost o 6,2 mld EUR, zatem o niemal 50%. Zauważalna jest również silna korelacja pomiędzy wzrostem bądź spadkiem całkowitego PKB a PKB zawężonego wyłącznie do sektora cyfrowego. W latach, w których PKB Polski rósł najsilniej, obserwowano również najsilniejsze wzrostu PKB sektora cyfrowego – zaś w latach, w których PKB Polski spadał, obserwowane były również spadki bądź bardzo małe przyrosty PKB sektora cyfrowego. Średnioroczne przyrosty w tej gałęzi gospodarki wynosiły ponad 4,5%.

Rok	PKB w mln EUR	Przyrost PKB	Udział ICT w PKB	PKB sektora cyfrowego w mln EUR	Przyrost PKB ICT
2010	409 223		3,18%	13 013	
2011	411 993	0,68%	3,27%	13 472	3,53%
2012	406 088	-1,43%	3,14%	12 751	-5,35%
2013	405 565	-0,13%	3,03%	12 289	-3,63%
2014	424 421	4,65%	3,07%	13 030	6,03%
2015	452 957	6,72%	3,14%	14 223	9,16%
2016	450 285	-0,59%	3,21%	14 454	1,63%

2017	484 109	7,51%	3,33%	16 121	11,53%
2018	510 481	5,45%	3,59%	18 326	13,68%
2019	532 505	4,31%	3,62%	19 277	5,19%

Tabela 1. Porównanie PKB Polski w latach 2010-2019, udziału sektora ICT w PKB, PKB sektora cyfrowego oraz ich przyrosty. Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostat.

Tabela 2 przedstawia dane na temat poziomu zatrudnienia w całej gospodarce w Polsce w omawianych latach, udziału sektora cyfrowego w liczbie pracujących oraz samej liczby pracujących w ICT. Wyznaczone zostały również przyrosty wartości w poszczególnych latach. Omówione zostaną następujące wnioski. Po pierwsze, liczba pracujących, z wyjątkiem jednego roku (2019), stale rosła. Ogółem liczba pracujących wzrosła o 1,25mln, co stanowi wzrost o 9% w całym badanym okresie. Roczne przyrosty wahały się od około 0% do 2%. Po drugie, udział sektora ICT w zatrudnieniu charakteryzował się silną tendencją wzrostową – nie zaobserwowano żadnego roku, w którym udział ten by spadł względem roku poprzedniego. Wzrósł on z 1,7% w roku 2010 do 2,7% w 2019 roku. Po trzecie, liczba pracujących w ujęciu nominalnym w sektorze cyfrowym rosła w każdym badanym roku. Ogółem liczba ta wzrosła o 178 tysięcy osób, co stanowi wzrost aż o 71%. Średnioroczny przyrost w omawianych latach wyniósł ponad 6%, a maksymalne roczne przyrosty zbliżyły się nawet do 10%.

Rok	Zatrudnienie ogółem (w tys)	Przyrost zatrudnienia	Udział ICT w zatrudnieniu całkowitym	Zatrudnienie w ICT (w tys)	Przyrost zatrudnienia w ICT
2010	14 602		1,71%	250	
2011	14 732	0,89%	1,76%	259	3,84%
2012	14 818	0,58%	1,84%	273	5,16%
2013	14 826	0,05%	1,91%	283	3,86%
2014	15 142	2,13%	2,00%	303	6,94%
2015	15 406	1,74%	2,14%	330	8,87%
2016	15 565	1,03%	2,29%	356	8,11%
2017	15 789	1,44%	2,47%	390	9,41%
2018	15 875	0,54%	2,54%	403	3,39%
2019	15 853	-0,14%	2,70%	428	6,15%

Tabela 2. Porównanie ilości pracujących w Polsce w latach 2010-2019, udziału sektora ICT w zatrudnieniu, ilości pracujących w sektorze cyfrowym oraz ich przyrosty. Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostat.

Produktywność Sektora Cyfrowego w Polsce

Aby otrzymać pełne dane na temat stanu sektora cyfrowego w Polsce, oprócz danych na temat jego udziału w całkowitym zatrudnieniu bądź wypracowywanym PKB, omówić należy również produktywność pracy tego sektora i porównać ją do produktywności pracy w całej gospodarce.

Tabela 3 przedstawia dane na temat produktywności pracy (wydajności

pracy) w całej gospodarce oraz zawężonej wyłącznie do sektora ICT. Wyznaczone zostały również przyrosty wartości w poszczególnych latach. Wnioski, jakie płyną z zaprezentowanych danych są następujące. Jeżeli chodzi o produktywność pracy w całej gospodarce, to w badanych latach wzrosła ona o 20%, z poziomu 28 tys EUR do 33,6 tys EUR. Występowały jednak pewne wahania w poszczególnych latach. Odnotowane zostały 4 lata, w których produktywność realna spadała (2011, 2012, 2013 oraz 2016). Ogółem roczne przyrosty wynosiły od -2% do 6%. W przypadku produktywności pracy wyłącznie w sektorze cyfrowym, w badanych latach spadła ona o 13,5%, z poziomu 52 tys EUR do 45 tys EUR. Tylko w 3 latach w badanym okresie odnotowano wzrost produktywności pracy (2015, 2017 i 2018). Ogółem roczne przyrosty wynosiły od -10% do 10%, co daje średnioroczny przyrost na poziomie -1,5%. Warty odnotowania jest jednak fakt, iż produktywność ta przez wszystkie lata była istotnie większa od produktywności pracy w całej gospodarce. W pierwszym badanym roku produktywność w sektorze cyfrowym stanowiła aż 186% produktywności pracy w całej gospodarce, w 2019 roku stosunek ten wynosił 134%.

Rok	Produktywność pracy (w tys EUR)	Przyrost produktywności	Produktywność pracy w ICT (w tys EUR)	Przyrost produktywności ICT
2010	28,03		52,12	
2011	27,97	-0,21%	51,96	-0,30%
2012	27,41	-2,01%	46,77	-9,99%
2013	27,35	-0,18%	43,40	-7,21%
2014	28,03	2,47%	43,03	-0,85%
2015	29,40	4,89%	43,14	0,27%
2016	28,93	-1,61%	40,55	-6,00%
2017	30,66	5,99%	41,34	1,94%
2018	32,16	4,88%	45,45	9,95%
2019	33,59	4,46%	45,04	-0,91%

Tabela 3. Porównanie produktywności pracy w całej gospodarce, zawężone wyłącznie do sektora cyfrowego oraz ich przyrosty. Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostat.

Na koniec rozważona zostanie hipotetyczna sytuacja, w której całkowita liczba pracujących zatrudniona jest w sektorze cyfrowym, a ich produktywność równa jest produktywności sektora ICT w danym roku. *Tabela 4* przedstawia realne PKB Polski oraz hipotetyczne PKB jakie by wynosiło w zakładanym scenariuszu. Policzone zostało również, jaki procent realnego PKB stanowiłoby hipotetyczne, zgodne z założeniami. Mimo, iż produktywność pracy sektora cyfrowego spadała w badanych latach, to hipotetyczne PKB było znacznie wyższe w każdym badanym roku, osiągając wartość nawet 186% w dwóch pierwszych badanych latach. Wartość ta ma jednak tendencję spadkową, a w 2019 roku wynosi już tylko 134%. Ogółem, w 4 badanych latach obserwowane były spadki hipotetycznego PKB, zaś średnioroczny przyrost wynosił -0,5%.

Rok	PKB w mln EUR	Hipotetyczne PKB w mln EUR	Przyrost hipotetycznego PKB	PKB hipotetyczne jako procent PKB realnego
2010	409 223	761 012		186%
2011	411 993	765 464	0,59%	186%
2012	406 088	692 999	-9,47%	171%
2013	405 565	643 383	-7,16%	159%
2014	424 421	651 486	1,26%	154%
2015	452 957	664 620	2,02%	147%
2016	450 285	631 186	-5,03%	140%
2017	484 109	652 665	3,40%	135%
2018	510 481	721 507	10,55%	141%
2019	532 505	713 951	-1,05%	134%

Tabela 4. Porównanie realnego PKB oraz hipotetycznego PKB. Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostat.

Podsumowanie

W omawianych latach sektor cyfrowy bez wątpienia charakteryzował się znacznie wyższym poziomem produktywności pracy od średniej dla całej gospodarki kraju. Wartości te w latach 2010-2011 osiągały niemal dwukrotnie wyższe wielkości. Jednakże, na przestrzeni lat dystans pomiędzy sektorem cyfrowym a całą gospodarką zmniejszył się. Jednym z powodów, który mógł mieć na to znaczący wpływ jest tak zwane prawo malejących przychodów [11, s. 74-75]. Jak zostało zauważone w badaniu, liczba osób zatrudnionych w sektorze ICT niemal się podwoiła w omawianym okresie. Pomimo wzrostu zatrudnienia w całej gospodarce, udział zatrudnienia w sektorze ICT stale rośnie. Zgodnie z przytoczonym prawem, każdy kolejny zatrudniony pracownik w mniejszym stopniu przyczynia się do wzrostu produkcji, niż robiła to poprzednia osoba – a zatem produktywność pracy, będąca średnią wartością produkcji na pracującego, w takim przypadku będzie stale spadać. Nie zmienia to jednak faktu, iż w dalszym ciągu wzrost zatrudnienia w sektorze cyfrowym, czy to poprzez przyjęcie nowych pracowników, czy też dzięki przekierowaniu zasobów pracy z sektorów mniej produktywnych do sektora ICT, będzie miało pozytywny wpływ na wzrost produktywności pracy w Polsce, a w konsekwencji tego na poziom Produktu Krajowego Brutto.

Brak odpowiedniego wykorzystania potencjału pracy doprowadzić może do niepełnego wykorzystania zasobów przez gospodarkę, a w efekcie czego uczynić ją mniej konkurencyjną. W związku z powyższym zasadne jest podejmowanie działań mających na celu zwiększenie zatrudnienia w sektorze cyfrowym poprzez przekierowanie go z mniej produktywnych gałęzi gospodarki. Osobną kwestią pozostaje jednak spadek produktywności sektora ICT. Konieczne są dalsze badania wykazujące w jaki sposób możliwe będzie

uzyskanie długoterminowego wzrostu produktywności sektora cyfrowego.

Bibliografia

1. Adamczyk, Ł. (2017). Produktywność pracy jako czynnik wzrostu polskiej gospodarki w latach 2004-2015. Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr. 439, s. 11-23.
2. Bukowski, M., Magda, I., Marć, Ł., Zawistowski, J. (2006). Źródła i perspektywy wzrostu produktywności w Polsce. Instytut Badań Strukturalnych. Warszawa, s. 6-8.
3. European Commission, (2009). European Competitiveness Report 2008. Brussels, s. 7.
4. Eurostat, (2008). NACE Rev. 2, Statistical classification of economic activities in the European Community. Methodologies and working papers. European Communities.
5. Góral, J., Rembisz, W. (2017). Wydajność pracy i czynniki ją kształtujące w polskim rolnictwie w latach 2000-2015. Wieś i Rolnictwo, 4(117), s. 17.
6. Koziół, W. (2018). Produktywność pracy jako miernik spójności ekonomicznej i społecznej kraju. Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy, nr 55 (3/2018), red. Nauk. M.G. Woźniak, Wyd. UR. Rzeszów, s. 257-269.
7. Krugman, P., Wells, R. (2020). Makroekonomia. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. 134.
8. Mniszewski, M. (2021). Dwie dekady rozwoju polskiego rolnictwa. Innowacyjność sektora rolniczego w XXI wieku. Polski Instytut Ekonomiczny. Warszawa, s.13.
9. Mrówczyńska-Kamińska, A. (2012). Wydajność pracy w gospodarce żywnościowej w Polsce i Niemczech. Roczniki Ekonomii Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich, 99(2), s. 68-72.
10. OECD. (2020). A roadmap toward a common framework for measuring the Digital Economy, Report for the G20 Digital Economy Task Force, OECD Publishing, Saudi Arabia, s. 11-21.
11. Włudyka, T. (2012), Instytucje gospodarki rynkowej, Warszawa, s. 74-75

PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY

ПРОБЛЕМА ПЕРЕЖИВАННЯ ВТРАТИ І РОБОТА З НЕЮ В ГУМАНІСТИЧНІЙ ТА ЕКЗИСТЕНЦІЙНІЙ ПСИХОЛОГІЇ І ПСИХОТЕРАПІЇ

Кресан Ольга Дмитрівна

*кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної та
практичної психології НДУ ім. М.Гоголя*

м. Ніжин

alias_olga@ua.fm

Серед психологічних труднощів та особистісних проблем, що перешкоджають соціальній адаптації та психологічному здоров'ю людини особливе місце займає проблема втрати та її переживання. Особливо актуальною вона стала зараз – із початком військових дій та повномасштабного вторгнення в Україну російських військ, коли щодня відбуваються втрати людьми здоров'я, майна, близьких людей, відносин, руйнування життєвих цінностей, що були актуальними колись і т.ін. Втрата є глибокою психологічною проблемою, що вимагає спеціальної внутрішньої роботи з проживання і переживання. Непережита втрата може призводити до невротичних, емоційних, тривожних розладів особистості, а також зумовлювати дезадаптацію, соціальні труднощі та особистісну деструктивність.

Переживання втрати як психологічне явище і наукове поняття почало досліджуватись із початку ХХ століття, коли З.Фройд опублікував працю «Печаль і меланхолія» (1917), де виокремив «роботу горя» як окремий процес зі звільнення людини від негативних почуттів, пов'язаних із втратою. На його думку, людина, яка відчуває скорботу, у певний момент часу має відчути катарсис – емоційне очищення і завершення переживання горя. Загалом сам процес вважався автором конструктивним явищем, що сприяє розвитку особистості. Проте пізніше було виявлено, що втрата і горе містять у собі деструктивний вплив у тому разі, коли людина не може погодитися із втратою і продовжує страждати протягом тривалого часу. Зокрема Е.Ліндемман виокремив нормальні та патологічні реакції втрати, що мають значні відмінності. Нормальні реакції сприяють продуктивному переживанню людиною втрати і подальшій адаптації до всього, що відбулося, а при патологічній реакції на втрату відбувається витіснення, пригнічення негативних почуттів, пов'язаних із нею. Тому, на думку автора, така людина потребує психологічної допомоги, що сприятиме полегшенню вираження клієнтом своїх негативних переживань і таким чином спонукає нормальній «роботі горя» та успішному проживанню людиною втрати.

Ще один напрямок дослідження переживання втрати виокремлює спеціальні етапи, стадії горювання, потягом який відбувається проживання

і прийняття своєї втрати. Це наступні стадії (Е.Кюблер-Росс, Дж.Боулбі, Дж.Ворден та ін.):

- Заперечення
- Гнів
- Компроміс («торг»)
- Депресія
- Прийняття.

Окремої уваги заслуговує вивчення проблеми переживання втрати у межах екзистенційної та гуманістичної психології (Дж.Бюденталь, Р.Мей, К.Роджерс, В.Франкл, І.Ялом та ін.). Екзистенціалізм, на основі якого згодом виникла гуманістична психологія, набув поширення у другій половині ХХ століття. Основними ідеями обох напрямків стала ідея становлення як постійного процесу розвитку особистості та увага до її внутрішнього світу та суб'єктивних переживань [1]. На основі філософських і психологічних поглядів представників даного напрямку виникли окремі школи гуманістичної та екзистенційної психотерапії з оригінальним підходом щодо терапії психологічних розладів та труднощів.

Важливе значення у методології гуманістичної та екзистенційної психології і психотерапії має робота з переживанням втрати, що відбувається в руслі *феноменології* – уваги до досвіду і переживань людиною тих чи інших феноменів замість настанов і готових рішень. Робота з переживанням втрати тут орієнтована на *прийняття* та *пошук сенсу* ситуації, що склалася, а не на поведінку чи виявлення її несвідомих чинників. Людина в ситуації втрати характеризується звуженням когнітивної сфери і неприйняттям своєї втрати, що може значно ускладнити її взаємодію з навколишнім світом та погіршити психологічне здоров'я.

Одним із методів такої роботи є особистісно центрована психотерапія (К.Роджерс). *Принципи*, на яких базується особистісно центрована психотерапія в гуманістичному напрямку це насамперед:

- визнання позитивної природи людини та унікальності її досвіду,
- відсутність критики та безоціночне ставлення до клієнта,
- емпатія,
- розуміння внутрішнього світу людини таким, який він є, без власних інтерпретацій та суджень [3].

Напрямами роботи із втратою в руслі екзистенційного та гуманістичного підходу можуть бути [2]:

- Спонування діалогу, фасилітація висловлювання людини про ситуацію та події, з яких вона складається. Ситуація втрати і події, які до неї призвели, пов'язані зі складними почуттями, які складно усвідомити і висловити.

- Сприяння вираженню почуттів, їх віддзеркалення. У процесі діалогу цьому сприяють увага до внутрішнього світу клієнта й емпатія.

- Вияв емпатії, розуміння людини, конгруентне ставлення, відсутність критики чи конфронтації. Людина, що переживає втрату, дуже чутлива до негативного ставлення і конфронтація з боку психолога, може

ще більше травмувати її.

▪ Повага до людини, її прийняття, не залежно від характеру її досвіду. Часто клієнти вважають себе винними в тому, що сталося, особливо коли йдеться про трагічні події (смерть близької людини, катастрофа, насильство тощо). Прийняття будь-якого її досвіду і проявів з боку терапевта сприяє самоприйняттю і прийняттю того, що сталося.

▪ Пошук ресурсів для самоприйняття, саморозвитку і постановки майбутніх цілей.

▪ Спрямування клієнта на використання пережитого досвіду в майбутньому, інтеграцію всього пережитого для побудови майбутнього щасливого життя.

Схожої позиції щодо роботи психотерапевта в ситуації втрати дотримується представник екзистенційної психотерапії, логотерапії, В.Франкл [4]. На його думку, людина потребує переосмислення ситуації, що сталася, задля того, щоб знайти новий сенс у своєму житті. Водночас сенс стосується лише майбутнього, а не минулого чи теперішнього, і знайти його може лише сама людина, оскільки його не можна нав'язати чи дати ззовні. Сенсом, згідно з поглядом автора, можуть виступити:

▪ *Цінності творчості,*
▪ *Цінності ставлення,*
▪ *Цінності переживання,* куди можуть входити також страждання людини, які також можуть виступати для неї у ролі сенсу [4].

Сам В.Франкл, маючи досвід перебування у концтаборі під час другої світової війни, зміг знайти сенс тієї події і надавав психологічну допомогу з огляду на власний досвід втрат і екстремальних подій.

Таким чином, згідно з представниками гуманістичної й екзистенційної психології та психотерапії, переживання втрати становить собою об'єктивну та суб'єктивну, емоційну, смислову проблему, яка може стати джерелом емоційних розладів та інших життєвих та психологічних труднощів. Основними положеннями екзистенційної та гуманістичної психології і психотерапії є свобода внутрішнього світу і саморозвиток особистості, увага до суб'єктивного досвіду і переживань людини, а також її прийняття, що здатне змінити особистість і створити простір для її розвитку. У процесі переживання людиною втрати принциповими аспектами роботи психолога з клієнтом є емпатія, пошук нових сенсів на майбутнє, прийняття людини та її досвіду з боку психолога з метою спонукання самоприйняття. Людина, яка успішно пережила втрату, має можливості до *посттравматичного зростання* (П.Лайнлі, С.Джозеф, Р.Тедескі, Л.Калхун та ін.) в майбутньому. Зазначена проблема потребує подальшого вивчення у теоретичному і практичному аспектах, зокрема щодо роботи психолога із втратою клієнта у кризовій ситуації та в умовах військових дій.

Література

1. Гуманістична психологія: Антологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів: У 3-х т. / Упорядники й наукові редактори Роман Трач (США) і Георгій Балл (Україна). К.: Університетське видавництво «Пульсари», 2001. Том 1: Гуманістичні підходи в західній психології ХХ ст. 252 с.

2. Кресан О.Д. Психологічне консультування осіб, що постраждали від війни (гуманістичний напрямок) // Людина та її реальність. Збірник матеріалів XII Міжнародної науково-практичної конференції (24-25 листопада 2021 р., м. Ніжин) / за ред. М. В. Папучі. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2022. – 169 с. – с. 68-73. URL: <https://bit.ly/3gDXGjO>

3. Роджерс К. Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека [Пер. с англ.] / Общ. ред. и послесл. Исениной Е. И. М.: Издательская группа «Прогресс», 1998. 480 с. URL: <https://bit.ly/3AW2s2K>

4. Франкл В. Основные понятия логотерапии / Пер. А. Бореев, ред. В.Данченко // Франкл В. Доктор и душа. СПб.: Ювента, 1997. С. 242-279. URL: <https://bit.ly/3VfrJgL>

WSPÓLCZESNE WYZWANIA PEDAGOGIKI SPECJALNEJ

Walotek Amelia

magister

AWSB w Dąbrowie Górniczej

amelia.walotek@gmail.com

Pedagogika specjalna jest szeroką dziedziną która dzieli się na subdyscypliny skoncentrowane na konkretnych zaburzeniach i potrzebach rozwojowych dziecka ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Współczesne problemy pedagogiki specjalnej w Polsce dotyczą głównie skutecznego dostosowywania edukacji do potrzeb osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności oraz zapewnienia im równego dostępu do edukacji. Inne ważne współczesne problemy pedagogiki specjalnej to brak wystarczających środków finansowych na zapewnienie odpowiednich warunków -edukacyjnych dla osób z niepełnosprawnościami, brak odpowiedniej liczby specjalistów z zakresu pedagogiki specjalnej, trudności związane z integracją osób z niepełnosprawnościami w ogólnym systemie edukacji, brak dostosowania podręczników i materiałów edukacyjnych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

Wśród współczesnych wyzwań w pedagogice specjalnej można wymienić poprawę jakości edukacji: aby edukacja dla osób z niepełnosprawnościami była skuteczna, ważne jest, aby jej jakość była wysoka. Konieczne jest zapewnienie odpowiednich metod i technik nauczania oraz dostosowanie programów nauczania do potrzeb poszczególnych osób z niepełnosprawnościami, dostosowanie metod nauczania do indywidualnych potrzeb ucznia, zastosowanie nowoczesnych technologii do nauczania osób z niepełnosprawnościami i zwiększenie udziału osób z niepełnosprawnościami w życiu społecznym.

W tym artykule skupię się na kwestiach takich jak indywidualizacja procesu nauczania, skuteczny diagnoza potrzeb indywidualnych, edukacja włączająca, podmiotowość i dostosowanie procesie nauczania, Omówię zadania i cele pedagoga specjalnego w szkole masowej czyli nowego stanowiska wprowadzonego w roku szkolnym 2022, oraz zastosowanie nowoczesnych technologii w nauczaniu i terapii osób z niepełnosprawnością, całościowymi

zaburzeniami rozwoju, oraz z innymi specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

1. Edukacja włączająca

Edukacja włączająca to podejście do nauczania, które zakłada, że wszyscy uczniowie powinni mieć równy dostęp do edukacji, bez względu na ich indywidualne potrzeby i możliwości. Jest to zatem przeciwieństwo edukacji segregacyjnej, która polega na oddzielaniu uczniów według ich różnych potrzeb i umiejętności.

Edukacja włączająca jest podejściem wspierającym wszystkie uczniów, w tym uczniów z niepełnosprawnościami, w dostępie do edukacji i uczestnictwie w zajęciach szkolnych. Oznacza to, że szkoły powinny stosować przystosowane programy i strategie, aby ułatwić wszystkim uczniom osiągnięcie sukcesów we wszystkich aspektach nauki. Edukacja włączająca stara się zmniejszyć dyskryminację i wykluczenie, zapewniając każdemu uczniowi dostęp do równego traktowania i równych szans na osiągnięcie sukcesu. Oznacza to również, że szkoły powinny dostosowywać klasy i programy dydaktyczne do potrzeb wszystkich uczniów, aby zapewnić im odpowiednie wsparcie.

Edukacja włączająca jest bardzo dużą wyzwaniem w obecnej edukacji ze względu na wiele zagrożeń zarówno społeczne, jak i konieczności wprowadzenia zupełnie nowych metod pracy, które umożliwią równomierne dostęp do edukacji i terapii dzieciom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w towarzystwie ich rówieśników, którzy wymagają zupełnie innych oddziaływań. Według Duhaney, Salend (2000) koncepcja ta wymaga przełamania oporu rodziców, Ainscow (2006) dużego uporu Ministerstwo Edukacji, oraz oczywiście ogromnej pracy nauczycieli. Według Czaplíńskiego, Panek (2015) istotnymi trudnościami co brak lub niski poziom zaufania, trudności we współpracy, oraz umiejętności tworzenia wspólnego środowiska. Bardzo dużą rolę według Gajdzica (2013) w edukacji włączającej po nią wszelkiego rodzaju specjaliści czyli pedagodzy specjalni i terapeuci którzy zajmują się wspieraniem potrzeb rozwojowych dziecka z niepełnosprawnością. Niestety zbyt duża ilość specjalistów tworzy pewnego rodzaju ryzyko, że dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi są obarczone zbyt dużą ilością zajęć dodatkowych, które w związku z ich ilością przestaną być tak skuteczne jak powinny być. Z drugiej strony badania Jesse C. Suter i Michael F. Giangreco (2009) udowadniają że szkoły w których jeden pedagog specjalny odpowiada za około 100 uczniów, mogą być niewydolne w edukacji inkluzyjnej natomiast już powyżej 120 uczniów na jednego pedagoga specjalnego powoduje niewydolność w tym obszarze. W tej sytuacji niezwykle istotna jest współpraca nauczycieli przedmiotowych z pedagogami specjalnymi w taki sposób że aby osiągać w maksymalnie korzystne efekty kształcenia, a nie traktować te dziedziny jako osobne sfery.

Zgodnie z badaniami Avramidis, Kalyva (2007); Jordan, Schwartz, McGhie-Richmond (2009); Rakap, Kaczmarek (2010) Bardzo ważna jest akceptacja tego pomysłu przez nauczycieli ponieważ są oni podstawy edukacji włączającej. Oczywiście a ten model edukacji jest w procesie ciągłej zmiany i ulepszania w związku z czym wymaga też odpowiedniego, bardzo elastycznego nastawienia od osób uczących w tym procesie.

Gajdzica (2011) ukazuje w swoich badaniach wyniki gdzie 85% nauczycieli deklaruje że szkoła masowa nie jest dobrym miejscem do edukowania dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim. kolejną obawą nauczyciela i zgodnie z badaniami Paliokosta, Brandford (2010); jest konieczność zwiększenia ilości czasu wkładanego w przygotowanie się i efektywną pracę z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i obawy przed tym ewentualnym obciążeniem. Z kolei badania Westwood (2013); Gajdzica (2011) pokazują, że nauczyciele obawiają się swoistego braku kompetencji czy to już doświadczenie w pracy z dzieckiem niepełnosprawnym intelektualnie, z całościowymi zaburzeniami rozwoju, problemami poznawczymi społecznymi emocjonalnymi i tak dalej w związku z tym niezbędne jest tutaj specjalistyczna kadra, współpracująca z nauczycielami przedmiotowymi. Należy jednak wspomnieć o tym że na podstawie badań Talis (2013) przedstawionych przez Henrik (2014) aż 81% nauczycieli deklaruje udział w kursach , a 54% nauczycieli w szkoleniach poświęconych problematyce specjalnych potrzeb edukacyjnych. Wyniki znacząco wyższe niż średnia dla reszty badanych nauczycieli i 32 innych państw.

2. Nowoczesne technologie we współczesnej pedagogice specjalnej

Nowoczesne terapie dzieci niepełnosprawnych obejmują szeroką gamę metod i technik, które są stosowane w celu poprawy funkcjonowania dzieci z różnymi rodzajami niepełnosprawności. Terapie te mogą obejmować zarówno terapie behawioralne, jak i terapie farmakologiczne, a także terapie oparte na wykorzystaniu nowoczesnych technologii, takich jak terapia z wykorzystaniem robotów lub terapia z wykorzystaniem gier komputerowych. Ważne jest, aby terapie były dostosowane do indywidualnych potrzeb dziecka i były prowadzone przez wykwalifikowanych specjalistów.

Nowoczesne technologie mogą być wykorzystywane w terapii dzieci niepełnosprawnych w wielu różnych sposobach. Na przykład, w terapii behawioralnej mogą być stosowane gry komputerowe, które pozwalają na trening umiejętności społecznych i emocjonalnych. Roboty mogą być wykorzystywane do ćwiczenia koordynacji ruchowej i poprawy funkcjonowania motorycznego. Ponadto, technologie takie jak słuchawki do tłumaczenia mowy na język migowy mogą ułatwić komunikację dzieciom z niepełnosprawnościami słuchu. Wszystkie te technologie mogą pomóc dzieciom w rozwoju ich umiejętności i zwiększyć ich samodzielność.

Działania terapeutów nauczycieli badaczy zmierzają do tego by skonceptualizować i zwizualizować proces indywidualizacji nauczania ucznia niepełnosprawnego i pozwolić dzięki temu na maksymalizację osiągniętych efektów co w efekcie przekłada się na samodzielność i możliwości ucznia. dużą tendencją jest edukacja włączająca tak zwana edukacja inkluzyjna która polega na tym by umożliwić uczniom z niepełnosprawnościami a uczęszczanie do szkół masowych by zwiększyć ich szanse na kontakt z rówieśnikami i równomierny rozwój.

Ważne miejsca we współczesnej pedagogice specjalnej zajmuje informatyka

i technologicie informatyczne które Sprawdzają się zarówno w diagnozie jak iw terapii. przykładami mogą być a zastosowania techniki komputerowej w diagnozie i terapii sprawności ortofoniczne i dzieci z uszkodzeniem słuchu (Zielińska 2004). Ponadto możemy obserwować powstająca aplikacje do prowadzenia terapii na przykład do terapii behawioralnej, nowoczesne technologie umożliwiają nam zbieranie i prowadzenie dokumentacji i, korzystanie z wielu a testów diagnostycznych czy też narzędzi, które umożliwiają nam zbieranie danych i ich analizę. Duże miejsce w terapii komunikacji alternatywnej AAC mają programy takie jaka boardmaker opierający się na systemie x czy też system mówik, które umożliwiają komunikację alternatywną za pośrednictwem urządzeń takich jak tablet czy komputer.

Sprzęt komputerowy nie tylko jest ważnym narzędziem dla rozwijania różnych funkcji ale również przejawia funkcję rozrywkową, dzięki czemu może również służyć jako element motywacji zewnętrznej w prowadzeniu terapii i aktywizować dzieci niepełnosprawne podczas procesu uczenia się różnych rzeczy. technologia informacyjna dzięki swoim ogromnym możliwościom może nam pozwolić na likwidowanie pewnych barier które towarzyszą osobom niepełnosprawnym.

Według Rybińskiej (2013) komputer może rozwijać sprawność motoryki małej, wydłużać koncentrację uwagi, oraz również zaspokajając społeczne i emocjonalne potrzeby osób z niepełnosprawnościami. Technologie informacyjne mogą realizowane być w tych trzech obszarach oddziaływać:

1. narzędzie kompensacyjne – wspomagające lub umożliwiający uczestnictwo w komunikacji ze środowiskiem, Dające szansę uczniowi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi na komunikowanie swoich potrzeb, swojego zdania, oraz aktywniejszego uczestnictwa w życiu codziennym, pokonując jego kariery i trudności.

2. narzędzie dydaktyczne – Pozwalające na efektywniejszą, atrakcyjniejszą i różnorodnie ją edukację poprzez zastosowanie nowoczesnych narzędzi, którymi podopieczni często są otoczeni w codziennym życiu.

3. narzędzie komunikacyjne, jako pośrednik w komunikacji.

Nowoczesne technologie są coraz częściej wykorzystywane w nauczaniu i terapii osób niepełnosprawnych. Technologie te mogą w znacznym stopniu ułatwić osobom niepełnosprawnym dostęp do edukacji i terapii.

1. Wirtualna rzeczywistość: Wirtualna rzeczywistość (VR) może pomóc osobom niepełnosprawnym w lepszym zrozumieniu i wypróbowaniu różnych sytuacji. Technologia ta pozwala na stworzenie wirtualnych scen, w których osoby niepełnosprawne mogą ćwiczyć i uczyć się w przyjaznym i zabawnym środowisku.

2. Roboty edukacyjne: Roboty edukacyjne są wykorzystywane w nauczaniu i terapii osób niepełnosprawnych. Roboty te są zaprogramowane do wykonywania określonych zadań, takich jak odczytywanie tekstu czy przypomnianie o ważnych wydarzeniach.

3. Tablety: Tablety są szczególnie przydatne dla osób niepełnosprawnych, ponieważ pozwalają na dostęp do treści edukacyjnych i multimedialnych. Tablety oferują również łatwiejszy sposób komunikowania się z innymi.

4. Aplikacje mobilne: Aplikacje mobilne dla osób niepełnosprawnych oferują szereg funkcji, aby pomóc im w komunikacji, kontrolowaniu uczuć i zwiększaniu samodzielności. Aplikacje te oferują również wirtualne grupy wsparcia, z których mogą korzystać osoby niepełnosprawne.

5. Technologia dostosowana do potrzeb: Technologia dostosowana do potrzeb (AT) jest coraz częściej wykorzystywana w nauczaniu i terapii osób niepełnosprawnych. AT pomaga tym osobom w uzyskaniu dostępu do treści edukacyjnych lub w realizacji codziennych obowiązków.

3. Podmiotowość i indywidualizacja ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Według A. Giryńskiego (2009) osoba niepełnosprawna w pedagogice specjalnej powinna być postrzegana jako podmiotowa autonomiczna samorealizująca się jednostka, która powinna podlegać integracji nie powinna być wykluczona ze względu na to jak funkcjonuje. Według J. Godlewskiej (2009) cechy współczesnej rehabilitacji to holistyczne podejście pozytywne permanentne i umożliwiające integracja. coraz więcej mówi się o tym że niepełnosprawność jako termin Również zawiera w sobie kontakt społeczny, nie jest to tylko cecha jednostki ale również trudności wynikające z jej indywidualnych wymagań i ograniczeń, które w wielu przypadkach da się dostosować likwidując barierę środowiskowe, ekonomiczne i społeczne w naszym życiu codziennym. W związku z tym ogromną rolę ma edukacja społeczna, która umożliwi szerzenie idei humanitaryzmu i redukuje marginalizacja osób niepełnosprawnych. Ogromny wpływ na rozwój współczesnej Pedagogiki Specjalnej w Polsce miała i wciąż ma Maria Grzegorzewska, która stworzyła podstawy Pedagogiki Specjalnej w naszym kraju.

Podchodziła ona do Pedagogiki Specjalnej sposób interdyscyplinarny i chciała połączenia w tej dyscyplinie takich nauk jak fizjologia patologia ogólna pediatria psychiatria neurologia psychologia socjologia pedagogika ogólna i higiena. Dzisiaj pedagogika specjalna również korzysta z wielu nauk pomocniczych takich jak psychologia kognitywistyka socjologia medycyna ekonomia prawo informatyka czy również neurobiologia tak aby praktyka edukacyjna i rewalidacyjna umożliwiała kompleksowa zadbanie o jednostkę w trakcie rywalizacji terapii czy resocjalizacji.

Indywidualizacja procesu nauczania polega na dostosowaniu programu nauczania do indywidualnych potrzeb i umiejętności ucznia. Oznacza to, że nauczyciel musi skupić się na indywidualnych potrzebach każdego ucznia i dostosować program nauczania do tych potrzeb. Oznacza to również, że nauczyciel musi zapewnić uczniom wsparcie i wiedzę, której potrzebują, aby osiągnąć sukces w danej dziedzinie. Indywidualizacja procesu nauczania

może być wykorzystywana w różnych klasach i szkołach, ponieważ jej celem jest zapewnienie uczniom możliwości zdobycia wiedzy i umiejętności, które są dla nich najbardziej odpowiednie. Indywidualizacja procesu nauczania może obejmować różne narzędzia, takie jak programy edukacyjne, materiały i ćwiczenia dostosowane do potrzeb ucznia, indywidualne konsultacje, a także szczególne uwagi i wsparcie ze strony nauczyciela.

Indywidualizacja procesu nauczania w przypadku uczniów z niepełnosprawnością może być przeprowadzana na wiele różnych sposobów. Przede wszystkim nauczyciel powinien zapewnić uczniom z niepełnosprawnością wsparcie, aby mogli w pełni wykorzystać swoje możliwości. Obejmuje to adaptację materiału dydaktycznego, aby dostosować go do potrzeb ucznia, a także stworzyć odpowiednie środowisko do nauki, w którym uczeń będzie czuć się bezpieczny i komfortowo. Nauczyciel powinien także zapewnić uczniom wsparcie specjalistyczne, na przykład za pomocą terapii behawioralnej, która może pomóc uczniom w ich dążeniu do sukcesu w szkole. Indywidualizację procesu nauczania można także przeprowadzić poprzez zmniejszenie ilości pracy domowej i ułatwienie procesu sprawdzania, aby ułatwić uczniom osiągnięcie sukcesu.

Kolejnym niezwykle istotnym obszarem działalności współczesnej Pedagogiki Specjalnej jest indywidualizacja procesu nauczania. wynika on nie tylko z informacji zawartych w orzeczeniu ucznia, ale również i przede wszystkim z obserwacji indywidualnej przez nauczycieli i specjalistów prowadzących terapię i zajęcia ucznia. dużą wyzwaniem jest przygotowanie dostosowanych do potrzeb i możliwości uczniów podręczników i pomocy dydaktycznych które umożliwiają im osiąganie założonych celów edukacyjnych i terapeutycznych. Indywidualizacji podlega sposób prowadzenia zajęć, stosowane pomoce dydaktyczne, ilość powtórzeń, indywidualne wsparcie ucznia w trakcie zajęć, długość czasu na wykonanie danego zadania, sposób przekazania instrukcji uczniowi w trakcie lekcji, oraz sposób motywowania ucznia. Ponadto dostosowywana jest ilość i rodzaj zadanie na sprawdzianach, długość trwania tych sprawdzianów, podobnie jest z pracami domowymi, czy też odpowiedziami ustnymi.

4. Diagnoza

Diagnoza w poradni psychologiczno-pedagogicznej jest procesem diagnostycznym, który ma na celu zidentyfikowanie problemu z zakresu zdrowia psychicznego lub edukacji u dziecka. Celem diagnozy jest zrozumienie, w jaki sposób problem wpływa na funkcjonowanie dziecka i jakie są potencjalne środki do jego rozwiązania. Diagnoza obejmuje zazwyczaj szczegółowe badanie medyczne, psychologiczne, edukacyjne, behawioralne i społeczne dziecka. Badanie obejmuje wywiad z rodzicami i nauczycielami oraz obserwacje i testy dla ustalenia diagnozy. Po zakończeniu diagnozy specjalista w poradni psychologiczno-pedagogicznej przedstawia rodzicom zalecenia dotyczące postępowania. Zalecenia te dotyczą m.in. leczenia, terapii, edukacji, rehabilitacji i wsparcia społecznego dla dziecka.

Diagnoza dziecka niepełnosprawnego może być trudna, ponieważ trudno jest zidentyfikować przyczyny, które doprowadziły do niepełnosprawności. Dziecko może mieć wiele objawów, które są trudne do odróżnienia od objawów innych chorób. Ponadto, niektóre choroby mogą mieć wspólne objawy, co dodatkowo utrudnia diagnozę. W przypadku dzieci niepełnosprawnych niezbędne są szczegółowe badania, aby zidentyfikować przyczynę i zidentyfikować odpowiednie leczenie. Zazwyczaj wymagane są wywiady z rodzicami, aby zdobyć jak najwięcej informacji na temat objawów i historii medycznej dziecka. Diagnozowanie dziecka niepełnosprawnego może trwać dłużej, ponieważ lekarze muszą czasem powtarzać badania, aby potwierdzić lub wykluczyć podejrzenia.

1. Diagnoza może zidentyfikować jakiego rodzaju niepełnosprawności dotyczy dziecka i jakie są jej konsekwencje. To pomaga rodzicom i opiekunom planować i realizować odpowiednie programy terapeutyczne, aby pomóc dziecku osiągnąć jak najlepszy poziom funkcjonowania.

2. Diagnoza daje rodzicom i opiekunom wiedzę o tym, jakie konkretne usługi są dostępne dla ich dziecka z niepełnosprawnością. To pozwala im skutecznie skorzystać z możliwości, które są dostępne, aby pomóc dziecku.

3. Diagnoza może pomóc w ustaleniu właściwego programu edukacyjnego, który będzie odpowiedni dla indywidualnych potrzeb dziecka.

4. Diagnoza może pomóc w określeniu indywidualnych potrzeb dziecka i wskazówki, jakiego rodzaju pomocy mu trzeba.

5. Diagnoza może pomóc w ustaleniu, jakie będą skutki długofalowe niepełnosprawności dziecka i jak najlepiej się na nie przygotować.

Bardzo ważną część wyzwań współczesnej Pedagogiki Specjalnej stanowi potencjał rozwojowy i możliwości samorealizacji i usamodzielnienia się osób z niepełnosprawnością. Według obuchowskiej mamy dwa rodzaje autonomii wewnątrz pochodną i zewnątrz pochodną. Pierwsza wynika z potencjału osoby niepełnosprawnej, druga natomiast z jej otoczenia które pozwala na osiągnięcie samodzielności. oba te rodzaje można analizować na wielu płaszczyznach. autorka sugeruje, że człowiek niezależnie od okresu rozwoju w jakim się znajduje, powinien móc rozwijać swoją autonomię ale w bezpieczny sposób z poczuciem zależności, która daje mu poczucie bezpieczeństwa. Jednym z pomysłów na umożliwienie dzieciom niepełnosprawnym rozwijanie swojej samodzielności autonomii jest edukacja włączająca.

5. Nowe stanowisko w placówkach oświatowych- pedagog specjalny

Praca pedagoga specjalnego w szkole masowej może być bardzo wymagająca. Pedagog specjalny będzie odpowiedzialny za opracowanie i realizację programów edukacyjnych, które są dostosowane do potrzeb dzieci z różnymi problemami edukacyjnymi lub zdrowotnymi. Będzie również współpracował z nauczycielami, rodzicami i innymi specjalistami w celu zapewnienia odpowiedniego wsparcia dla uczniów. Pedagog specjalny może

również zajmować się diagnozowaniem i leczeniem problemów edukacyjnych uczniów, tworzeniem programów aktywności lub usług wspierających, a także współpracą z wychowawcami w celu zapewnienia uczniom jak najlepszej edukacji.

Pedagog specjalny to profesjonalista, który specjalizuje się w tworzeniu i wdrażaniu programów edukacyjnych i terapeutycznych dla dzieci i młodzieży z różnymi problemami zdrowotnymi, zaburzeniami zdrowia psychicznego i innymi trudnościami. Pedagog specjalny może pracować w różnych środowiskach, w tym w szkołach, przedszkolach, placówkach opieki społecznej i w instytucjach terapeutycznych. Pedagog specjalny może pracować z dziećmi i młodzieżą w celu udzielenia im wsparcia i pomocy w nauce i życiu, może skupiać się na wykorzystaniu różnych technik edukacyjnych i terapeutycznych w celu zwiększenia zdolności uczenia się uczniów, radzenia sobie z trudnościami i osiągnięcia sukcesu w szkole, oraz współpracować z innymi specjalistami, w tym rodziną, nauczycielami, terapeutami i specjalistami od zdrowia psychicznego, aby zapewnić dziecku lub młodzieży jak najlepszą opiekę.

Osoba na tym stanowisku wykorzystuje wiedzę na temat psychologii, edukacji i zdrowia psychicznego do tworzenia programów edukacyjnych i terapeutycznych, które są dostosowane do potrzeb konkretnego ucznia. Pedagog specjalny może tworzyć indywidualne programy nauczania, pomagać uczniom w utrzymaniu koncentracji i motywacji, tłumaczyć trudne koncepcje i wyjaśniać trudne sytuacje. Pedagog specjalny może także wspierać rozwój społeczny i emocjonalny uczniów poprzez uczenie ich umiejętności społecznych, samoakceptacji i radzenia sobie ze stresem.

Praca pedagoga specjalnego wymaga wyjątkowej wrażliwości i umiejętności. Pedagog musi mieć silne umiejętności komunikacyjne i interpersonalne, być kreatywnym, wytrwałym i zdolnym do zrozumienia złożonych problemów. Pedagog musi być w stanie współpracować z uczniami, ich rodzinami i innymi specjalistami, aby zapewnić optymalną opiekę.

Praca pedagoga specjalnego w placówkach oświatowych regulowana jest przez: Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 22 lipca 2022 r. w sprawie wykazu zajęć prowadzonych bezpośrednio z uczniami lub wychowankami albo na ich rzecz przez nauczycieli poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz nauczycieli: pedagogów, pedagogów specjalnych, psychologów, logopedów, terapeutów pedagogicznych i doradców zawodowych

“Pedagodzy specjalni w ramach tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin zajęć dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych, prowadzonych bezpośrednio z uczniami lub wychowankami albo na ich rzecz, realizują:

1) zajęcia w ramach zadań związanych z:

a) rekomendowaniem dyrektorowi przedszkola, szkoły lub placówki do realizacji działań w zakresie zapewnienia

aktywnego i pełnego uczestnictwa dzieci i młodzieży w życiu przedszkola, szkoły i placówki oraz dostępności,

o której mowa w ustawie z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami

(Dz. U. z 2020 r. poz. 1062 oraz z 2022 r. poz. 975 i 1079),

b) prowadzeniem badań i działań diagnostycznych związanych z rozpoznawaniem indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów lub wychowanków w celu określenia mocnych stron, predyspozycji, zainteresowań i uzdolnień uczniów lub wychowanków oraz przyczyn niepowodzeń

edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu uczniów lub wychowanków, w tym barier i ograniczeń utrudniających funkcjonowanie ucznia lub wychowanka i jego uczestnictwo w życiu przedszkola, szkoły lub placówki,

we współpracy z nauczycielami,

c) wspieraniem nauczycieli w:

– rozpoznawaniu przyczyn niepowodzeń edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu uczniów lub wychowanków, w tym barier i ograniczeń, utrudniających funkcjonowanie ucznia lub wychowanka i jego uczestnictwo w życiu przedszkola, szkoły lub placówki,

– udzielaniu pomocy psychologiczno-pedagogicznej w bezpośredniej pracy z uczniem lub wychowankiem,

– dostosowaniu sposobów i metod pracy do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia lub

wychowanka oraz jego możliwości psychofizycznych,

– doborze metod, form kształcenia i środków dydaktycznych do potrzeb uczniów lub wychowanków,

d) rozwiązywaniem problemów dydaktycznych i wychowawczych uczniów lub wychowanków,

e) dokonywaniem wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania dzieci i młodzieży objętych kształceniem

specjalnym, o której mowa w przepisach wydanych na podstawie art. 127 ust. 19 pkt 2 ustawy z dnia 14 grudnia

2016 r. – Prawo oświatowe oraz w przepisach wydanych na podstawie art. 71b ust. 7 pkt 2 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty – w przypadku nauczycieli zatrudnionych w przedszkolach, szkołach, młodzieżowych ośrodkach wychowawczych, młodzieżowych ośrodkach socjoterapii, specjalnych ośrodkach wychowawczych, specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych i ośrodkach rewalidacyjno-wychowawczych,

f) określaniem niezbędnych do nauki warunków, sprzętu specjalistycznego i środków dydaktycznych, w tym wykorzystujących technologie informacyjno-komunikacyjne, odpowiednich ze względu na indywidualne potrzeby

rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne ucznia lub wychowanka,

g) udzielaniem uczniom lub wychowankom, rodzicom i nauczycielom pomocy psychologiczno-pedagogicznej,

o której mowa w przepisach wydanych na podstawie art. 47 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. –

Prawo oświatowe oraz w przepisach wydanych na podstawie art. 22 ust. 2 pkt 11 ustawy z dnia 7 września 1991 r.

o systemie oświaty,
h) prowadzeniem zajęć rewalidacyjnych, resocjalizacyjnych i socjoterapeutycznych;

2) zajęcia w ramach wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci, o których mowa w przepisach wydanych na podstawie

art. 127 ust. 19 pkt 1 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe – w przypadku nauczycieli zatrudnionych

w przedszkolach, szkołach podstawowych, specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych, specjalnych ośrodkach

wychowawczych i ośrodkach rewalidacyjno-wychowawczych;

3) zajęcia oraz specjalne działania opiekuńczo-wychowawcze, o których mowa w przepisach wydanych na podstawie

art. 128 ust. 3 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe oraz w przepisach wydanych na podstawie art. 71c

ust. 2 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty – w przypadku nauczycieli zatrudnionych w przedszkolach i szkołach specjalnych, zorganizowanych w podmiotach leczniczych i w jednostkach pomocy społecznej.”

Podsumowanie

W powyższym artykule opisałam takie wyzwania Pedagogiki Specjalnej jak zastosowanie nowoczesnych technologii w procesie terapeutycznym i edukacyjnym osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, potrzebę indywidualizacji procesu nauczania, edukacją włączającą, diagnozę, oraz obowiązki i funkcje osoby na stanowisku pedagoga specjalnego w placówkach oświatowych. przed pedagogami specjalnymi w obecnych czasach bardzo trudne jednocześnie ważne zadanie, by wykorzystując wcześniej zdobytą wiedzę teoretyczną i praktyczną przenieść ją na potrzeby współczesnych dzieci, które oczywiście zmieniają się w związku ze zmianami społecznymi. Wiele możliwości i szans otwierają nowoczesne technologie, które powodują że proces terapeutyczny i edukacyjny staje się bardziej atrakcyjny, umożliwia też poczucie przynależności do grupy rówieśniczej, która również korzysta z podobnych urządzeń, a tym samym nie powoduje wykluczenia dziecka ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi z grupy rówieśniczej.

Jesteśmy w momencie tworzenia coraz większej ilości kwestionariuszy oraz różnych nowoczesnych metod badawczych, które umożliwiają coraz szerszą i dokładniejszą diagnozę, zarówno funkcjonalną jak i określającą konkretne zaburzenia. Poszerzanie wiedzy i możliwości w tym zakresie wprost łączy się z indywidualizacją procesu nauczania i terapii, ponieważ umożliwia dobrane i dostosowanie w taki sposób metod i technik w pracy z dzieckiem niepełnosprawnym, żeby uwzględnić wszystkie jego potrzeby rozwojowe i usprawnić je w taki sposób, aby umożliwić osiągnięcie mu jak największych korzyści z edukacji. Wprowadzenie do placówek oświatowych stanowiska pedagoga specjalnego jest szansą, pojawiło się wsparcie dla nauczycieli

przedmiotowych w zakresie edukacji włączającej i prowadzenia zajęć z dziećmi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w sposób dostosowany do ich potrzeb. istnieje szansa na bardzo dobrą współpracę, która przełoży się na to, że dzieci mające kontakt z rówieśnikami, Korzystając z zajęć w szkole masowej a jednocześnie mających specjalne potrzeby edukacyjne, zaburzenia rozwojowe, niepełnosprawności i tym podobne zyskują poczucie przynależności do grupy i rozwiną swój potencjał intelektualny. Oczywiście proces ten wymaga nie tylko zmian systemowych, ale również społecznych i zwiększenia akceptacji i zrozumienia.

Bibliografia

1. Ainscow, M., Booth, T., Dyson, A. (2006), *Improving schools, developing inclusion*, London–New York: Routledge.
2. Avramidis, E., Bayliss, P., Burden, R. (2000), A Survey into mainstream teachers' attitudes towards the inclusion of children with special educational needs in the ordinary school in on local education authority, „*Educational Psychology*”, nr 20(2), s. 191–211.
3. Avramidis, E., Kalyva, E. (2007), The influence of teaching experience and professional development on Greek teachers' attitudes towards inclusion, „*European Journal of Special Needs Education*”, nr 22(4), s. 367–389.
4. Avramidis, E., Norwich, B. (2002), Teachers' attitudes towards integration/inclusion: A review of the literature, „*European Journal of Special Needs Education*”, nr 17(2), s. 129–147
5. Czapiński, J., Panek, T. (red.) (2015), *Diagnoza społeczna 2015. Warunki i jakość życia Polaków*, bit.ly/2Xr23mx [dostęp: 16.12.2022].
6. Gajdzica A. (2008), *Kompetencje nauczyciela we współczesnej szkole*, [w:] Z. Gajdzica, J. Rottermund, A. Klinik (red.), *Uczeń niepełnosprawny i jego nauczyciel w przestrzeni szkoły*, Kraków: Wyd. Impuls.
7. Gajdzica, Z. (2001), *Nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej w zreformowanej szkole powszechnej jako organizator procesu kształcenia dziecka upośledzonego umysłowo w stopniu lekkim* [w:] Z. Palak (red.), *Pedagogika specjalna w reformowanym ustroju edukacyjnym*, Lublin: Wydawnictwo UMCS.
8. Gajdzica, Z. (2011), *Sytuacje trudne w opinii nauczycieli klas integracyjnych*, Kraków, Oficyna Wydawnicza Impuls.
9. Gajdzica, Z. (2011), *Opinie nauczycieli szkół ogólnodostępnych na temat edukacji włączającej uczniów z lekkim upośledzeniem umysłowym w kontekście toczącej się reformy kształcenia specjalnego* [w:] Z. Gajdzica (red.), *Uczeń z niepełnosprawnością w szkole ogólnodostępnej*, Sosnowiec: Oficyna Wydawnicza „Humanitas”, s. 56–81.
10. Gajdzica, Z. (2013), *Kategorie sukcesów w opiniach nauczycieli klas integracyjnych jako przyczynek do poszukiwania koncepcji edukacji integracyjnej*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls
11. Giryński A. (2009), *Motywy psychospołeczne preferowane przez osoby niepełnosprawne intelektualnie w stopniu lekkim przy wyborze partnera życiowego*, [w:] *Pedagogika specjalna. Różne poszukiwania - wspólna misja. Pamięci Profesora Jana Pańczyka*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej, Warszawa
12. Hernik, K. (2015), *Przywództwo w szkole: role i zadania dyrektorów* [w:] K. Hernik (red.), *Polscy nauczyciele i dyrektorzy w Międzynarodowym Badaniu Nauczania i Ucznienia się TALIS 2013*, Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.
13. Jordan, A., Schwartz, E., McGhie-Richmond, D. (2009), *Preparing teachers for inclusive classrooms*, „*Teaching and Teacher Educatio*”, nr 25(4), s. 535–542
14. Paliokosta, P., Blandford, S. (2010), *Inclusion in school: A policy, ideology or lived experience? Similar findings in diverse school cultures*, „*British Journal of Learning Support*”, nr 25(4), s. 179–186.
15. Rakap, S., Kaczmarek, L. (2010), *Teachers' attitudes towards inclusion in Turkey*, „*European Journal of Special Needs Education*”, nr 25(1), s. 59–74.

15. Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 22 lipca 2022 r. w sprawie wykazu zajęć prowadzonych bezpośrednio z uczniami lub wychowankami albo na ich rzecz przez nauczycieli poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz nauczycieli: pedagogów, pedagogów specjalnych, psychologów, logopedów, terapeutów pedagogicznych i doradców zawodowych

16. Rybińska A. (red.), Wykorzystanie TIK w nauczaniu i uczeniu się uczniów z SPE na przykładzie rządowego programu rozwijania kompetencji uczniów i nauczycieli w zakresie stosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych „Cyfrowa szkoła”, Instytut Badań Edukacyjnych, Zespół Współpracy Krajowej i Zagranicznej, Warszawa 2013.

17. Salend, S.J., & Duhaney, L.M. (2002). What Do Families Have to Say about Inclusion? *TEACHING Exceptional Children*, 35, 62 - 66.

18. Suter, J.C., Giangreco, M.F. (2009), Numbers that count: Exploring special education and paraprofessional service delivery in inclusion-oriented schools, „*Journal of Special Education*”, nr 43(2), s. 81–93.

19. Westwood, P. (2013), *Inclusive and adaptive teaching: Meeting the challenge of diversity in classroom*, New York: Routledge.

WPLYW PANDEMII COVID-19 NA EDUKACJĘ BIOLOGICZNĄ W SZKOLE PODSTAWOWEJ

Kamil Gucwa,

Student, Uniwersytet Pedagogiczny im KEN w Krakowie

Kamil.gucwa@student.up.krakow.pl

1. Abstrakt:

Poniższa praca skupia się na problemie okresu zdalnego nauczania w roku 2020 i 2021, wywołanego światową pandemią COVID-19. Praca opiera się na autorskim badaniu przeprowadzonym wśród uczniów i nauczycieli polskich szkół i obrazuje ich punkt widzenia na wspomnianą wyżej sytuację. Badanie zostało przeprowadzone poprzez platformę MS Forms. Było ono całkowicie zdalne jak i anonimowe. W badaniu wzięło udział 100 uczniów ze szkół podstawowych (klasy od 5-8), oraz 50 nauczycieli również ze szkoły podstawowej. Ankieta podzielona była na sekcję przeznaczoną dla uczniów, jak i dla nauczycieli. Słowa kluczowe: edukacja zdalna, pandemia Covid, edukacja biologiczna, badania ankietowe, narzędzia pracy zdalnej

2. Wprowadzenie:

Na mocy reformy systemu oświaty z 2017 roku, rozpoczęto wygaszanie gimnazjów wydłużając tym samym okres szkoły podstawowej do 8 lat, a szkoły średniej odpowiednio do 5 lat w przypadku technikum i 4 lat w przypadku liceum. Szkołę gimnazjalną kończył tzw. „egzamin gimnazjalny”. Biologia nie stanowiła całości 1 arkusza. Wchodziła ona w skład bloku przyrodniczego. Ta część składała się z puli przedmiotów; biologia, chemia, fizyka i geografia. Szkoły podstawowe do tamtej pory realizowały przedmiot o nazwie przyroda.

Wprowadzana ona była od 4 klasy i trwała do końca szkoły podstawowej.

3. Sytuacja po reformie edukacji:

Biologia jest realizowana od klasy 5 do 8 i na każdym z etapów jest odpowiednia liczba godzin tygodniowo:

1. Klasa 5 – 1h
2. Klasa 6 – 1h
3. Klasa 7 – 2h
4. Klasa 8 – 1h

Podstawa programowa daje w tym wypadku nauczycielom dużą możliwość realizowania zawartych w niej treści w sposób ciekawy i taki, który rozbudza w uczniach zamiłowanie do przedmiotu.

W przypadku zagadnień związanych z anatomią możliwe jest odwiedzenie muzeum anatomii. Gdy omawiane są grzyby i porosty wskazane jest odbycie lekcji terenowej. Podczas tematów dotyczących komórki, uczniowie mogą własnoręcznie wykonywać modele różnych komórek.

Wachlarz możliwości jest ogromny, a samo wykonanie wyżej wymienionych czynności zdeterminowane jest tylko i wyłącznie przez jeden czynnik – stacjonarna forma nauki.

4. Pandemia COVID – 19:

Marzec 2020 zapoczątkował w Polsce epidemię wirusa. Na samym początku uczniowie zostali odesłani do domu na okres 2 tygodni, bez konieczności (możliwości) kształcenia się na odległość. Powaga sytuacji spowodowała wprowadzenie serii rozporządzeń przez władze kraju, które rozpoczęły w Polsce tzw „nauczanie zdalne”. Trwało ono do maja 2021 roku.

5. Badanie naukowe:

Przed rozpoczęciem badania postawione zostały następujące problemy badawcze:

1. Czy wprowadzenie zdalnego nauczania przyczyniło się do spadku efektywności uczenia się biologii?
2. Czy zdalne nauczanie było dobrą alternatywą dla zajęć stacjonarnych?
3. Wpływ zdalnego nauczania na umiejętność praktycznego wykorzystania biologii w życiu codziennym (umiejętność wykonywania preparatów biologicznych, lepsza orientacja w terenie itp.)
4. Wpływ kształcenia na odległość na podejście uczniów do przedmiotu
5. Sposoby sprawdzania osiągniętych przez uczniów efektów kształcenia w nauce na odległość
6. Samodzielność uczniów podczas rozwiązywania sprawdzianów w trakcie zdalnego nauczania
7. Zastosowanie nowoczesnych technologii w zdalnym nauczaniu biologii

5.1 Hipotezy

Do powyższych problemów badawczych postawione zostały dane hipotezy:

1. Wprowadzenie na okres ponad roku zdalnego nauczania spowodowało spadek poziomu przyswojonej wiedzy przez uczniów
2. Nauczanie zdalne nie było dobrą alternatywą w porównaniu do zajęć stacjonarnych
3. Zdalne nauczanie przyczyniło się do spadku umiejętności wykorzystania praktycznego biologii
4. Zdalne nauczanie spowodowało niechęć uczniów do biologii
5. Sprawdzanie wiedzy miało miejsce za pośrednictwem różnego rodzaju portali testowych
6. Pisane prace kontrolne nie były pracą samodzielną uczniów
7. Podczas nauki zdalnej stosowane było wiele nowoczesnych mediów, które pomogły uczniom opanować zadany materiał

5.2 Odbiorcy badania

Badanie zostało przeprowadzone wśród 100 polskich nauczycieli szkoły podstawowej, a także 100 uczniów, którzy w momencie edukacji zdalnej byli w klasie 5-8.

5.3 Metoda przeprowadzania badania

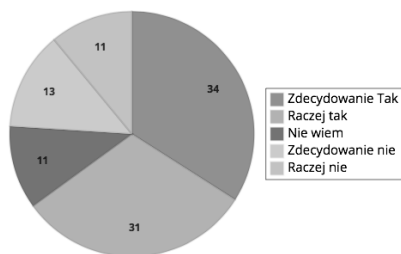
Badania miały głównie charakter ilościowy i przeprowadzone zostały metodą sondażu diagnostycznego za pomocą indywidualnej anonimowej ankiety online. Badanie przeprowadzono za pośrednictwem platformy Microsoft Forms. Do zadanych pytań każdy uczestnik miał możliwość dodawania własnych opcji odpowiedzi, a także zaznaczania opcji wyboru innych uczestników.

5.4 Wyniki

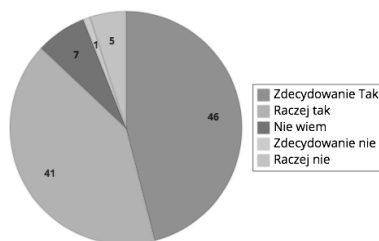
Pytanie nr 1 - Czy wprowadzenie zdalnego nauczania przyczyniło się Twoim zdaniem do spadku efektywności uczenia się biologii?

ODPOWIEDZI UCZNIÓW

ODPOWIEDZI NAUCZYCIELI

Made with Livegap Charts

Made with Livegap Charts

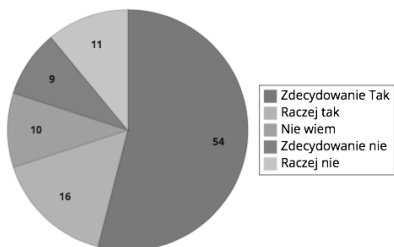
I

Komentarz; Na podstawie zebranych wyników jednoznacznie można stwierdzić, że edukacja zdalna biologii spowodowała spadek efektywności jej uczenia się. Potwierdzają to odpowiedzi uczniów (aż 65%). Nauczyciele byli z kolei bardziej

przekonani o spadku efektywności uczenia się. Potwierdziło to w tym wypadku aż 87% nauczycieli biologii.

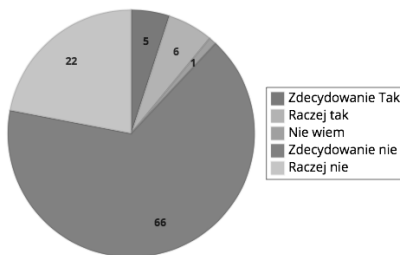
Pytanie nr 2 - Czy zdalne nauczanie było Twoim zdaniem dobrą alternatywą dla zajęć stacjonarnych?

ODPOWIEDZI UCZNIÓW

Made with Livegap Charts

ODPOWIEDZI NAUCZYCIELI

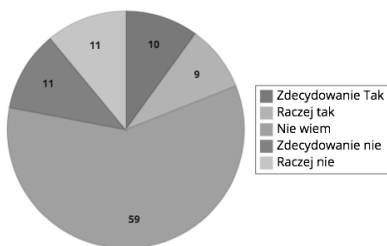

Made with Livegap Charts

Komentarz; Uczniowie w 54% zadeklarowali, że zajęcia zdalne były dobrą alternatywą dla zajęć stacjonarnych. Innego zdania byli natomiast nauczyciele. Aż 66% z nich uważa, że było wręcz na odwrót. Należy w tym miejscu zastanowić się skąd taka rozbieżność w odpowiedziach, a także z czego wynika inne postrzeganie stanu faktycznego.

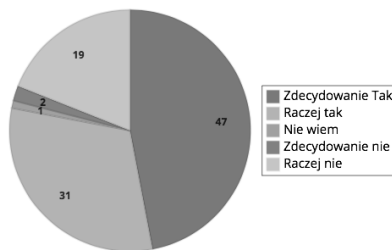
Pytanie nr 3 – Czy nauczanie na odległość wpłynęło na umiejętności praktycznego wykorzystania biologii w życiu codziennym?

ODPOWIEDZI UCZNIÓW

Made with Livegap Charts

ODPOWIEDZI NAUCZYCIELI

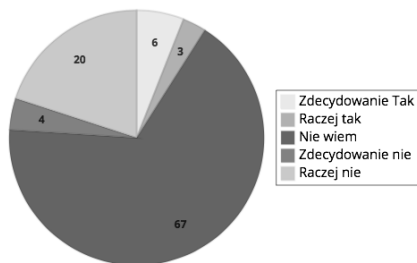
Made with Livegap Charts

Komentarz; 59% uczniów nie potrafiło odpowiedzieć na to pytanie. Zaledwie niewielka część z nich zadeklarowała jednoznacznie swoją odpowiedź. 78% nauczycieli jednomyślnie uznało, że zdalne nauczanie wpłynęło na

umiejętność praktycznego wykorzystania biologii w życiu codziennym. Należy w tym momencie zwrócić uwagę skąd wynikał taki stan rzeczy? Jest to rzecz indywidualna, którą każdy z nas może interpretować według własnego uznania.

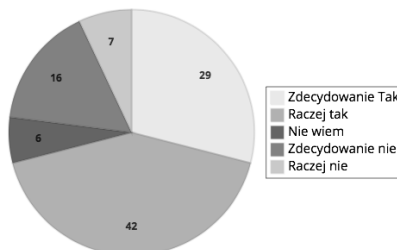
Pytanie nr 4 – Czy nauczanie zdalne wpłynęło Twoim zdaniem na podejście uczniów do przedmiotu biologia?

ODPOWIEDZI UCZNIÓW

Made with Livegap Charts

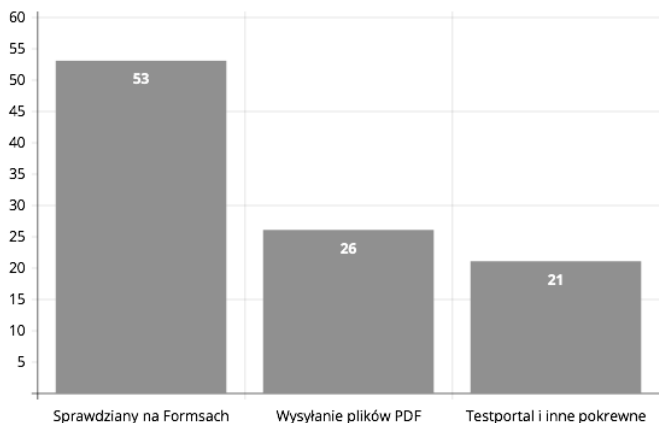
ODPOWIEDZI NAUCZYCIELI

Made with Livegap Charts

Komentarz; Duża część uczniów szkoły podstawowej, bo aż 67% nie umiało wskazać odpowiedzi na pytanie. Odwrotną sytuację obserwujemy w odpowiedziach nauczycieli; łącznie 71% z nich jest zdania, że nauczanie zdalne wpłynęło na podejście uczniów do przedmiotu. Jedynie szczątkowe ilości odpowiedzi pedagogów sugerują inny stan faktyczny.

Pytanie nr 5 – W jaki sposób odbywało się sprawdzanie wiedzy w tamtym okresie? (pytanie wyłącznie dla nauczycieli)

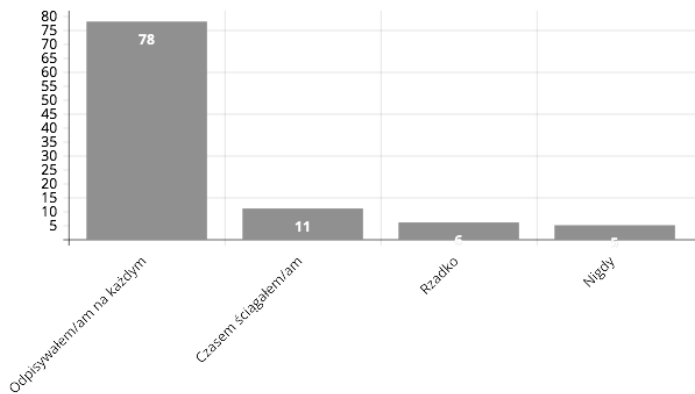

Made with Livegap Charts

Komentarz; Najczęstszą metodą sprawdzania wiedzy były testy na platformie

MS Forms. Innymi również stosowanymi, choć w mniej ilości metodami były pliki PDF ze sprawdzianami wysyłanymi na maila, oraz testportal.pl

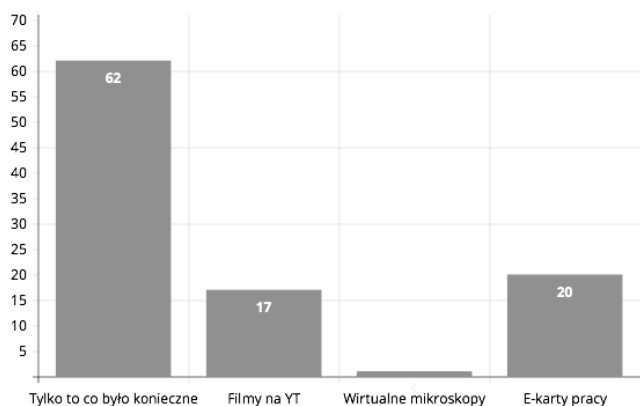
Pytanie nr 6 – Czy podczas sprawdzianów, kartkówek i innych pokrewnych form sprawdzania wiedzy pracowałeś/pracowałaś samodzielnie? (pytanie kierowane wyłącznie dla uczniów)

Made with Livegap Charts

Komentarz; 78% uczniów nie pracowało samodzielnie, a 11% od czasu do czasu. Znikomy jest odsetek uczniów, którzy nigdy nie stosowali niedozwolonych form pomocy.

Pytanie nr 7 – Jakie nowoczesne technologie stosowane były podczas nauczania zdalnego biologii? (pytanie dla nauczycieli)

Made with Livegap Charts

Komentarz; Odpowiedź na to pytanie pokazuje ponurą sytuację polskiego systemu edukacji. 62% nauczycieli odpowiedziało, że jedynymi nowymi mediami wykorzystywanymi do nauki zdalnej były niezbędne i konieczne narzędzia. Brak w odpowiedziach nauczycieli nowych i innowacyjnych metod kształcenia na odległość. Pojawić się wówczas może pytanie; skąd taki stan faktyczny? Dlaczego nauczyciele nie korzystali z zasobów techniki?

6. Analiza wyników badania:

Na podstawie wyników badania hipoteza dotycząca pytania pierwszego została potwierdzona. Jednoznacznie można stwierdzić, że nauczanie zdalne biologii powoduje spadek osiąganych efektów kształcenia. Podobna sytuacja ma miejsce z pytaniem nr 2. Bez wątplenia zajęcia odbywające się w szkole są lepszą formą przekazywania wiedzy niż podczas nauki zdalnej. Odpowiedzi na pytanie nr 3 są kwestią, nad którą należy bardziej się zastanowić i przeanalizować odpowiedzi ankietowanych. 59% uczniów nie wiedziało jak na nie odpowiedzieć, dylematu natomiast nie mieli pedagodzy, którzy byli w zdecydowanej większości zdania, że nauka zdalna obniżyła umiejętności praktycznego wykorzystywania biologii (postawiona hipoteza została tym samym potwierdzona). W odpowiedziach na pytanie nr 4 miała miejsce podobna sytuacja. Uczniowie szkoły podstawowej nie wiedzieli czy nauka zdana biologii zniechęciła czy też zniechęciła ich do przedmiotu (aż 67% odpowiedzi „nie wiem”). Innego zdania byli natomiast nauczyciele biologii, którzy bardzo klarownie orzekli, że edukacja domowa przez komputer wpłynęła na podejście uczniów do przedmiotu. Hipoteza do pytania 6 także została potwierdzona – uczniowie jednomyślnie zaznaczali, że prace kontrolne nie były samodzielną formą pracy, a zdecydowana większość uczniów stosowała niedozwolone formy pomocy naukowej podczas praktycznie każdego testu czy sprawdzianu. Z kolei hipoteza dotycząca ostatniego z pytań, skierowanego do nauczycieli została nie potwierdzona. Aż 62% badanych oznajmiło, że podczas prowadzenia lekcji ograniczali się oni z nowoczesnymi technologiami do niezbędnego minimum, które warunkuje nauka zdalna.

7. Podsumowanie:

Czas pandemii na kilka semestrów bez wątplenia spowodował zmianę w formach prowadzenia zajęć. Kształcenie biologiczne uczniów odbywało się na odległość, co pociągnęło za sobą lawinę wielu zdarzeń i sytuacji. Jako autor pracy osobiście uważam, że nauczanie zdalne jest bardzo złą opcją porównując je do możliwości nauki w szkole. Tym samym utwierdzam się w przekonaniu, że spośród różnych modeli nauczania i uczenia się model tradycyjny sprawdza się najlepiej. Edukacja zdalna (a już zwłaszcza przedmiotów przyrodniczych) przegrywa zdecydowanie z opcją fizycznego pobytu dzieci, młodzieży i nauczycieli w szkole. Warto tym samym zatrzymać się przy wynikach odpowiedzi na pytanie szóste. 89% dzieci stosowało podczas sprawdzania wiedzy różnego rodzaju formy pomocy. Jest to zjawisko bardzo niepokojące, które rodzic może wiele negatywnych i

непожádаних зачовань в przyszлосci. Млодzieзь podczas edukacji на далszych szczeblach moze miec tym samym problem z przyswajaniem i opanowywaniem wiedzy, ktora zgodnie z obowiazujaca podstawa programowa bedzie coraz to bardziej skomplikowana. Wskazane jest, aby dydaktycy (zwlaszcza biologii) co jakiс czas monitorowali sytuacje, aby byc swiadomym jak pokolenie „nauczania zdalnego” radzi sobie, czy tez poradziло в далszym zyciu i на wyzszych etapach nauki.

Netografia:

1. <https://podstawaprogramowa.pl/Szkola-podstawowa-IV-VIII/Biologia> [data dostepu: 13.12.2022]

Bibliografia:

2. Stanisławska A. K. (2003): *Różnice i podobieństwa, zalety i słabości nauczania przez Internet versus nauczanie tradycyjne*, [w] Konferencja szkoleniowa „E-learning w szkolnictwie wyższym”. Bydgoszcz [CD-ROM]
3. Jakubczak B. (2007): *Zastosowanie systemów nauczania zdalnego typu Open Source w edukacji na przykładzie pakietu Moodle*, [w] M. Gwoździcka-Piotrowska, A. Zduniak (red.): *Edukacja w społeczeństwie ryzyka. Bezpieczeństwo jako wartość*. Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa, P

КЕЙС – ТЕХНОЛОГІЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ: СУЧАСНИЙ ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Цісарук Олександра Олександрівна

Слухачка магістратури групи МФІЛ-61а

*Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, м.Хмельницький
alextsisaruk@gmail.com*

Науковий керівник –

Кандидат філологічних наук, доцент С.Ю.Пірошенко

Розвиток сучасної освітньої системи ставить безліч питань щодо змісту і організації навчання зарубіжної літератури і методичного забезпечення її викладання. Важливою проблемою є пошук оптимальних шляхів зацікавленості учнів до навчання, спонукання до творчості, самостійності, підвищення розумової активності. Думка про те, що уроки зарубіжної літератури вирізняються з-поміж усіх інших навчальних предметів, не потребує доказів. Саме література виконує головну роль у формуванні світогляду, характеру й особистісних якостей, естетичних смаків учнів [2, с.22-24].

Наразі навчання орієнтовано на розвиток пізнавального потенціалу особистості, розвитку креативності, критичного мислення та творчих

здібностей. Однак не варто забувати й про роль та відповідальність вчителя у новій системі. В сучасних умовах педагог виступає не лише джерелом знань, він також шукає нові шляхи покращення навчання, а разом з тим це викликає пошуки таких методів та технологій, які будуть найдоречнішими.

Серед таких технологій чинне місце займає кейс-технологія. Вона дає змогу зробити навчання індивідуальним, формує мотивацію учнів до отримання знань, розвиває креативність, творчість, а також розвиває в учнів самостійність і максимально задіює комунікативні здібності [4]. Застосування цієї технології є найбільш продуктивним при вивченні таких предметів, де істину з першого погляду знайти важко, а є лише декілька варіантів, які можуть суперечити одна одній.

Дослідження таких вчених, як Ш.Бобохужаєва, Е.Михайлової, Ю.Сурміна та інших розглядаються питання сутності кейс-технології та класифікації кейсів [6]. Праці Г.Каніщенко, А.Сидоренка, П.Шеремети та інших зосереджені на моделюванні кейсів. Окрім того, дослідники у своїх роботах зазначають, що кейс-технологія позитивно впливає на розвиток учнівської самостійності, формує вміння творчо мислити та навчає комунікувати з іншими. Узагальнюючи досвід вітчизняних та зарубіжних вчених варто зазначити, що кейс-технологія це інтерактивний метод, який має на меті наблизити навчальний процес до реальної діяльності.

В умовах сучасних змін все частіше виникають нові перспективи розвитку та оновлення системи освіти, а тому важливим є пошук інновацій в освітній сфері. Характерною рисою сучасної освіти в Україні є поєднання традиційного та інноваційного [7]. В основу нової української освіти покладено формування в учнів навичок креативного мислення. Діяльність вчителя в умовах постійних змін вимагає бути гнучким та вміти швидко адаптуватися до тих змін, які відбуваються. А саме тому важливою складовою сучасного навчання виступає використання ситуативних завдань, які спрямовані на створення прототипів реальних ситуацій. А тому вчителі шукають нових шляхів для створення відповідних умов навчання, в чому їм допомагають інноваційні технології.

Серед таких технологій особливої уваги заслуговує кейс-технологія. Застосування кейс-технології в навчанні учнів є необхідністю задля розвитку їхніх комунікативних та творчих здібностей, критичного мислення та дослідницьких вмінь. Однак використання цієї технології наразі має певні перешкоди, які пов'язані з непередбачуваністю, багаторівневістю учнівського середовища.

Взагалі, кейс – доволі гнучкий та вагомий ресурс вчителя, оскільки він передбачає пошук відповідей на певні проблемні ситуації чи запитання. Технологія спрямована саме на творення нових знань, яка має на меті співпрацю вчителя та учнів, а не на отримання вже готових знань. В цілому ж, застосування кейс-технології активізує самостійну роботу учнів, розвиває аналітичні та комунікативні здібності, дає змогу учням стати одним на один із певною проблемою [1, с.100-104].

Вивчення науково-методичної літератури показує, що немає єдиного

підходу до розкриття суті визначення кейс-технології. Вивчаючи історію її виникнення, а також досліджуючи актуальні дослідження та розробки в даній галузі, можна зіткнутися з подібними терміни, як метод ситуаційного аналізу, кейс-метод (метод) кейс-стаді, метод аналізу кейсів або конкретних ситуацій, метод інциденту, кейс-технологія та інші. Подібна мінливість у назвах і, більше того, у дефініції змісту технології, визначена ходом її розвитку, градаційним введенням у різні дисциплінарні галузі, багатоплановим характером її педагогічних можливостей, присутністю деяких наукових шкіл.

Кейс-технологія у більшості науково-теоретичних джерел відкривається через методи, логіку, чергу педагогічних методів та прийомів. Так, А. Чернявська, Л. Байбородова, І. Харісова відзначають, що головні якості будь-якої технології – науково-обґрунтований алгоритм діяльності (закоподібність), що гарантує результат. Спираючись на те, що технологію визначають як сукупність методів, можна стверджувати, що кейс-технологія є комплексом таких методів, як: кейс-метод, кейс-стаді, метод ситуаційного аналізу, метод інциденту, аналізу ділових ситуацій та ін. – за умови співвідношення критеріям технологічності при організації викладацького процесу, основні з яких – законовідповідність, ефективність, алгоритмічність та ін.

Кейс-технології включають такі активізуючі навчального процесу і методи, які чудово себе показали, такі як аналіз конкретних ситуацій (АКС), що включає метод ситуаційного аналізу і метод ситуаційних вправ (СВ); ігрове проектування; метод «інциденту»; метод ситуаційно-рольових ігор; метод дискусії та метод розбору ділової кореспонденції». Інші науковці за цілями аналізу виділяють три типи кейсів: експериментальний, схематичний та пояснювальний. Групи наступних дослідників розширюють цю класифікацію кейсів наступними типами: реляційний і конфірмативний.

Кейс-технологія досить цікава інтерактивна технологія, яка потребує певної послідовності роботи. Взагалі, робота з цією технологією є простою і включає в себе такі етапи: індивідуальна самостійна робота учнів з кейсами (ідентифікація проблеми, формування альтернативних рішень проблеми, пропозиція рекомендованих рішень); робота в малих групах для погодження ключових рішень; презентація результатів груп на загальному обговоренні [5, с.80-96].

Використання кейс-технології та власне кейсів потребує якісної підготовленості учнів, наявності в них навичок роботи з текстом, самостійної роботи, вмінь комунікувати з іншими, навичок вирішення проблемних ситуацій [3, с.150-175]. Через невідповідність учнів робота з цією технологією може не вдатися що й призведе до поверхневого обговорення кейсу. Крім того важливо враховувати й вікові особливості учнів під час їхньої роботи з кейсами, щоб підготувати кейс, з яким учням буде цікаво працювати і вони дійдуть до вирішення проблеми самостійно.

Кейс-технологія та її застосування в освітньому просторі має низку переваг. Використання кейс-технологію на уроках дасть змогу сформувати

високу мотивацію учнів до навчання. Вони не будуть нудьгувати, а будуть аналізувати, думати, слухати та навчаються дискутувати. Однак хибно вважати, що інновації приносять лише позитивні результати. Серед недоліків кейс-технології можна зазначити те, що це займає багато часу. Також потребує від учнів певного досвіду, глибоких знань для проведення дискусій та аналізу запропонованої проблеми [4]. Однак найголовнішим недоліком варто зазначити те, що надмірне використання ситуаційних завдань може призвести до того, що знання будуть зводитись до знання низки проблем та ситуацій без відповідної системи.

Проте наразі цей метод не має такого широкого застосування в освітньому просторі нашої держави. Хоча й за своєю структурою та природою технологія є доволі простою, однак щоб дійсно опанувати її і активно ввести в освітню практику необхідно відмовитися від багатьох установок, які склалися в українській освіті. Не варто забувати й про те, що наразі Україна лише починає активно залучатися до світової спільноти з використання кейс-технології, а тому простежимо нестачу матеріалів для ознайомлення з технологією. Більшість робіт або іноземною мовою і без перекладу, або переважно праці російських вчених. Однак невеликими кроками незначних дослідників спостерігаємо певні зміни в цьому питанні.

В цілому ж можемо зробити висновок, що застосування цієї технології дає змогу зацікавити сучасних учнів, які є наразі доволі вибагливими. Це дає змогу розвинути в них самостійність, творчість, критичне мислення, навички збору та обробки інформації, для характеристики ситуацій. Кейс-технологія дає змогу розвинути самостійне мислення учнів і вчить вміти знаходити вирішення до проблем різного характеру, при цьому аналізуючи їх та відшукуючи альтернативи. Саме тому, постійне застосування технології на практиці, дає змогу розвинути в учнів навички вирішення завдань практичного характеру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ковальова С.М. Застосування технології кейс-методу у професійній підготовці майбутніх учителів: для студентів та викладачів вищої школи : методичні рекомендації. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки. 2017. Вип. 3. С.100-104.
2. Кошманова Т. «Кейс»-метод в педагогічній освіті США. Шлях освіти. 2000. №1. С. 22 – 24.
3. Нісімчук А.С., Падалка О.С., Шпак О.Т. Сучасні педагогічні технології: навчальний посібник. Київ: Просвіта, 2000. 368 с.
4. Осіна Н. А. Кейс-метод як спосіб формування життєвих компетентностей учнів: метод. реком. Запоріжжя: Науково-методичний центр професійно-технічної освіти, 2018.
5. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ : А. С. К., 2004. 192с
6. Сурмін Ю. П. Метод аналізу ситуацій (Case study) та його навчальні можливості. Глобалізація і Болонський процес: проблеми і технології : Кол. моногр. Київ : МАУП, 2015. 800 с.
7. Шевченко О. П. Навчальний потенціал кейс-методу [Електронний ресурс]. URL: <http://vuzlib.com/content/view/315/84/> (дата звернення: 10.01.2022)

ТВОРИ МАЛОГО ЖАНРУ ТА ТЕОРІЯ НАРАТИВУ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ: АНАЛІЗ ЧИННИХ ПРОГРАМ

*Єфіміщева Юлія Олексіївна,
студентка VI курсу спеціальності 014 «Середня освіта
(мова і література (англійська))»
Бабічева Марина Генадіївна,
викладач кафедри іноземних мов
Хмельницької Гуманітарно-педагогічної Академії*

Дана стаття досліджує наявність теорії нарративу на уроках зарубіжної літератури у старшій школі. Це є дуже важливим на сучасний момент, оскільки поняття нарративу є недостатньо дослідженим і надзвичайно актуальним. Учні старшої школи могли би ознайомлюватись із ним на прикладі творів малого жанру, які наявні у чинних програмах. Ми дослідили, наскільки повно висвітлюють програми це поняття та наскільки діти мають змогу із ним ознайомитись.

Ключові слова: *нарратив, навчальний план, навчальна програма, теорія літератури, нарративні стратегії, наратор, твір малого жанру.*

Для того щоб мати можливість якісно проаналізувати наявність нарративу у програмі для старших та молодших класів із зарубіжної літератури, а також наявність творів малого жанру у цих програмах – нами було проаналізовано різноманітні програми із зарубіжної літератури. Ми проаналізували як програми рівня стандарт, так і профільного рівня. Після аналізу наступних програм: «ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА 10 -11 класи. Рівень стандарту. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти.» та «ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА 10 -11 класи. Профільний рівень. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти.» ми можемо зробити висновок що тема нарративу розкрита недостатньо. Також зовсім мала кількість творів малого жанру.

При порівняльному аналізі програм для 5-9 класів та 10-11 класів програм стандартного рівня – ми зрозуміли, що твори малого жанру здебільшого вивчаються у молодших класах. На нашу думку, це є не виправданим оскільки діти старшого віку теж віддають перевагу коротким, насиченим сюжетами творам, що ми зможемо побачити у дослідженні наведеному нижче у цьому розділі. В обох програмах, і профільного і стандартного рівня наявні лише наступні твори малого жанру: Генріх Бель «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...», Габріель Г. Маркес «Стариган з крилами» та Милорад Павич «Скляний равлик». Ми вважаємо, що замало лише 3 твори малого жанру на 2 роки навчання у старших класах. Особливо актуальними було би вивчення творів малого жанру у 11 класі, оскільки усі школярі готуються до зовнішнього незалежного оцінювання та не завжди мають час та бажання вивчати довгі романи та повісті. Зосередження на

вивченні таких творів дасть змогу зменшити відсоток школярів які читають хрестоматії та скорочені твори і це не буде шкодити засвоєнню нової теми. Якщо ж у програмі є велика кількість довгих повістей та романів – школярі скоріше за все навіть не будуть намагатись його прочитати його, не дивлячись на те, наскільки цей твір є цікавим.

Що ж стосується теорії наративу – то вона взагалі відсутня у програмі стандартного рівня, навіть у формі більш звичних для дітей слів «розповідь» та «оповідач». Це є великим упущенням на нашу думку, оскільки знання теорії наративу, його видів та особливостей використання різних стилів можна набагато краще розуміти позицію автора та те що він міг «зашифрувати» у своєму творі. Особливо це важливо якраз для творів малого жанру, тому що на всього лише декількох сторінках автор передає повноцінну історію та мораль, яку можна не помітити без знання теорії наративу. Також можна не приділити належної уваги до усіх геніальних способів передати цю інформацію та не віддати належне майстерності автора.

У профільній програмі зарубіжної літератури теорія наративу висвітлена тільки у більш детальному зосередженні на позиції наратора (оповідача) та його видах. Це допомагає підліткам зрозуміти що не тільки людина може розповідати історію, а й звичайний жук, як у відомому творі Ф.Кафки «Перевтілення». Однак, зовсім не приділяється увага сучасним позиціям наратора, усе зводиться лише до автора, спостерігача та учасника дійових подій. Хоча, у сучасних дослідженнях тільки у видах наратора від першої особи є наступні види: головний наратор та наратор свідок. Від третьої особи – всезнаючий наратор, рівнозначний наратор та квазі всезнаючий наратор. Усі ці види нараторів зовсім не згадуються у програмі та термінах які мають знати школярі.

А про теорію наративу як окрему тему в літературі зовсім нічого не згадано. Хоча при профільному вивченні літератури ця тема мала би згадуватись, для повного розуміння усіх літературних творів, а зокрема творів малого жанру. Твори малого жанру у профільній програмі не відрізнялись від творів представлених у програмі рівня стандарт.

Також, для порівняльного аналізу ми дослідили програми розроблені для нової української літератури та наявність у них теорії наративу. Оскільки ці програми для 5-9 класів, творів малого жанру там значно більше для того щоб діти вивчали теорію літератури на коротких оповіданнях, а потім застосовували набуті знання для довгих романів та повістей. Для більш точно розуміння ми розглянули програми декількох авторів.

Першою була «Зарубіжна література. 5-6 класи. Для закладів загальної середньої освіти» Волощук Є.В. У цій програмі ми вже зустрічаємо у завданнях програми «сприймати художній твір не лише як розповідь, а як витвір мистецтва». Це завдання яке на перший погляд не має нічого спільного із теорією наративу – відображає суть цього поняття, оскільки наратив це не просто розповідь, а розповідь насичена сенсом, думками та мораллю. Отже, школярі навіть без згадувань точних термінів уже вивчають

теорію нарративу, а вчитель уже може згадати науковий термін на уроці та представити його своїм учням.

При дотриманні завдань програми, учні хоч і можливо не будуть розрізняти типи нарративу та їх особливості, але будуть мати розуміння про саме поняття та про те що автор ніколи не розповідає просту «казочку» навіть у найкоротшому оповіданні. До прикладу, славнозвісний Ернест Хемінгвей створив оповідання із всього 6 слів: «Продаються дитячі черевики. Неношені.» (оригінал «For sale: baby shoes, never worn»). Навіть цей короткий нарратив є витвором мистецтва та є прикладом описового нарративу. Ми бачимо лише надпис на папері, але наш мозок додумує трагічну історію із цих 6 слів. Тому, я вважаю доречним вивчення різних видів нарративу у процесі навчання.

Також, у цій програмі розглядається постать оповідача (наратора) у основних його проявах. Але, на відміну від діючих програм для 10-11 класів, у цій від дитини очікується окрім простого розрізнення самих типів оповідача – вміння зрозуміти ставлення оповідача до інших персонажів нарративу. Тобто, іншими словами, дитина має вирізняти нарратив «точки зору» у словах оповідача та у реальних діях персонажа, адже не завжди ставлення оповідача є відповідне об'єктивним діям персонажу, що часто можна побачити у творах Едгара По.

Також, ми звернули увагу, що у цій програмі наявне наступне завдання перед учнями: розрізнити відмінності оповідання та віршів. Аналізуючи це, ми можемо зрозуміти що діти мають знати основні ознаки оповідання та віршів – що означає що вони мають знати також ознаки нарративу, як прозового так і віршованого, оскільки це є ключовим у розрізненні цих двох жанрів літератури.

Отже, можемо зробити висновок, що у програмі для 5-6 класів для НУШ теорія нарративу розглядається набагато більше ніж у дійсних програмах загальної середньої школи.

Наступною програмою для НУШ, яку ми розглянули була «Зарубіжна література. 5–9 класи. Для закладів загальної середньої освіти» авторів Ніколенко О.М. та Ісаєвої О.О.

У цій програмі є усе те що й у програмі Волощук Є.В., але більше уваги приділяється постаті розповідача (наратора) та визначенню особливостей цієї ролі. Визначаються характеристики різних видів наратора та відношення його до інших персонажів оповіді. Усе решта співпадає із програмою Волощук Є.В, хоча на нашу думку тут мало би бути більше інформації на ці теми, оскільки ця програма охоплює не тільки 5-6 класи, а й 7-9-ті. Діти цього віку здатні більше оцінити твори різних авторів та особливості нарративу їхніх творів. До прикладу, у 7 класі вивчається твір Едгара По «Золотий жук», у якому є дуже цікаві особливості нарративу, на які варто було би звертати увагу. Хоча, у програмі частково звертається увага на цю тему – оскільки учні мають за програмою визначити феномен «розповіді у розповіді» саме на цьому творі. Це є дійсно важливою особливістю творчості цього автора.

Останньою була програма «Зарубіжна література. 5-6 класи» авторів Богданець-Білокаленко Н. І. та Снегірьової В. В. На нашу думку, ця програма є найгіршою у плані висвітлення теорії нарративу – у ній, як і в дійсній програмі стандартного рівня, не зазначені ніякі поняття теорії нарративу. Я вважаю це суттєвим недоліком у програмі НУШ, тому що вона має поглиблювати знання учнів та розвивати їх критичне мислення. А без наявності базової теорії це не є можливим.

Якщо ж говорити про твори малого жанру, то усі програми ними дуже насиченні, починаючи від казок народів світу та закінчуючи детективними оповіданнями Е.По для 7 класу. Але, як я зазначала вище, ми вважаємо проблемою те, що у програмах для старших класів так мало творів малого жанру, у порівнянні із середніми класами. Дуже часто діти не можуть на достатньому рівні зрозуміти ті літературні твори та виконати поставлені завдання у старших класах.

Отже, за результатами аналізу діючих програм із зарубіжної літератури 10-11 класу, можна зробити висновок, що поняття нарративу та дотичні питання майже не досліджуються, хоча молоді це цікаво. А також, у цих програмах дуже мало творів малого жанру, хоча школярі хотіли би збільшити кількість таких творів під час навчального процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зарубіжна література 5-6 кл. Богданець-Білокаленко та ін. URL: <http://bit.ly/3EPKaYo> (дата звертання 21.09.2022).
2. Зарубіжна література 5-6 кл. Волошук. URL: <http://bit.ly/3VbPiX9> (дата звертання 21.09.2022).
3. Зарубіжна література 5-6 кл. Ніколенко та ін. URL: <http://bit.ly/3AzDENV> (дата звертання 21.09.2022).
4. Зарубіжна література 5-9 кл. Ніколенко та ін. URL: <http://bit.ly/3TTpUof> (дата звертання 21.09.2022).
5. ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА. 10 – 11 класи. Профільний рівень. <http://bit.ly/3VapDyb> (дата звертання 21.09.2022).
6. ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА. 10 – 11 класи. Рівень стандарту. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. URL: <http://bit.ly/3gsYYOa> (дата звертання 21.09.2022).
7. ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА. 6 – 9 класи. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. URL: <http://bit.ly/3V7EKIy> (дата звертання 21.09.2022).

НАВЧАЛЬНІ ОНЛАЙН-ТЕХНОЛОГІЇ В МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТІ

Гуменюк Тетяна Костянтинівна,

доктор філософських наук, професор, професор кафедри Івент-менеджменту та індустрії дозвілля

Київського національний університет культури і мистецтв,

L_gumenyk@ukr.net

ORCIDID: 0000-0001-9210-6424

Рівень культурного розвитку суспільства сьогодні, як і в усі часи, визначає його спрямованість на формування інтелектуальної, творчої особистості. Вирішальну роль у цьому відіграє посилення гуманітарної складової в навчальному процесі на всіх його етапах, а головне — актуалізація в ньому освітнього потенціалу мистецтва. Тому системна підтримка освіти, культури і мистецтва набуває в Україні державного значення. Поряд із традиційними видами художньої творчості (література, образотворче мистецтво, музика, хореографія, театр, кіно), у наш час активно розвиваються й поширюються нові її форми, суттєво видозмінюючи освітні практики. Вони засновані на новітніх інформаційно-комунікативних технологіях, таких як комп'ютерна анімація, комп'ютерний дизайн, електронна музика (аранжування, композиція, імпровізація) тощо. Ідеться про нові педагогічні механізми і технології, що забезпечують не тільки кваліфікаційний рівень спеціаліста, професіонала-виконавця, а й розвивають у нього креативне мислення [1].

У сучасному суспільстві неухильно переважає мережевий принцип функціонування і поширення інформації, забезпечуючи її віртуальність, короткочасність, спонтанність, що суттєво видозмінює значення і роль особистості в усіх сферах художньої творчості й освіти. Її активність зумовлюється вже не зовнішніми, а внутрішніми чинниками, передусім її креативністю, здатністю швидко опрацьовувати значні обсяги інформації завдяки постійно оновлюваним технічним засобам, різноманітність яких, їх постійне вдосконалення кардинально змінили характер соціальних комунікацій, вплинули на сприйняття реальності, зокрема й у мистецтві.

Сучасні інформаційні технології відкрили нові можливості і для розвитку художньої освіти. За цих умов набуває поширення й актуальності онлайн-освіта, особливо у вищій школі, впливаючи на зміст і обсяг знань, важливих для певного виду діяльності. Тобто, цифрова трансформація, що відбувається в сучасному суспільстві, невідворотна й для закладів вищої освіти. Події кількох останніх років в Україні прискорили застосування у навчальному процесі різних форм дистанційної освіти, зокрема й в онлайн-форматі (повний чи мішаний), особливо всесвітня пандемія COVID-19 та російська воєнна агресія. Ці процеси охопили й мистецьку освіту, цілком специфічну не лише за змістом, а й за методикою навчального процесу.

Широке впровадження в Україні технологій дистанційного навчання у

вищих навчальних закладах викликало серед педагогів активне обговорення назрілих питань, виявлення об'єктивних і суб'єктивних чинників їх успішного застосування, труднощів, переваг, недоліків і перспектив. До цих питань звертаються А. Андреев, Т. Вахрушева, М. Загірняк, М. Клименко, В. Кухаренко, І. Левандовська, Є. Полат, О. Хмель, М. Швець, Е. Яценко і багато інших.

Системне застосування освітніх онлайн-технологій потребує фахового вирішення складних завдань на цьому шляху, зокрема фінансового, кадрового забезпечення, співпраці з IT-відділами, щоб здійснювати підтримку онлайн-програм. Масова цифровізація у поєднанні з новими технологіями, такими як віртуальна і доповнена реальність, може створити нові форми набуття культурного досвіду, відкрити нові можливості онлайн-освіти.

Своєрідність мистецької освіти зумовлена її змістом, формами проведення занять, необхідністю індивідуального підходу до кожного студента у процесі його безпосереднього спілкування з педагогом-митцем. Це суттєво ускладнює її переведення в онлайн-формат. Проблеми впровадження онлайн-освіти в навчальних закладах культури і мистецтв породжені об'єктивними і суб'єктивними чинниками. До суб'єктивних належить передусім готовність професорсько-викладацького складу застосовувати цифрові технології в навчальному процесі. Так, педагогам, які викладають дисципліни художньо-педагогічного модуля, потрібно опанувати методiku їх викладання в онлайн-режимі. Для багатьох це становить певні труднощі. Маючи багатий практичний досвід художньої діяльності, вони не так оперативно модифікують традиційні (для очного навчання) методики викладання художніх дисциплін, з труднощами коригують навчальні програми відповідно до вимог дистанційного навчання [4].

Серед об'єктивних проблем щодо запровадження художньої онлайн-освіти, слід відзначити відсутність належної матеріальної бази, тому учасникам навчального процесу необхідно забезпечити стабільний доступ до Інтернету, відповідні матеріально-технічні засоби для онлайн-занять.

Відомо, що дисципліни мистецького циклу традиційно викладають у спеціалізованих майстер-класах, які належать до аудиторного фонду навчального закладу. Такі необхідні і водночас досить специфічні умови для навчання в режимі онлайн ні викладач, ні студент самостійно створити не можуть, як і виконувати творчі завдання у процесі кількогодинної роботи. Тому викладачі змушені пропонувати студентам значно простіші завдання для самостійної роботи «в домашніх умовах». Отже, дистанційне навчання потребує перегляду робочих програм, тем і творчих завдань з урахуванням специфіки режиму онлайн-занять.

Крім того, своєрідність мистецької освіти потребує індивідуального підходу до кожного студента, безпосереднього спілкування з ним, у процесі якого педагог демонструє (показує) прийоми виконання певних творчих прийомів, завдань. В онлайн-режимі педагог не має можливості

відразу зреагувати, оцінити якість виконання студентом творчого завдання і скоригувати додатковими поясненнями й рекомендаціями. Дистанційно вивчаючи ці дисципліни, студент, по суті, змушений працювати в умовах «самоосвіти».

У Київському національному університеті культури і мистецтв значно раніше було розпочато моніторинг результативності викладання культурології та історії мистецтв. Під час пандемії, працюючи у форматі онлайн-навчання, були зібрані нові емпіричні дані. Результативність навчального процесу перевірялась за такими критеріями: якість засвоєння матеріалу шляхом самооцінювання (двічі протягом семестру), тестування з кожної теми тривалістю 5-7 хв. (починаючи з другого тижня); відвідування студентами занять (за даними викладача); створення для студента безпечного середовища (активність, відповіді на запитання, участь в обговоренні, за даними викладача); оцінювання студентами якості викладання дисципліни (анонімне онлайн-опитування після завершення навчального курсу).

Звичайно, безпосереднє спілкування викладача із студентами сприяє кращому засвоєнню дисципліни, це виявляється як під час аудиторних занять, так і з увімкненими камерами, під час онлайн-заняття, які визнані більш результативними, більш цікавими за змістом (відео, показ художнього твору в музеї тощо). Водночас, аналіз навчального процесу в умовах дистанційної освіти переконує, що традиційна система зазнає докорінних і невідворотних змін, формується принципово нова освітня парадигма, практичне втілення якої потребує від педагогічних колективів, навчальних закладів, суспільства загалом значних матеріальних, інтелектуальних ресурсів [3].

Необхідно вирішувати питання підготовки педагогічних кадрів до використання інформаційних технологій дистанційної освіти, набувати досвіду роботи у сфері мережевої культури, збагачувати матеріальну базу носіями і джерелами нової навчальної інформації, технологіями, специфічними для кожної предметної галузі, зокрема й для культурно-мистецької, розробляти відповідне навчально-методичне забезпечення. Не втрачає актуальності й питання щодо впровадження інноваційних методів, підготовки спеціальних методик з дистанційного вивчення фахових дисциплін.

Висновки. Отже, в ситуації, яка склалася сьогодні в суспільстві, єдино правильним рішенням стало запровадження технологій дистанційного навчання. Кожен вищий навчальний заклад застосовує їх з урахуванням специфіки фахової підготовки в ньому. Для студентів, які здобувають культурно-мистецьку освіту, найбільш результативним варіантом є інтерактивна взаємодія викладача. Так, заняття з увімкненою камерою дисциплінує їх, демонстрація візуальних матеріалів (коротких відео, експозицій музею) сприяє кращому засвоєнню інформації. Для подальшого удосконалення викладання мистецьких дисциплін в режимі онлайн доцільно проводити вебінари, які охоплюють максимальну кількість учасників, надають матеріал для передання студентам та обміну з

іншими викладачами, а також залучати прийоми гейміфікації й віртуальної реальності з метою збагачення навчального процесу.

Список використаних джерел

1. Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія: матеріали міжвузівського вебінару, м. Вінниця, 31 березня 2017 р. Вінниця. 2017. 102 с.
2. Дистанційні технології в освіті: збірник науково-методичних рекомендацій щодо організації виховання, навчання та розвитку учасників освітнього процесу під час карантину / під ред. Ю. О. Бурцевої, Д. В. Малєєва. Краматорськ. 2020. 95 с.
3. Клименко М. Дистанційна освіта в умовах карантину / Онлайн вісник НУБіП. Київ. 2020. Режим доступу: URL:<https://nubip.edu.ua/node/75156>.
4. Е. Яценко, І. Левандовська Дистанційна освіта в освітній діяльності вищої школи: виклики часу / Педагогіка, 2020 №1 С. 124-134.

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЯК АКТУАЛЬНА ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Паранюк Анна Олексіївна

*аспірантка Вінницького державного педагогічного
університету імені М. Коцюбинського
t.anna.paranjuk@gmail.com*

*Науковий керівник –
кандидат педагогічних наук, доцент Н.Б. Хамська*

Вимоги, зумовлені викликами воєнного часу, диктують необхідність підготовки молодих людей, що набувають сучасного рівня освіченості, характеризуються високим рівнем моральності і, водночас, виявляють вміння підприємництва, можуть самостійно приймати відповідальні рішення в ситуації вибору, прогнозуючи їх можливі наслідки, здатні до співпраці, відрізняються мобільністю, динамізмом, креативністю. Мають розвинене почуття відповідальності за долю рідної країни.

У зв'язку з цим, змінюються цілі освіти. Освітні цілі – це свідомо сформовані очікувані результати, яких прагне досягти суспільство, країна, держава в найближчому майбутньому за допомогою системи освіти, що склалася в цілому в даний час. За умов вибору актуальних цілей та завдань освіти простежується тенденція врахування як соціального запиту суспільства та держави, так і цілей окремої людини, її інтересів та схильностей. Цілі освіти повинні орієнтувати освітній процес на формування та розвиток індивідуального стилю життя та мислення, повноцінного проживання кожного його етапу, соціокультурного та світоглядного самовизначення кожної особистості.

Аналіз основних документів у сфері освіти (Конституція України,

Закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про професійну (професійно-технічну) освіту», «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», Стратегія модернізації змісту загальної середньої освіти, Положення про загальноосвітній навчальний заклад) дозволив нам виявити провідні цілі та завдання, що вирішуються сучасною освітою, та визначити місце соціальної компетентності учнів у системі цих завдань.

Найважливішими завданнями Нової української школи, згідно з законом України «Про освіту», є: формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, здатних до свідомого суспільного вибору; адаптація особистості в суспільстві; створення основи для усвідомленого вибору та освоєння професійних освітніх програм; формування у тих, хто навчається, адекватної сучасному рівню знань і рівню освітньої програми (ступеня навчання) картини світу; формування людини та громадянина, інтегрованого в сучасне йому суспільство та націленого на вдосконалення цього суспільства [6].

З іншого боку, аналіз нормативних документів [6; 7; 8] дозволяє охарактеризувати сучасні особливості розвитку загальної середньої освіти як етап, спрямований на розв'язання завдань адаптації молоді до мінливих і водночас складних умов життя суспільства, формування стійких мотивів та настанов, що дозволять активно впливати на умови досягнення як особистого успіху, так і суспільного прогресу, самостійно приймати рішення у ситуації вибору, прогнозуючи їх можливі наслідки та несучи за них відповідальність.

У контексті модернізації змісту загальної освіти стратегічним завданням виступає готовність молодих людей, які закінчують школу, нести особисту відповідальність як за власний добробут, так і за добробут суспільства. Важливими цілями сучасної освіти визначені: розвиток в учнів самостійності та здатності до самоорганізації; вміння відстоювати свої права, формування високого рівня правової культури (знання основних правових норм та вміння використовувати можливості правової системи держави); готовність до співробітництва; розвиток здатності до творчої діяльності; набуття вмінь побудови діалогічних стосунків, пошуку та знаходження змістовних компромісів, виявлення толерантності [10; 14].

Одним з напрямів модернізації старшого ступеня загальної освіти є профільне навчання. Профільне навчання покликане забезпечити крім поглибленого вивчення окремих дисциплін та перед професійної підготовки успішну соціалізацію учнів та становлення їхньої соціальної компетентності [7].

Проаналізувавши основні документи [6; 7; 8], можемо виокремити пріоритетні цілі та завдання, що вирішуються сучасною школою у контексті формування соціальної компетентності учнів-старшокласників: розвиток нахилів учнів, їх інтересів та здатності до соціального самовизначення;

розвиток самостійності, здатності до творчої діяльності та готовності до співпраці; формування толерантності, громадянської відповідальності та правової самосвідомості, адаптація до нестабільних умов життя у суспільстві.

З метою розв'язання поставлених завдань освітні заклади орієнтовані у своїй діяльності на створення оптимальних умов розвитку здатності учнів встановлювати адекватні відносини з дійсністю, формування якостей активної, самостійної, ініціативної особистості [2].

Однак, не зважаючи на величезний досвід, накопичений вітчизняною та зарубіжною педагогікою, школа в нових умовах зазнає серйозних труднощів у процесі підготовки молодого покоління до життя в нестабільному суспільстві.

Проблеми соціального виховання та формування соціальної активності школяра, адаптації до складних умов воєнного часу, успішної соціалізації та становлення соціальної компетентності учнів є в сучасній освіті одними з найактуальніших, що вимагають докладання максимуму зусиль для їх вирішення.

Враховуючи сучасні тенденції до зміни уявлень про людину, її освіченість, ми дійшли висновку, що освіта на сучасному етапі ставить акцент на соціально орієнтованій особистості, тобто особі, що здатна не тільки адаптуватися в суспільстві, приймаючи його правила, норми та закони, але й одночасно реалізувати себе як неповторну індивідуальність, здійснюючи свідомий життєвий вибір, формуючи прийнятну для себе і суспільства систему цінностей. Потрібно, щоб сучасна освічена людина була готова до випробувань, могла оцінити дії та вчинки свої та чужі, прийняти на себе відповідальність у будь-яких ситуаціях. На перший план сьогодні виступають проблеми взаємодії людини з суспільством, проблеми соціалізації особистості, соціального становлення та соціального розвитку школяра, які є до того ж одними з пріоритетних напрямів педагогічних досліджень [10; 13; 14; 16].

Від того, наскільки ефективно людина може взаємодіяти та співпрацювати з навколишнім світом та людьми, сполучати особисті інтереси з потребами суспільства, формувати власну систему цінностей, акумулюючи існуючу, залежить її становлення як громадянина, розвиток її соціальної компетентності.

Системна модернізація завдань сучасного освітнього закладу передбачає пошук вирішення таких проблем:

- формування досвіду самопізнання, самореалізації, індивідуальної та колективної діяльності старшокласників, на основі якої ними може бути здійснене соціальне та професійне самовизначення;
- формування стійкості до асоціальних впливів, до виникнення стійких шкідливих звичок та неадекватних способів поведінки;
- підвищення різноманіття видів та форм організації діяльності учнів, спрямованої на оволодіння реальним соціальним досвідом;
- запровадження соціальної практики, спрямованої на посилення

творчого, самостійного, дослідницького початку діяльності учнів як обов'язкового компонента освітнього процесу;

- формування соціальної компетентності на рівні готовності до свідомої участі у громадському житті, розвиток соціальної активності молоді;

- формування усвідомленого вибору подальшої освітньої траєкторії чи професійної діяльності;

- оволодіння засобами інформаційних технологій на рівні користувача;

- оволодіння іноземною мовою на робочому рівні;

- посилення соціально-гуманітарної, ціннісної орієнтованості загальної середньої освіти, поширення та конкретизація її соціального та культурного контексту [1; 2; 3; 4].

Таким чином, можна констатувати, що сучасна освіта спрямована насамперед на створення умов для можливості оволодіння підростаючим поколінням різного роду досвідом, що сприяє самовизначенню особистості в різних життєвих сферах та становленню її соціальної компетентності. Виходячи з аналізу концептуальних положень офіційних документів, ми можемо констатувати, що освіта спрямована на виховання соціально активної особистості, готової до співпраці та творчої діяльності, яка має правову самосвідомість і відповідає за свої рішення та дії.

Необхідність формування соціальної компетентності обумовлена, на наш погляд, потребою суспільства в соціально активних членах зі стійкою особистісно значущою позицією, що вільно орієнтуються у складній соціально - економічній та політичній ситуації, здатні приймати рішення та досягати результату відповідно до поставленої мети, брати на себе відповідальність за свої вчинки, не обмежуючи права і свободи інших. У зв'язку з цим, освітній процес виступає як сфера самоствердження особистості, в якій самоціль і самоцінність навчання зумовлюють стимулювання внутрішньої активності особистості. Соціальна компетентність, за цих умов, визначається відносинами «Я-суспільство» та характеризується вміннями обирати соціальні орієнтири та організовувати відповідно до них свою діяльність. Від соціальної компетентності залежить реалізація професійного потенціалу, оптимізація емоційного потенціалу та відносин із соціумом [5].

Освітній процес, спрямований на становлення соціальної компетентності учнів, дозволить старшокласникам: приймати рішення щодо самих себе та прагнути до розуміння власних почуттів та вимог; виробляти розуміння ефективних шляхів досягнення мети з урахуванням очікувань та вимог інших людей, поваги до їх прав та обов'язків; визначати особливості впливу конкретних обставин та часу, обмеження соціальних структур щодо вироблення рішень, що стосуються власних планів і перспектив командної діяльності.

Можливість реалізації визначених завдань ми вбачаємо у двох взаємопов'язаних процесах, що відбуваються у розвитку особистості молодої людини юнацького віку: 1) самоактуалізації — самореалізації, що

пов'язана з набуттям «самості» особистості; 2) набутті власної значущості серед інших — орієнтації на спілкування та суспільно значущу спільну діяльність з однолітками та дорослими, що проявляється у соціальності зростаючої людини. У поведінці представників юнацтва типові дві протилежні тенденції: а) прагнення до спільної діяльності та спілкування; б) відстоювання своєї індивідуальності, що мотивує на саморозвиток.

Ці особливості зазначені в працях вітчизняних і зарубіжних психологів [9; 11; 12; 15; 17], якими встановлено двоїстий характер змін, що відображають взаємозв'язок індивідуального та соціального в особистості старшокласника, домінування комунікативних і сенсо-пошукових аспектів у їх провідній діяльності. Дослідниками показано, що за певних умов можлива інтеграція індивідуально особистісного та соціального в єдиній моделі «соціально зрілої особистості», яка здатна до соціальної взаємодії та саморозвитку індивідуальності, тобто виступає носієм соціальної компетентності [17].

Таким чином, ми можемо стверджувати, що соціальна компетентність старшокласника є інтегральним новоутворенням, що поєднує у своїй структурі індивідуально-особистісні та соціально-цінні властивості, які дозволяють йому продуктивно здійснювати соціальні функції, будучи успішним у різних ситуаціях взаємодії у соціумі, і одночасно обумовлює рівень саморозвитку та самореалізації в діалогічній взаємодії з собою та оточуючими.

Література

1. Бібік Н.М., Ващенко Л.С. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Київ: ВАТ «Книжкова друкарня наукової книги», 2004. 112 с.
2. Борбич Н. В. Формування соціальної компетентності студентів педагогічних коледжів як соціально-педагогічна проблема. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2014. № 10 (Ч. 1). С. 166-170.
3. Бочарова В. Г. Про методологічні підходи до розуміння цілісного процесу соціалізації, виховання і розвитку особистості. *Теорія і практика соціальної роботи: вітчизняний і зарубіжний досвід*. Харків: Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2013. С. 20 – 34.
4. Василенко Н. В. Соціальна компетентність: сутність, структура, розвиток. *Нова педагогічна думка*. 2011. № 2. С. 63-65.
5. Докторович М. О. Соціальна компетентність особистості: ознаки, функції та етапи формування. *Педагогічні науки: збірник наукових праць*. Вип. 48 / редкол.: Є. С. Барбіна, В. Л. Федяєва, В. В. Кузьменко [таін.]. Херсон: ХДУ, 2008. С. 394-398.
6. Закон України «Про освіту». Відомості Верховної Ради (ВВР), №38-39, ст. 380.
7. Закон України «Про повну загальну середню освіту». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2020, №31. Ст. 226.
8. Указ Президента України «Про Національну доктрину розвитку освіти» від 17 квітня 2002 року № 347/2002.
9. Ічинська О.М. Становлення особистісної ідентичності в ранньому юнацькому віці: дис.. канд. психол. наук. Київ, 2002. 225 с.
10. Капустин С.В. Модернізація освіти в контексті реалізації компетентнісного підходу до формування цілісного світогляду молоді. *Вісник Харківського педагогічного університету імені Г.С. Сковороди*. Філософія. 2017. Вип. 49. С. 57-68.
11. Кремень В.Г. Людина як суб'єкт творчої діяльності: інноваційний аспект. *Соціально-психологічні чинники взаємодії суспільства та освіти*: Матеріали методологічного семінару

НАПН України 17 листопада 2010 року: Зб. матеріалів / За ред. С.Д. Максименка. Київ: «Інтерпрес ЛТД», 2010. С. 3–11.

12. Кузікова С.Б. Психологічні основи становлення суб'єкта саморозвитку в юнацькому віці: монографія. Суми: МакДен, 2011. 412 с.

13. Мироненко О.В. Творча особистість як цілісна людська індивідуальність в умовах компетентнісної освіти. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2016. Вип. 47. С. 251-255.

14. Москаленко В.В. Соціалізація особистості: монографія. Київ: Фенікс, 2013. 540 с.

15. Мрихіна О.М. Педагогічні умови соціалізації старшокласників у навчально-виховному процесі сучасної гімназії. *Електронне наукове фахове видання «Науковий вісник Донбасу»*. 2010. №4 (12). Режим доступу до журн.: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN12/10mompmsg.pdf>

16. Олійник О. М. Освіта в теоріях постіндустріального суспільства. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти*: зб. наук. пр. / ред. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, О. Г. РОМАНОВСЬКИЙ. Харків : НТУ «ХПІ», 2010. Вип. 27 (31) : V Кримські педагогічні читання «Педагогіка вищої школи 21-го століття та формування національної гуманітарно-технічної еліти»: в 3 ч. Ч. 2. С. 238-245.

17. Шахрай В. М. Соціальна компетентність особистості в науковій літературі. *Соціальні виміри суспільства*: Зб. наук. пр. Київ: ІС НАН України, 2008. Вип. 11. С. 352-362.

ПЕДАГОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ

*Остапенко Юлія Володимирівна,
аспірантка ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
ostapenkowife@ukr.net*

*Науковий керівник –
доктор педагогічних наук, професор Г.М. Тимошко*

Сьогодення вимагає модернізації системи освіти, в тому числі медичної освіти. Реформування також потребує ланка професійної медичної освіти. Теперішній час вимагає від випускника-медика якісної підготовки та можливості бути конкурентоспроможним на ринку праці. Для цього передбачається формування і розвиток певних якостей під час навчання майбутньої медичної сестри в коледжі. Такими якостями є, наприклад, ініціативність, вміння швидко оцінювати ситуацію та самостійно приймати рішення. Враховуючи, що фахова діяльність медичного персоналу перебуває у постійному контакті з людьми, важливою проблемою є сформованість комунікативної компетентності, яка дозволяє медичним сестрам результативно виконувати професійні обов'язки. Ефективність їх професійної діяльності залежить від багатьох факторів. Серед них особливе місце належить комунікативній компетентності. Комунікативна компетентність медичного працівника має певні нюанси, які відповідають

сфері застосування професійних навичок. Водночас спостерігаємо, що у процесі навчання в коледжі студенти практично не мають можливості розвивати та застосовувати навички комунікації під час взаємодії з пацієнтами для вирішення фахових завдань. Ця проблема поглибилась у зв'язку з пандемією COVID-19 та воєнними діями на території України. Тому формування у майбутніх медичних сестер комунікативної компетентності стає ще більш актуальним. Під час їх фахової підготовки формування комунікативної компетентності повинно включати не тільки навички спілкування, але й уміння вирішувати конфліктні ситуації, швидко орієнтуватись у певній ситуації, працювати в команді. Це призведе до ефективного виконання всіх етапів медсестринського процесу в професійній діяльності медичних сестер.

Проаналізувавши літературні джерела, було виявлено, що дослідження стосовно компетентності молодших медичних працівників охоплює різні аспекти. Загальні питання професійної підготовки майбутніх медичних фахівців відображені у працях О. Горай, Ю. Колісник-Гуменюк, М. Лісового, Л. Поєдинцевої.

Основи компетентнісного підходу досліджено у працях А. Бермус, С. Вершловського, О. Дубасенюк. Компетентісний підхід, в тому числі для формування комунікативної компетентності, вивчали О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко. Проблеми формування комунікативної компетентності у системі вищої освіти, до якої донедавна відносились коледжі, досліджували та відобразили у своїх працях Б. Ананьева, Г. Андреева, Н. Бутенко, В. Данилов, В. Кремень, О. Леонтєв, Г. Ніколаєв, Л. Яковлева.

Комунікативну компетентність з погляду педагогіки, психології, соціології, теорії комунікації, культурології досліджували також зарубіжні вчені L. Bachman, M. Canale, N. Chomsky, K. Foss, O. Argie, J.Koester, D. O'Hair, A. Palmer, G. Rickheit, N. Widdowson, C. Sabee.

Необхідно зазначити, що термін «компетентність» у перекладі з латинської *competentia* означає, відповідно до словника іншомовних слів, поінформованість, обізнаність, авторитетність, тобто окреслює коло питань, у яких людина добре обізнана, має знання та досвід [2]. Але серед науковців немає єдиної думки щодо визначення цього терміна.

Відповідно до ієрархії компетентностей А. Хуторського розрізняють ключові, загальнопрофесійні та професійні компетентності [3]. Комунікативна компетентність відноситься саме до ключових компетентностей.

У наукову термінологію «комунікативну компетентність» як поняття запропонував Д. Хаймс, визначивши її як «притаманні людині знання та вміння успішного й ефективного спілкування» [4].

Український учений Л. Пиріг характеризує комунікативну компетентність як сукупність знань про спілкування в різноманітних умовах та з різними комунікантами, а також уміння їх ефективного застосування у конкретному спілкуванні в ролі адресанта і адресата [1].

У праці “Handbook of Communicative Competence” зазначається, що від комунікативної компетентності великою мірою залежить здатність людини досягти своїх цілей у соціальному житті [5].

Розглянувши складові комунікативної компетентності найбільш універсально можна вважати трикомпонентну модель комунікативної компетентності, розроблену Б. Шпітсбергом та В. Купахом [6]. На думку вчених, структурними компонентами комунікативної компетентності особистості виступають знання (усвідомлення того, яка комунікативна поведінка є найбільш вдалою в конкретній ситуації), уміння (здатність застосувати цю поведінку в даній ситуації) та мотивація (прагнення ефективною та компетентною комунікації).

Отже, враховуючи вищесказане, можемо визначити, що складовими комунікативної компетентності є комунікабельність, вміння отримувати та застосовувати інформацію, здатність до взаєморозуміння. Ці поняття набувають особливого значення в діяльності медичної сестри. Пацієнт занепокоєний через стан свого здоров'я, що може виявлятися у прагненні збільшити дистанцію з оточуючими. Або, навпаки, призводити до виникнення конфліктних ситуацій. А це потребує опанування додаткових навичок для продуктивного вирішення конфліктної ситуації. Медичні сестри повинні володіти навичками для співпраці і знаходження компромісу в процесі вирішення конфлікту, а також вміти активно слухати співрозмовника, переконувати, розрізняти емоційний стан людини за ознаками невербальної мови й конструктивно на нього реагувати.

Таким чином, комунікативна компетентність - це не лише наявність знань, умінь та навичок, а й готовність їх ефективного та адекватного застосування у професійній діяльності. Зважаючи на багатогранність аспектів спілкування медичної сестри у професійній діяльності, формуванню комунікативної компетентності студентів-медиків у процесі фахової підготовки необхідно приділяти постійну увагу, організувавши освітню діяльність з урахуванням сучасних кваліфікаційних вимог.

Список використаної літератури:

1. Пиріг Л. А. Медицина і українське суспільство: зб. мед. публіц. пр. / Л.А. Пиріг. – К.: Б. в., 1998. – 472 с
2. Словник іншомовних слів / Уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. – К.: Наукова думка, 2000. – 680 с.
3. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования. / А.В. Хуторской // Народное образование. – 2003. № 2. – С. 58 – 64.
4. Hymes D. On Communicative Competence // C.J. Brumfit and K. Johnson (Eds.). The Communicative Approach to Language Teaching. – London, 1979. – p. 5–27.
5. Rickheit G. Handbook of Communicative Competence / Gert Rickheit, Hans Srohner. – Gottingen: Hubert & Co., 2008. – 561 h.
6. Spitzberg, B.H., & Cupach, W.R. Interpersonal communication competence [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uky.edu/~drlane/capstone/interpersonal/competence.htm>

ПРОФЕСІЙНЕ ВДОСКОНАЛЕННЯ УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Боляк Тетяна,
аспірант Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова
taniaboliak2310@gmail.com

*Науковий керівник –
д.пед.наук, професор О.С. Падалка*

Сучасний світ – це світ постійних перетворень. Кожного дня до нашого життя надходять нові продукти, технології, засоби комунікації тощо. Науково-технічний процес стає все інтенсивнішим. За останні 5-10 років відбулися кардинальні зміни. Інтернет, мобільний зв'язок, цифрове телебачення перетворилися на атрибути повсякдення. Нові комунікаційні можливості прискорюють темп нашого життя, надають йому нової якості. Сучасна людина вільніша у спілкуванні, отриманні і передаванні необхідної інформації, все менше залежить від зовнішніх умов, і все більше – від самої себе, своєї гнучкості і мобільності, здатності сприймати і запроваджувати нове, проявляти власну інноваційну активність.

1. Професійне вдосконалення учителя початкової школи як процес і діяльність.

Учитель початкової школи до тих пір залишається ним, поки сам вчиться, постійно здійснює своє професійне й особистісне зростання. Майстром своєї справи він стане тоді, коли прагнутиме передусім глибоко оволодівати: програмовим матеріалом свого предмета і суміжних дисциплін та методикою його викладання; елементами педагогічної техніки та мистецької дії; знаннями і вміннями організації педагогічної взаємодії в навчанні й вихованні.

Сьогодні виділяють такі етапи становлення професійної компетентності педагога:

1. входження в педагогічну діяльність;
2. оволодіння нормами професійної діяльності та професійного спілкування;
3. формування педагогічної рефлексії;
4. оволодіння здатністю узагальнення, оцінювання свого професійного рівня і рівня колег.

Передумовою для цього є: наявність у педагога гуманістичної спрямованості необхідних для педагогічної діяльності здібностей; прагнення до оволодіння професійною компетентністю та педагогічною технікою; здатність до творчості, наявність загостреного відчуття нового, прогресивного в педагогічній теорії і практиці, у т.ч. зі свого предмета, тобто сприймати своєї діяльності як творчого процесу [1, с.56-57].

Одним із головних напрямів професійного вдосконалення учителя початкової школи в умовах сучасного освітнього середовища є самоаналіз, самоконтроль ним своєї педагогічної діяльності [1, с.56-57].

5. Професійне вдосконалення учителя початкової школи через систему методичної роботи.

Методична робота в загальноосвітньому навчальному закладі – один з головних шляхів удосконалення професійного потенціалу учителя початкової школи.

Основні принципи, які лежать в основі методичної роботи учителя початкової школи сьогодні: науковість, систематичність, конкретність, спрямованість, послідовність, наступність, безперервність творчості, колективності, актуальності, мобільності, відкритості інноваційним технологій.

Основні форми методичної роботи:

- *шкільний рівень;*
- *районний (міський) рівень;*
- *регіональний рівень* [3, с.22-25].

Аналіз наукової літератури, дає можливість розглянути докладніше основні форми методичної роботи: індивідуальна освіта, методичні об'єднання вчителів, такі об'єднання є головним елементом у системі методичної роботи, оскільки максимально враховують специфіку підвищення кваліфікації педагога. Ці об'єднання є предметними та профільними. Очолують ці об'єднання досвідчені вчителі.

Методоб'єднання покликані: розширювати і вдосконалювати наявний рівень науково-методичної підготовленості членів методоб'єднання; здійснювати ознайомлення з новою педагогічною інформацією: нормативною, науковою, методичною; забезпечувати впровадження в навчально-виховний процес нове, прогресивне та ін.

Основні форми роботи методичної роботи в рамках методоб'єднання: педагогічна дискусія, проблемний «круглий стіл», обмін досвідом роботи тощо [7, с.46].

6. Вивчення і використання передового педагогічного досвіду (технологічні основи).

Учитель початкової школи, повинен володіти технологією вивчення досвіду передових вчителів, використання системи їх роботи в педагогічній діяльності. Такий підхід – шлях до педагогічної майстерності. До цього учителя початкової школи спонукає нова парадигма освіти в державі, яка передбачає створення атмосфери пошуку, оновлення форм і методів роботи з учнями.

Педагогічний досвід учителя початкової школи в умовах сучасного освітнього середовища, характеризується умілістю, майстерністю, творчістю і новаторством як найвищим рівнем професіоналізму вчителя.

Які ознаки (параметри) педагогічного досвіду? Актуальність, соціальна значимість досвіду; висока результативність і ефективність; оптимальність; відповідальність сучасним досягненням психолого-педагогічної науки;

раціональне, творче використання відомих методів і прийомів; новизна і прогрес; Стабільність; Перспективність; Збалансованість і комплексність результатів [7, с.68].

Аналізуючи наукову літературу нашого дослідження, найбільш поширеною сьогодні у передового педагогічного досвіду є методика, яка передбачає монографічне вивчення досвіду роботи учителя початкової школи в умовах сучасного освітнього середовища за такою схемою:

I. Особливість учителя початкової школи;

II. Досягнення вчителя-майстра;

III. Навчально-виховна робота учителя початкової школи;

IV. Професійний ріст учителя початкової школи;

V. Результати діяльності;

VI. Загальні висновки;

VII. Поширення і використання досвіду [7, с.67-70].

7. Проблеми психологічного налаштування на професійне вдосконалення.

Самоінструкція. Самоінструкція особливо ефективна тоді, коли проводиться уроки чи інші форми освітнього процесу, коли необхідно виступити перед великою аудиторією, провести зустріч з батьками та ін.

Самоконтроль і самозвіт. Працюючи над собою, створюється можливість поступово оволодівати здатністю стежити за своїми вчинками ніби збоку. Робити перед собою звіт за свої вчинки – означає бачити свої успіхи й невдачі, їх причини, на цій основі вносити корективи у свою діяльність, стабілізувати її в потрібному напрямку [7, с. 80].

Самопереконання. Постійний самоконтроль і самозвіт за результатами своєї педагогічної діяльності повинні показати необхідність цілеспрямованої системи роботи над собою в оволодінні основами педагогічної майстерності. До різновидів самопереконання належить: самовиправдання; самовтішення [7, с.82-84].

Самопримушування і самонаказ. Вольовий вплив на себе у формі самонаказу може здійснюватися тоді, коли етап самоаналізу завершено, рішення прийнято, а сумніви лише заважають активній діяльності, спрямованій на професійне самовдосконалення.

Самопримушування розглядається сьогодні як один із головних засобів самовиховання, однією з форм його, воно є самопересилуванням, перемогою над собою. Однією з форм самопримушування є самопідкорення, тобто добровільне підкорювання комусь чи чомусь при потребі.

Значна роль у педагогічній діяльності відіграють навіювання і самонавіювання. Практика показує: немає педагогічних дій (як взагалі й людських відносин) без елементів навіювання. Самонавіювання, як відомо, засіб саморегуляції психічних станів за допомогою словесного впливу, який створює емоційно довірливе ставлення. Найбільш успішно самонавіювання здійснюється в процесі аутогенних вправ, які дають змогу оволодівати власним організмом й емоціями [7, с.89].

Список використаних джерел:

1. Воротникова І.А. Модель професійного розвитку вчителя в умовах реформи після дипломної педагогічної освіти / І.А. Воротникова // *Неперервна професійна освіта : теорія і практика* (Серія: Педагогічні науки). 2018. № 3-4. С. 56-57.
2. Гончаренко С.У. Дидактичні аспекти освіти дорослих. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи : зб. наук. пр. Київ ; Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2009. Вип. 1. С. 66-71.
3. Даниленко Л.І. Модернізація системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників в умовах її інноваційного розвитку. Післядипломна освіта в Україні. 2009. № 2. С. 22-25.
4. Євтух М.Б., Скорик Т.В. Акмеологічний підхід до становлення професійної успішності майбутнього вчителя. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. 2020. Вип. 7 (163). С. 8-13.
5. Кожем'якіна І.В. Компетентнісний розвиток вчителя початкових класів в контексті реалізації освітніх змін. Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика: матеріали II Всеукраїнської науково-методичної практичної конференції (Суми, 28 лютого 2018р.) / За заг. ред. к.пед. наук, доцента Серих Л.В. Суми: НІКО, 2018. С. 127-129.
6. Скорик Т.В. Розвиток професійної успішності майбутніх учителів у закладах вищої освіти України (друга половина XX – початок XXI ст.) : монографія. Черкаси : Видавець Чабаненко Ю.А., 2020. 314 с.
7. Худенко О.М. Розвиток індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін у системі післядипломної освіти: монографія / О.М. Худенко. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2013. 192 с.

ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ В УКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Кісла Ганна Олександрівна
професор Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова
kisla.ann@gmail.com

Методологія дослідження.

Ідентичність як соціальний феномен є об'єктом наукового соціологічного дискурсу. Концепція ідентичності є предметом різних дослідницьких підходів і досі є однією з найбільш суперечливих та актуальних у соціології. Проблема класифікації, структури та рівнів ідентичності, взаємного впливу різних соціальних ідентичностей досі є предметом активного наукового пошуку.

Ідентичність у сучасному соціологічному дискурсі, як правило, вивчається та аналізується на основі відомих, безперечно, науково обґрунтованих концепцій Е. Еріксона, А. Гідденса та З. Баумана. Поняття ідентичності почало широко використовуватися в соціальних науках після публікації праць Е. Еріксона. Він звернув увагу на особливості відображення ідентичності в умовах соціальних перетворень. Досліджуючи ідентичність у динаміці, Е.Еріксон показав її взаємний зв'язок із соціальною реальністю та функціонуванням культури. Ці підходи важливі для України, оскільки вони є основними для вирішення державних та етнічних проблем через стратегію побудови «ми-ідентичностей»[1.с.54].

А.Гідденс пропонує вивчати структуру ідентичності як біполярний континуум, з одного боку, і абсолютну дисимуляцію (конформізм), з іншого - самопоглинання. У нашому контексті біполярного континууму перший полюс, конформізм, розглядається як можливість людини зробити раціональний вибір, відповідаючи на питання «Хто я?»[2.с.98]. У рамках символічного інтеракціонізму та феноменології проблема ідентичності була розроблена П. Бергером, Х. Гарфінкелем, Е. Гофманом, Т.Лукманом та А. Шуц. Людина як активний суб'єкт життєдіяльності є об'єктом дослідження проблем соціальної ідентичності в теоріях П. Бурдьє, У. Бека, І.Валлерштейна, Д. Кельнера, Г. Фрідмана, Е. Гобсбаума та інших. Аналіз ідентичності також був включений у науковий світ Дж. Хабермаса. Його теза про принцип етнічної приналежності як простий спосіб виразити

щире почуття групової ідентичності, яка з'єднує всіх нас, бо це підкреслює нашу відмінність від "них" є досить цікавою для нашого дослідження. [3.с. 121]. Е.Гофман, представник інтеракціоністського підходу дослідження соціальних явищ, мав таку ж саму точку зору. Він підкреслив три типи ідентичності: 1) соціальна ідентичність - типізація особистості іншими людьми на основі атрибутів соціальних груп, до яких вона належить; 2) особистісна ідентичність - унікальні риси, сформовані унікальним поєднанням подій протягом його життєвої історії, 3) «Я-ідентичність» - суб'єктивне відчуття індивідом виразності власної ситуації [4.с.164].

В українській соціології ідентичність вимірюється по наступним маркерам:

локальна ідентичність, регіональна ідентичність, громадянська ідентичність етнічна ідентичність, пострадянська ідентичність, європейська ідентичність, світова ідентичність. Громадянська ідентичність займає особливе місце в цьому переліку, тому що Громадянська ідентичність має дуже важливе значення для України. Україна через особливості свого історичного розвитку (здобуття реальної незалежності лише в кінці ХХ століття) опинилася в ситуації «симетричної дихотомії» - необхідність побудови етнічно-національної держави та держави громадянської нації один і той же самий час. Очевидно, що цивілізаційні вимоги диктували побудову громадянської нації через дуже швидку стадію етнічно-національного відродження. Зазначимо, що цей процес має позитивний результат. Результати соціологічного дослідження «Соціальний моніторинг» Інституту соціології Національній академії наук України показують, що громадянська ідентичність починаючи з 1992 року є домінуючою серед усіх презентованих типів ідентичності в українському суспільстві. Отже, ми можемо скласти таке визначення державної ідентичності, що представляє її домінуючу ідею у виборі: це рівняння статусу людини як громадянина та його особистого статусу: Я є громадянином країни. Або іншими словами: громадянська ідентичність дає можливість сприймати себе як представника української нації.

Емпіричний аналіз.

Останнє дослідження презентації ідентичності українського населення Інститутом соціології НАН України відбулося у 2020р. Ми живемо зараз у реальності, в якій розподіляємо і особисте і соціальне життя на поняття «ще до війни». Тому результати дослідження Інституту соціології відносяться до часу «ще до війни». І ми маємо результати соціологічного дослідження Групи «Рейтинг» у серпні 2022р. Методологічно ці результати можна порівнювати, тому що вони проводилися по одній методикі вимірювання ідентичності.

Ким Ви себе перш за все вважаєте? Інститут соціології НАН України, Лютий, 2020р

	% ко всем
Мешканцем села, району чи міста, в якому Ви живете	20.8
Мешканцем регіону (області чи кількох областей), де Ви живете	5.6
Громадянином України	62.6
Представником свого етносу, нації	2.7
Громадянином колишнього Радянського Союзу	2.8
Громадянином Європи	0.9
Громадянином світу	3.1
Інше (напишіть)	1.6

Ким Ви себе перш за все вважаєте? Група «Рейтинг», серпень 2022р. The results of the Seventeenth national survey: Identity. Patriotism. Values August 17-18, 2022 .

	% ко всем
Мешканцем регіону (області чи кількох областей), де Ви живете	80.0
Громадянином України	94.0
Громадянином Європи	50.0

Динаміка змін рівня презентації громадянської ідентичності населенням України дає привід для високого відчуття національної гордості. Абсолютна більшість респондентів вважають себе громадянами України - 94% [5.с.1]

Література

1. Ericson T. Development of presentation of social identity (nation): електронний ресурс: [psylist.net/hrestomati/00030. htm](http://psylist.net/hrestomati/00030.htm)
2. Giddens, Anthony (1991) Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Modernity Age. Cambridge: Polity Press
3. Habermas J. The European Nation State: Its Achievements and limits. <https://onlinelibrary.wiley.com>
4. Hoffman A. In Search of the Lost Identity: Traditions//<https://www.routledge.com>
5. <https://www.facebook.com/sociological.group.rating/photos/pcb.5291242137626198/5291240987626313/>

E-LEARNING, WYBRANE ASPEKTY MODERNIZACJI SZKOLNICTWA WYŻSZEGO

Gierszyńska Magdalena

*Instytut Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie
Uniwersytet Szczeciński*

Celem niniejszego wystąpienia jest analiza aktualnych uwarunkowań funkcjonowania sektora szkolnictwa wyższego z wykorzystaniem technologii zdalnej komunikacji. Mówiąc o zdalnej komunikacji mamy tu na myśli zarówno samo kształcenie sensu stricto - uczestnictwo w zajęciach i praca w ramach przedmiotów, które ma służyć zdobywaniu wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych, ale także komunikację w ramach organizacji procesu kształcenia - np. rekrutacja, e-dziekanat, składanie różnego rodzaju wniosków, czy upowszechnianie poprzez strony www czy media społecznościowe osiągnięć naukowych czy informacji innego typu, np. oferty kształcenia.

Proces przechodzenia do szerszego wykorzystania zdalnej komunikacji trwa konsekwentnie od lat, choć akurat w szkolnictwie wyższym działo się to z pewnymi oporami i pojawiały się postulaty ograniczenia tego procesu (nawet poprzez propozycje nowelizacji ustawowych). Katalizatorem procesu stał się stan pandemii. Trudno w tym momencie jednoznacznie ocenić jak trwale jest obniżenie zagrożenia epidemiologicznego, to jednak trend większego wykorzystania technologii zdalnych nie został odwrócony. Wskazane zostaną tutaj różne nurty argumentacji wspierającej szersze wykorzystanie technologii zdalnych. W pierwszym rządzie będą to czynniki o charakterze ekonomicznym (zarówno widziane w skali makro - kryzys finansów publicznych i rosnące koszty energii, jak i mikro - mniejsze możliwości utrzymania się studentów w dużych miastach z powodu słabnącego rynku pracy i drastycznego wzrostu kosztów wynajmu nieruchomości). W drugim rządzie wskażemy na kształtowanie się nowego modelu studiowania, zarówno wśród osób starszych, jak i młodszych, w których studiowanie jest tylko jedna z kilku kluczowych ról życiowych, i ceni się możliwość ograniczenia zaangażowania czasowego i większą elastyczność dopasowania harmonogramu realizowanych zadań (stad trend kształcenia asynchronicznego).

ЗМІСТ

PHILOSOPHY

МЕТАФІЗИЧНІ ВИМІРИ СВОБОДИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ
Астапова-Вязьміна Олена Ігорівна..... 5

СУЧАСНИЙ СТАН ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ТРАНСФОРМАЦІЙ
Рилова Ольга Юріївна 7

**MECHANIZM STABILIZOWANIA OBROTU PODATKOWEGO
JAKO PRZYCZYNA KRYZYSU NAUKOWEGO
(UJĘCIE FILOZOFICZNO-PRAWNE)**
Szatkiewicz Adrian 10

CULTURAL STUDIES

**ЗНАЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЦЕРКОВНІЙ ТРАДИЦІЇ
УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ**
Рощина Юлія Миколаївна 11

**ПОШУК КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ВИМІРІВ ФЕНОМЕНУ СУСПІЛЬНОГО
ІДЕАЛУ УКРАЇНИ: УКРАЇНА – МУЛЬТИКУЛЬТУРНИЙ ФРОНТИР**
Боришполь Ганна Іванівна 14

УКРАЇНСЬКИЙ ВЕРТЕП У СУЧАСНОСТІ
Сокол Діана Романівна 18

ЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДИДЖИТАЛІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ
Горбул Тарас Олександрович..... 19

**РОЛЬ ВЕСТЕРНІЗАЦІЇ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРНОГО
КОМПЛЕКСУ ЯПОНІЇ**
Некивайко Ірина..... 21

СОЦІАЛІЗАЦІЯ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ
Андрусішин Мар'яна..... 24

**КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ АРТКУРАТОРСТВА
В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО АРТРИНКУ**
Колодій Роксолана В'ячеславівна..... 26

**РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ МІФОЛОГІЧНИХ ПЕРСОНАЖІВ
У СУЧАСНІЙ ПОДІЄВІЙ КУЛЬТУРІ**
Железняк Дарина..... 29

HISTORY

**МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ, ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ І РОЗВИТОК
ОСВІТИ ЯК СТРАТЕГІЯ ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ КУЛЬТУРИ МАЙБУТЬОГО:
МІЖНАРОДНО-ПОЛІТИЧНИЙ, ІСТОРИКО-ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ І
КРЕАТИВНИЙ АСПЕКТИ**
Ціватий Вячеслав Григорович 33

РОЛЬ УКРАЇНОЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ	
Щербина Світлана Вікторівна	37
PRODUKTYWNOŚĆ GOSPODARKI CYFROWEJ W POLSCE	
Biernacki Mateusz	40
PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY	
ПРОБЛЕМА ПЕРЕЖИВАННЯ ВТРАТИ І РОБОТА З НЕЮ В ГУМАНІСТИЧНІЙ ТА ЕКЗИСТЕНЦІЙНІЙ ПСИХОЛОГІЇ І ПСИХОТЕРАПІЇ	
Кресан Ольга Дмитрівна	47
WSPÓŁCZESNE WYZWANIA PEDAGOGIKI SPECJALNEJ	
Walotek Amelia	50
WPŁYW PANDEMII COVID-19 NA EDUKACJĘ BIOLOGICZNĄ W SZKOLE PODSTAWOWEJ	
Kamil Gucwa	61
КЕЙС – ТЕХНОЛОГІЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ: СУЧАСНИЙ ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	
Цісарук Олександра Олександрівна	68
ТВОРИ МАЛОГО ЖАНРУ ТА ТЕОРІЯ НАРАТИВУ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ: АНАЛІЗ ЧИННИХ ПРОГРАМ	
Єфіміщева Юлія Олексіївна, Бабічева Марина Геннадіївна	72
НАВЧАЛЬНІ ОНЛАЙН-ТЕХНОЛОГІЇ В МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТІ	
Гуменюк Тетяна Костянтинівна	76
ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЯК АКТУАЛЬНА ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	
Паранюк Анна Олексіївна	79
ПЕДАГОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ	
Остапенко Юлія Володимирівна	84
ПРОФЕСІЙНЕ ВДОСКОНАЛЕННЯ УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	
Боляк Тетяна	87
SOCIOLOGY	
ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ В УКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ РЕАЛЬНОСТІ	
Кісла Ганна Олександрівна	91
E-LEARNING, WYBRANE ASPEKTY MODERNIZACJI SZKOLNICTWA WYŻSZEGO	
Gierszyńska Magdalena	94

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ГУМАНІТАРНИЙ КОРПУС

Випуск 48

Підписано до друку 25.12.2022 р.

Формат 60x84/16. Друк цифровий.

Умов. друк. арк.: 6,125

Наклад прим.: 300

Замовлення № 25-12/22

Видавець: ТОВ «НВП «Інтерсервіс»,

м. Київ, вул. Бориспільська, 9,

Свідоцтво: серія ДК № 3534 від 24.07.2009 р.

Виготовлювач: СПД Андрієвська Л.В.

м. Київ, вул. Бориспільська, 9,

Свідоцтво: серія В03 № 919546 від 19.09.2004 р.

Матеріали

Міжнародної науково-практичної конференції
«РОЗВИТОК ОСВІТИ І НАУКИ ЯК СТРАТЕГІЯ ФОРМУВАННЯ
КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО» (02.12.2022 р.),
яка відбулась з використанням сервіса відеоконференції ZOOM

Друкується за оригінальними авторськими текстами. Редакційна колегія не несе відповідальності за авторську редакцію поданих матеріалів.

Верстка та оригінал-макет Мохонько Віталій